

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

JUSTINA MONSTVILAITĖ
Viešojo sektoriaus ekonomikos programa

**VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ SOCIALINĖS-EKONOMINĖS PLĖTROS
LYGINAMOJI ANALINĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Mokslinis vadovas
dr. doc. Gediminas Mačys

Vilnius, 2007

TURINYS

IŽANGA	6
1. REGIONINĖ PLĖTRA IR REGIONINĖ POLITIKA: TEORINIAI IR TAIKOMIEJI ASPEKTAI	9
1.1. REGIONINĖS PLĖTROS SAMPRATOS ANALIZĖ	9
1.1.1. Regiono ir regioninės plėtros sampratos	9
1.1.2. Ekonominė regionų plėtra	13
1.1.3. Regionų augimo ir plėtros teorijos	14
1.2. REGIONŲ PLĖTRA IR NEOKLASIKINĖ AUGIMO TEORIJA.....	17
1.2.1. Neoklasikinio augimo modelio pritaikymas regionų plėtrai	17
1.2.2. Netolygaus regionų augimo priežastys.....	20
1.2.3. Technologijų pažangos įtaka regionų augimui	21
1.2.4. Technologijų sklaida tarp regionų	23
1.2.5. Pajamų vienam gyventojui supanašėjimas regionuose.....	25
1.2.6. Žmogiškojo kapitalo reikšmė regionų augimui	26
1.3. REGIONINĖS POLITIKOS IR REGIONINĖS PLĖTROS SANTYKIS	28
1.3.1. Regioninės politikos sampratos analizė.....	28
1.3.2. Regioninės plėtros skatinimo priemonės.....	31
1.3.3. Regioninis ir sektorinis valstybės požiūriai į regionų plėtrą	32
1.3.4. Europos Sąjungos regioninės politikos pagrindiniai bruožai	33
2. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ PLĖTROS TYRIMAS	36
2.1. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ VYSTYMASIS – SITUACIJOS ANALIZĖ	37
2.1.1. Ekonominės-socialinės regionų plėtros vertinimas Lietuvoje.....	37
2.1.2. Ekonominės regionų sanglaudos vertinimas	38
2.1.3. Socialinės regionų sanglaudos rodiklių analizė.....	42
2.1.4. Alytaus ir Vilniaus regionų plėtros įvertinimas remiantis ekonominių-socialinių rodiklių analize	47
2.2. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ AUGIMO TYRIMAS NEOKLASIKINIO MODELIO PAGRINDU	48
2.2.1. Vilniaus ir Alytaus regionų augimas pagal neoklasikinę augimo teoriją.....	48
2.2.2. Tarpregininės migracijos reikšmė Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrai.....	50
2.2.3. Vilniaus ir Alytaus regionų plėtra ir technologinės žinios	51
2.2.4. Žmogiškojo kapitalo įtaka Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrai	53
2.3. LIETUVOS REGIONINĖS POLITIKOS IR NETOLYGAUS REGIONŲ VYSTYMOŠI SANTYKIS	55
2.3.1. Lietuvos regioninės politikos analizė	55
2.3.2. Lietuvos regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas	56
2.3.3. 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinė parama – pagrindinis Lietuvos regioninės politikos instrumentas	58
2.3.4. Europos Sąjungos struktūrinės paramos regionams lėšų analizė	60
IŠVADOS	67
LITERATŪROS ŠARAŠAS	72
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77
PRIEDAI	78

PRIEDAI

1	priedas. Regiono struktūra.....	79
2	priedas. Ekonominės ir socialinės veiklos regione sektoriai, komponentai ir aplinka.....	80
3	priedas. Regionalizacijos poveikio ekonominei plėtrai modelis	81
4	priedas. Ekonominių regionų plėtros teorijų lyginimas	82
5	priedas. Veiksnių pasiūla ir regiono gamybos augimas	83
6	priedas. Regioninės politikos tikslai.....	84
7	priedas. Struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo finansavimo tikslai ir intervencijos sritys.....	85
8	priedas. Užimtųjų Lietuvos Respublikoje, Alytaus ir Vilniaus apskrityse skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2004-2006 metais	86
9	priedas. Europos Sąjungos 2007–2013 metų struktūrinės paramos, administravimo schema	87
10	priedas. Europos Sąjungos 2007–2013 m. struktūrinės paramos Vilniaus ir Alytaus regionams pasiskirstymas	88

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos Respublikos, Alytaus ir Vilniaus apskričių BVP, BVP tenkančio vienam gyventojui bei vienam užimtajam augimo tempai 1999-2006 metais.....	48
--	----

PAVEIKSLAI

1 pav. Technikos progreso įtaka gamybos vienam dirbančiajam augimui.....	19
2 pav. Regioninės diferenciacijos indeksas Europos Sąjungoje, proc.....	37
3 pav. Santykis tarp trijų geriausiai ir trijų mažiausiai išsivysčiusių Lietuvos regionų, proc.	37
4 pav. BVP vienam gyventojui 1995-2005 m., tūkst. Lt.....	39
5 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 1998-2007 m. pradžioje, mln. Lt	40
6 pav. Pridėtinės vertės struktūra pagal veiklas 2000-2005 m., proc.	41
7 pav. Alytaus ir Vilniaus regionų pridėtinės vertės struktūra pagal veiklas 2005 m. (mln. Lt) ir vienam gyventojui (Lt).....	42
8 pav. Užimtumo lygis 2000-2006 m., proc.....	43
9 pav. Vidutinis metinis nedarbo lygis 2000-2006 m., proc.	44
10 pav. Vidutinės disponuojamos samdomo darbo pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį ir vidutinės disponuojamos namų ūkių pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį, Lt.....	45
11 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis 2000-2006 m., Lt.....	46
12 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos regioninės lėšos mln. Lt ir lėšos vienam gyventojui, Lt	61
13 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos lėšos „Elektroninių paslaugų ir jų turinio plėtros“ intervencijos sričiai	62
14 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos lėšos „Administracinių gebėjimų stiprinimo ir viešojo administravimo efektyvumo didinimo“ intervencijos sričiai	62
15 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos mln. Lt „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ intervencijos sričiai ...	63
16 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos vienam gyventojui „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ intervencijos sričiai, Lt.....	64
17 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos „Transporto tinklo“ intervencijos sričiai	65

IŽANGA

Šiuolaikinėje valstybės politikoje vis ryškesnė tampa regioninė dimensija. Regionams suteikiama galimybė ir galia, sutelkiant savo resursus, plėtoti tas sritis, kurios padėtų užimti nišą ekonomikoje, kurti savo ateitį ir užtikrinti gerovę regiono gyventojams.

Lietuvoje vyrauja dideli ir augantys tarpregioniniai skirtumai, kurie matomi ne tik tarp pirmaujančių ir atsiliekančių regionų, bet ir tarp regionų lyderių. Todėl iškyla dilema ar regioninė politika suformuluota ir nukreipta taip, kad ateityje bus pajėgi ne tik skatinti regionų plėtrą, bet ir mažinti netolygumus. Lietuvai tapus visateise ES nare, reikia spręsti visus klausimus, susijusius su šalies socialine-ekonomine plėtra bei regionine politika. Būtina tarpusavyje derinti augimo bei tolygumo reiškinius, todėl reikia žinoti, kokių priemonių imtis ir kiek jos efektyvios, siekiant tolygaus regionų vystymosi bei tarpusavio konvergencijos.

Regiono sąvokos daugiareikšmiškumo, subalansuotos regionų plėtos bei regioninės politikos problematiką yra nagrinėję užsienio ir Lietuvos autoriai: H. Armstrong (2000), M. Cuddy (1998), J. N. Gladki (1998), J. Taylor (2000), M. P. Todaro (1997), E. J. Blakely (1989), G. Belazarienė (2000), V. Damašienė (2002, 2003), C. Pamfil (2003), R. Dumčius (2004), G. Mačys (2000, 2005), B. Melnikas (2003) ir kiti. Minėti autoriai į regionų plėtos koncepciją žiūrėjo kaip į ekonominius procesus, kurie valdomi regioninės politikos priemonėmis, siekiant subalansuotos šalies plėtos ir ekonominės, socialinės gerovės pagrindų sukūrimo šalyje.

Regiono plėtra yra sudėtingas procesas, kuriam suprasti ir paaiškinti tikslinga naudoti ekonominius modelius. Iš ekonominių modelių įvairovės darbe pasirinkta naudoti pritaikytą regionų augimui neoklasikinį augimo modelį, nes būtent šis modelis aiškina regionų netolygaus augimo priežastis, vietinių išteklių pagrindu. Be to, neoklasikinio augimo modelio kūrėjai teoriškai pagrindė technologijų aspekto įtaką regiono augimui, kas yra labai svarbu šiuolaikinėje žinių visuomenėje.

Kelių regionų sanglaudos tyrimas, divergencijos priežasčių identifikavimas ir adekvačių regioninės politikos priemonių tolygumams mažinti pritaikymas Lietuvoje nėra plačiai analizuota sritis. Lietuvos regioninė politika, o kartu ir išskylančios regioninės plėtos problemos negali būti greitai sprendžiamos dėl patirties šioje sferoje stokos. Galima teigti, kad nepakankamai dėmesio skiriama regioninės politikos įgyvendinimo priemonių kiekybinio bei kokybinio poveikio regionų ir šalies plėtrai įvertinimui.

Darbo objektas: Vilniaus ir Alytaus regionų ekonominė-socialinė plėtra.

Darbo tikslas: apžvelgus teorinius ir taikomuosius regioninės plėtos bei regioninės politikos aspektus, atlikti Vilniaus bei Alytaus regionų ekonominės-socialinės plėtos lyginamąją analizę ir neoklasikinio augimo modelio pagrindu nustatyti netolygaus regionų augimo priežastis.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti regiono ir regioninės plėtros sampratas bei teorijas, identifikuoti regionų plėtrą lemiančius veiksnius, nustatyti socialinės-ekonominės sanglaudos rodiklius Lietuvoje ir Vilniaus bei Alytaus regionų vystymosi kryptis.

2. Aprašius neoklasikinio augimo modelio pritaikymą regiono augimui, įvertinti identifikuotų augimo veiksnių įtaką regionų plėtrai, nustatyti Vilniaus ir Alytaus regionų augimo tendencijas, jų priežastis, išryškinti pagrindines regionų augimo problemas.

3. Atskleisti mokslinį požiūrį į regioninės politikos koncepciją ir identifikuoti regioninės politikos instrumentus bei šaltinius skirtumams tarp regionų ir regionų augimo netolygumams mažinti, atlikti Lietuvos regioninės politikos raidos bei Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninės politikos instrumentų augimo netolygumams tarp regionų mažinti analizę, pateikti siūlymus identifikuotoms problemoms spęsti.

Darbo struktūra. Tyrimo tikslas ir jam realizuoti iškelti uždaviniai lėmė darbo struktūrą. Darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje „*Regioninė plėtra ir regioninė politika: teoriniai ir taikomieji aspektai*“ aprašomos regiono ir regioninės plėtros koncepcijos, teorijos, žmogiškųjų išteklių, kapitalo ir technologijų pažangos įtaka regionų vystymuisi. Šioje dalyje pateikiami regioninės politikos pagrindiniai teoriniai aspektai bei aprašomos regioninės politikos priemonės regionų plėtrai skatinti.

Antroje darbo dalyje „*Vilniaus ir Alytaus regionų plėtros tyrimas*“ socialinių-ekonominių rodiklių pagalba įvertinama Vilniaus ir Alytaus regionų sanglauda ir techninės pažangos augimo modelio pagrindu identifikuojamos netolygaus regionų augimo priežastys. Be to, analizuojama Lietuvos regioninė politika, politikos tikslai ir įgyvendinimo priemonių efektyvumas. Šioje darbo dalyje išskiriama Lietuvos regionų augimo skatinimo specifika, analizuojama Europos Sąjungos struktūrinės paramos įtaka Vilniaus ir Alytaus regionų augimui bei konvergencijai.

Darbo metodai. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti, tyrimo metu buvo panaudoti įvairūs tiek teoriniai, tiek empiriniai tyrimo metodai. *Lyginimo* metodo pagalba analizuojami Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktai bei tarptautiniai teisės dokumentai, reglamentuojantys regioninę plėtrą ir priemones socialiniams-ekonominiams rodikliams gerinti, bei juos tarpusavyje palyginti. Šis metodas taikomas lyginat Lietuvos bei kitų valstybių mokslininkų požiūrį nagrinėjamu klausimu.

Apibendrinimo metodas naudojamas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti. Tuo tarpu *mokslinės literatūros analizės* metodas taikytas siekiant susipažinti bei išanalizuoti mokslinę literatūrą. Naudojant *teisinių dokumentų analizės* tyrimo metodą, darbe buvo tiriami Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktai bei tarptautinės teisės dokumentai.

Siekiant atskleisti Vilniaus ir Alytaus regionų socialinės-ekonominės plėtros problemas ir pritaikyti problemų sprendimo būdus, darbe bus naudojama kitų Lietuvos ir Europos Sąjungos regionų plėtros programų, strategijų bei kitų dokumentų *kiekybinė ir kokybinė analizė*.

Darbo hipotezė – Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrą lemia žmogiškųjų išteklių, kapitalo, technologijų pažangos ir technologinių žinių veiksniai.

Darbo pagrindinio teksto apimtis 66 puslapiai, darbe pateikta 17 paveikslų, 1 lentelė, 10 priedų. Literatūros sąrašą sudaro 69 pozicijos.

1. REGIONINĖ PLĖTRA IR REGIONINĖ POLITIKA: TEORINIAI IR TAIKOMIEJI ASPEKTAI

Regioninė plėtra yra glaudžiai susijusi su regiono gyventojais ir jų gerove. Svarbu, kad, tai ką kuriame šiandien, turi būti skirta ne tik dabartinei gerovei regione kurti, bet skirta ir ateities kartoms. Konkrečioje valstybėje regiono plėtra yra nukreipiama norima linkme regioninės politikos priemonių pagalba. Todėl šios dvi sritys glaudžiai siejasi regiono gyventojų gerovės ir ekonominio augimo klausimų sandūroje.

1.1. REGIONINĖS PLĖTROS SAMPRATOS ANALIZĖ

1.1.1. Regiono ir regioninės plėtros sampratos

Analizuojant mokslinę literatūrą bei teisės aktus, sutinkama keletas regiono sąvokos apibrėžimų. Sąvoka „regionas“ gali būti naudojama tiek specifinio teritorinio, tiek bendrai sektorinio pobūdžio kontekste.

Europos regionų asamblėjos statute regionas apibrėžiamas kaip žemesnio nei centrinė vyriausybė lygio subjektas, turintis politinio atstovavimo galių, kurias įtvirtina išrinkta taryba arba, jeigu jos nėra, asociacija ar institucija, kurią regioniniu lygiu suformuoja žemesnė nei centrinė valstybės valdžia [1]. Tačiau šis apibrėžimas netaikomas administraciniams regionams apibūdinti, o tinka apibrėžti valstybių institucijas, pavyzdžiui, Vokietijos žemes, Prancūzijos regionus, Nyderlandų provincijas. Tuo tarpu Europos Sąjungos (toliau ES) šalyse regiono samprata yra suformuluota Europos vietos savivaldos chartijoje ir vartojama kaip standartas. Regionu laikomas geografinis ir institucinis valdymo vienetas. [4]

Mokslinėje literatūroje išskiriamas ir klasikinis regiono apibrėžimas, kad regionas – tai teritorija, pasižyminti tam tikromis specifinėmis gamtinėmis, demografinėmis, socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis, kurios jį charakterizuoja ir skiria nuo gretimų teritorijų. Šie regionai formuojasi istoriškai savaime, priklausomai nuo gamtinių ir ekonominių sąlygų [36, p. 79].

Regionai gali būti klasifikuojami įvairių kriterijų atžvilgiu, pavyzdžiui: pagal ekonominių išsivystymo lygį, regionų ekonominio vystymosi tempą, teritorinę ūkio struktūrą, gyventojų tankumą, gyventojų prieaugį ir kitus kriterijus [41, p. 35].

Regionai taip pat klasifikuojami pagal apibrėžimą. Mokslinėje literatūroje išskiriamas regionų skirstymas į ekonominius-funkcinius, politinius-administracinius ir socialinius-kultūrinius. Ekonominis-funkcinis regionų skirstymas yra pagrįstas tradicija, o toks regionas apibrėžiamas pagal ekonominę padėtį tarp centro ir periferijų bei orientuotas į gamybą, homogeniškas ir horizontalus. Ekonominius regionus vienija ekonominiai kriterijai, tokie kaip industrializacija, urbanizacija, atskirų ekonomikos šakų išsivystymas [58]. Regionų, kaip administracinių ir politinių valdymo vienetų, formavimasis prasidėjo palyginti neseniai [22, p.

79]. Politinis-administracinis regionas gali būti traktuojamas arba kaip valstybės teritorinis vienetas, valdomas per paskirtus atstovus, arba kaip regionas, kuriame vyksta politiniai debatai ir veiksmai. Tuo tarpu socialiniu-kultūriniu regionu vadinama konkreti teritorija, kuriai būdinga žmonių, su specifiniais ir panašiais lingvistiniais-kultūriniais identitetais, buvimo vieta ir tam tikra socialinė-kultūrinė veikla.

Išsivysčiusiose Vakarų valstybėse regionai pagal požymius skirstomi į:

- *depresinius regionus*, kurių praeities augimo tempai gana dideli, bet dėl tam tikrų priežasčių (pvz., jei baigiasi regiono gamtiniai išteklių) jie nustoja augti;
- *stagnacinius regionus*, išsiskiriančius gana žemais arba nuliniiais vystymosi tempais;
- *regionus-pionierius*, kurie įsisavina naujus dalykus (pvz., technologijas);
- *mikroregionus*, kurie netenka regiono požymių juos dalinant į smulkesnes daleles;
- *pirmaujančios tvarkos ekonominius regionus* arba generalinius regionus, kurie vadinami aukščiausios tvarkos regionais, sudarančiais šalies regioninio inkaro dalinimo schemas;
- *planinius regionus*, kuriems taikomos tikslinės vystymosi programos, o jų ribos nesutampa su to paties tinklo regionais;
- *unikalius regionus*, charakterizuojamus gana žemu išsivystymo lygiu, kurie išskiriami besivystančiose šalyse [41, p. 37].

Be to, kaip pagrindinį socialinės-ekonominės erdvės vienetą regioną galima charakterizuoti šešiomis struktūrinėmis savybėmis – tašku, periferija, centru, židiniu, fokusu ir branduoliu (žr. 1 priedą). Naudojant 1 priede pateiktus regiono struktūrinius elementus galima atlikti regiono tolygaus vystymosi analizę. Pavyzdžiui, jei regioną identifikuojantys požymiai silpnėja nuo centro iki periferijos, regionas laikomas netolygiu. Ir atvirkščiai, jeigu aiškaus požymių silpnėjimo nepastebima, toks regionas vadinamas tolygiu arba homogenišku [41, p. 33].

Mokslininkai išskiria keturias privalomas regionui charakteristikas, be kurių neįmanoma regiono kaip atskiro vieneto plėtra. Pirmoji charakteristika vadinama regioniniu identitetu, kuris reiškia pakankamai stiprų gyventojų priklausomybės regionui jausmą bei regiono reikmių suvokimą. Atkreipti dėmesį į regiono identiteto stiprumą svarbu siekiant bendruomenės tikslų, todėl identiteto jausmas, bendras tikslas ir pasitikėjimas savo jėgomis turėtų būti vystomi visuose regiono lygmenyse [25, p. 3].

Ekonominiai pajėgumai yra antroji charakteristika, pagal kurią regionas privalo turėti bent minimalius ekonominius pajėgumus. Minimalūs ekonominiai pajėgumai regionui padeda tapti efektyviu teritoriniu vienetu bei išlaikyti tam tikrą autonomijos lygį. Regione turėtų būti įsteigtos tam tikros gamyklos, paslaugų centrai ar kiti ekonominiai pajėgumai. [25, p. 3] Tai sudaro sąlygas ekonominės veiklos vykdymui, kuri padeda išlaikyti administracinę struktūrą, finansiškai remia plėtros programas ir dalyvauja kaip lygiavertis savarankiškas vienetas kitų regionų tarpe.

Politinių pajėgumų charakteristika apibrėžia politinę aplinką. Funkcionuojančiam regionui reikalingas efektyvus demokratinis valdymas tam, kad būtų tinkamai pasirūpinta bendruomenės interesais. Vakarų šalyse veikia tam tikros suinteresuotųjų grupės, nevyriausybinės organizacijos, kurios rūpinasi bei tenkina visuomenės poreikius, sprendžia socialinius, ekonominius bei aplinkosauginius regiono klausimus [25, p. 3].

Ketvirtoji charakteristika - administraciniai pajėgumai, skirta regiono administracijos galioms apibrėžti. Taigi, regiono administracija privalo administruoti, rengti regioninės politikos planą ir užtikrinti efektyvų regioninės politikos įgyvendinimą. Regioninės administravimo institucijos privalo reaguoti į įmonių poreikius, teikti tiesioginę ir netiesioginę paramą [25, p. 3]

Reikia pabrėžti, kad regionas nebūtinai turi sutapti su tam tikro subjekto (pvz., šalies) sienomis. Terminas „regionas“ gali apibrėžti ir grupę regionų, susijungusių į vieną didesnę, ir peržengiantį nacionalines valstybės sienas. [20] Pasak G. Žilinsko (2004), dažnai „maži teritoriniai vienetai nepajėgia reikiamai patenkinti vietinių socialinių poreikių“ [40, p. 513], todėl jungimasis į didesnę darinį padeda šias problemas išspėsti ar bent jau sumažinti.

Tačiau svarbu ne tik skirstyti teritorijas į regionus, bet ir tinkamai juos valdyti. Šiuo tikslu analizuojamas ir vertinamas regiono plėtros procesas, ieškoma kintamųjų, kurie įtakoja pokyčius regionuose. Taigi, sąvoka „plėtra“ apima padidėjusio vartojimo, augančio gyventojų skaičiaus ir vis labiau patenkintų socialinių, politinių, kultūrinių bei materialinių siekių ir kitus aspektus. Tuo tarpu regiono plėtra – tai bendruomenės socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos gyvenimo aspektų vystymas tam tikroje teritorijoje. [30, p. 83; 20, p. 84]

Visų pirma regionų plėtrą reikia nagrinėti kaip daugiaplanį procesą, nes regionas yra tam tikra sistema, kurią sudaro daug kintamųjų. Taigi, regionų plėtros procesas „veda prie radikalių permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse struktūrose, žmonių elgsenoje, taip pat prie spartėjančio ekonomikos augimo bei skirtumų panaikinimo“ [34, p. 179]. Reikia siekti, kad regiono plėtra būtų darni, nes vieno ar keleto regiono plėtros proceso komponentų atsilikimas, sukelia kitų komponentų atsilikimą. Todėl tikslinga regiono plėtros proceso komponentus suskirstyti į tris stambias grupes (socialinę, gamtinę ir ekonominę) ir aptarti.

Socialinė regionų plėtra yra tiesiogiai susijusi su gyvenimo lygiu ir kokybe. Teigiama, kad regionų plėtra arba nuosmukis gali būti aiškinami kultūros dimensijos pagalba, nagrinėjant „regiono identiteto“ (žr. 1.1.1. skyrių) bei regiono specifikos („mentaliteto“) svarbą. [20, p. 84]

Plėtra šiame kontekste reiškia patobulinimus iš piliečio pozicijos: žodžio ir veiksmyų laisvę, ekonomines, socialines ir kultūrines teises. Kartu žmogiškoji plėtra turi būti harmoninga: esamų žmonių poreikių patenkinimas negali būti vykdomas ateities kartų poreikių tenkinimo sąskaita. [20, p. 84; 26]. Regionų plėtrą socialiniu aspektu analizuoja ir profesorius T. Sorensenas (2000)

straipsnyje „Regional Development: Some Issues for Policy Makers“. Jis akcentuoja dvi sąvokas: nelygybės – skirtingą gerovės lygį tarp teritorijų – ir skirtumų ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose. Pasak jo, abu minėti reiškiniai turi tendenciją didėti. [64]

Gamtinę regionų plėtrą nuodugniai nagrinėjo mokslininkai P.A. Julien, R. Lachance (2000). Šie mokslininkai siūlė regionų plėtrą nagrinėti trimis kryptimis:

- visiško pranašumo buvimas (mineralinių išteklių turėjimas, dideli miškų plotai ir t.t.);
- investicinis patrauklumas (investuotojų požiūriu);
- užsienio investicijų srautas į regioną. [50; 26]

P.A. Julien, R. Lachance (2000) teigė, kad konkretaus regiono dinaminės plėtros pagrindą sudaro gamtiniai ištekliai arba sąlygos, suteikiančios regionui visišką pranašumą. Visiškas pranašumas gali būti ilgalaikis arba trumpalaikis, tačiau nepriklausomai nuo to pranašumas sąlygoja regiono investicinio patrauklumo augimą. Atitinkamai augant investiciniam patrauklumui, didėja investicijų į regioną srautas, kurį lemia turimi pranašumai, maža rizika ir pastovus pelnas iš investicijų. [50] Tačiau visišką pranašumą regionui gali suteikti „ne tik gamta, bet ir palanki verslui aplinka regione, patraukli mokesčių sistema ir kiti veiksniai“ [26]. Regionams siūloma pranašumą įgauti iš kvalifikuotos ir diversifikuotos darbo jėgos, verslo paslaugų sistemos ar transferų arba remtis specifiniais įgūdžiais, pramoniniais ryšiais.

Visiškas regiono pranašumas yra svarbus privalumas, kuris gali būti lemtingas konkurencinėje kovoje, tačiau gamtinio potencialo naudojimas turi remtis pastovumo principu. [26] Kita vertus, regiono konkurencinį pranašumą sudaro ne tik „gamtos apdovanoto“ regiono padėtis, bet ir socialinių-ekonominių kriterijų rinkinys.

Ekonominė regionų plėtra – tai regionų plėtra analizuojama per ekonominę plėtrą, kurios pagrindas – evoliucija ir pažanga. Ekonominė plėtra yra neatsiejama nuo ekonomikos augimo teorijų, kurios analizuoja įvairių veiksnių įtaką ekonomikos augimui. Todėl teigiama, kad šiuolaikinė plėtros samprata yra nagrinėjama, remiantis trimis tarpusavyje susijusiais kriterijais - pokyčiai, augimas, pagerėjimas. [34, p. 179]

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad, norint sužinoti ar regionas vystosi, reikia atsakyti į klausimus: a) Kas atsitiko su skurdu? b) Kaip pasikeitė nedarbo lygis? c) Koks nelygybės lygis? Išvardinti rodikliai bei jų pokytis didėjimo ar mažėjimo kryptimi parodo regiono vystymąsi. Visų trijų rodiklių pagerėjimas rodo regiono augimo periodą. Jeigu bent vieno rodiklio reikšmė mažėja, teigti, jog regionas auga, negalima, nežiūrint to, kad kitų rodiklių reikšmės auga dvigubai. Pavyzdžiui, neturtingose šalyse dideli bendrojo nacionalinio produkto augimo tempai dar nereiškia, kad didėja socialinė gerovė regione. Regiono bendras nacionalinis produktas gali sparčiai augti, tačiau sukurtas turtas liks turtingųjų rankose, jeigu vyriausybė neperskirstys lėšų.

Todėl norint kompleksiškai įvertinti regionų augimą, reikia atsižvelgti į skurdo ir nedarbo lygio rodiklius.

Apibendrinant galima teigti, kad regionas yra teritorinis darinys, turintis tam tikrą struktūrą, ekonomines, politines ir socialines ypatybes, kurias galima įvairiai grupuoti ir klasifikuoti. Regiono sampratos analizė padeda atskleisti regiono daugiafunkciškumą ir reikšmingumą valstybės valdymo srityje.

Socialinė, ekonominė ir gamtinė regionų plėtra turi būti optimaliai derinama ir nukreipta į gyvenimo lygio ir kokybės gerinimą. Regioninės plėtros tyrinėtojai sutaria, kad ekonominių veiksnių įtaka yra esminė regionų plėtroje. Juk ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros sričių vystymui. Kadangi darbe pasirinkta lyginti ekonominę ir socialinę regionų plėtrą, gamtinės regionų plėtros analizės, lyginant Alytaus ir Vilniaus regionų plėtrą, atsisakyta.

1.1.2. Ekonominė regionų plėtra

Ekonominė regionų plėtra yra regioninės plėtros dalis, turinti didžiausią poveikį regiono vystymuisi ir tiesioginę įtaką socialiniam ir gamtiniam plėtros aspektams.

Mokslinėje literatūroje, sąvoka „ekonominis augimas“ reiškia tam tikro ekonominio rodiklio (pvz., bendro vidaus produkto, pajamų, tenkančių vienam gyventojui) sugebėjimus pasiekti ir išlaikyti augimo tempus. Tuo tarpu ekonominė plėtra yra platesnis terminas yra platesnis. Ekonominė plėtra apima ekonominį augimą bei struktūrinius pokyčius, kurie lemia gerovės sukūrimą, gyvenimo kokybės pagerėjimą. Ekonominę plėtrą rodo tokie rodikliai kaip gyvenimo trukmė, skurdo lygis, raštingumo lygis.

Norint suprasti, kokią įtaką ekonomikos plėtra gali daryti augimo procesui regione, svarbu suvokti penkis esminius ekonominės veiklos veiksnius: žmogiškųjų resursų plėtrą, technologijų ir socialinių inovacijų kūrimą, transporto ir ryšių infrastruktūros tobulinimą, kapitalo rinkos plėtotę bei modernių valdymo metodų taikymą. [31, p. 252; 34, p. 180-181]

Šiuos veiksnius reikia tolygiai vystyti, nes jų netolygi raida riboja regiono plėtrą. G. Mačys (2005) ekonominės veiklos veiksnius siūlo vystyti horizontaliųjų veiklos strategijų pagalba. Horizontalios strategijos apima ekonominę-socialinę veiklą, kurią regione nuolat veikia išorinė ir vidinė konkurencija bei bendradarbiavimas (žr. 2, 3 priedus). Taigi, ekonominės plėtros procesus regione veikia bendra politinė ir makroekonominė aplinka bei bendradarbiavimas su kitų valstybių partneriais.

Reikia pastebėti, kad ekonominę plėtrą paaiškina ekonomikos augimo ir plėtros teorijos, kurios analizuoja įvairių veiksnių įtaką ekonomikos augimui.

1.1.3. Regionų augimo ir plėtros teorijos

Mokslinėje literatūroje yra išskiriamos regionų augimo ir regionų plėtros teorijos. Analizuojant regionų augimo ir plėtros teorijas remiamasi prielaida, kad regiono ir šalies plėtros šaltiniai yra tie patys. Todėl regionų augimo ir plėtros teorijos yra pagrįstos šalies ekonominiais dėsniais, augimo modeliais bei dažnai lyginamos tarpusavyje (žr. 4 priedą).

J. Taylor ir C. Wren (1997) regionų augimo teorijas skirsto pagal du požiūrius į regioninę politiką – orientuotą į rinką požiūrį bei rinkos nesėkmę pripažįstantį požiūrį. Pirmojo orientuoto į rinką požiūrio šalininkai teigia, jog regioninė politika yra nereikalinga, nes rinka pati išlygina regioninius skirtumus. Šis požiūris remiasi tarptautinės prekybos teorijos pagrindais ir apima regionų konvergencijos teorijas. [38, p. 839]

Tuo tarpu pagal rinkos nesėkmę pripažįstantį požiūrį, regionų plėtra vyksta netolygiai (regionų divergencijos teorijos), nes rinka be valdžios įsikišimo didina regioninius skirtumus, kuriuos įtakoja ciklinis rinkos mechanizmas, sukuriantis silpnescio regiono vis didėjančią priklausomybę nuo stipresnio [38, p. 839]. Šiuo atveju reikalingas valstybės įsikišimas, t.y. daugiau ar mažiau aktyvi regioninė politika. [20, p. 86] Be to, divergencijos teorijos siūlo regioninę politiką šalyje vykdyti per regionų socialinę, ekonominę ir gamtinę plėtrą.

Remiantis H. Armstrong ir J. Taylor, regiono augimo teorijų pokyčiai suskaidė teorijas į tris sritis:

- Pagal pasiūlos įtaką regiono augimui. Pasiūlos teorijos tinka analizuoti ilgalaikį regionų augimą regiono gamybos augimo aspektu. Šiai teorijų sričiai priskiriamas ir neoklasikinis augimo modelis.
- Pagal paklausos įtaką regiono augimui. Šios srities modeliai remiasi Keinsio teorija, analizuojama eksportuojamos produkcijos paklausos, prekybos balanso, prekybos lokalizavimo ir aglomeracijų ekonomikų įtaka regiono augimui. Paklausos teorijos netinka regionų augimui ilguoju laikotarpiu aiškinti.
- Pagal rinkos jėgų įtaką regionų augimui. Į šią sritį patenka visos augimo teorijos, kurios grindžiamos rinkos savireguliacijos mechanizmu.

Remiantis įvairių autorių publikacijomis, galima išskirti penkias charakteringiausias regionų plėtros teorijas: 1) išteklių teoriją, 2) eksportu pagrįstą teoriją, 3) visuomenės raidos etapų teoriją, 4) metropolijos užkampio teoriją ir 5) urbanizacijos masto ekonomijos teoriją. Iš šių teorijų paklausos įtaką augimui nagrinėja išteklių, eksportu grįsta ir urbanizacijos masto ekonomijos teorijos.

Išteklių teorijos pagrindinė mintis – kad svarbiausia varomoji vystymosi jėga yra užsienio paklausa šalies ar regiono specializuotam eksportui. Neišsivysčiusių regionų plėtra remiasi

žemės ūkio, medžioklės, žvejybos, naudingųjų iškasenų išteklių eksportu. J. B. Parr (1999) teigimu, išteklių teorijoje išskiriamos penkios regionų ekonominio augimo stadijos.

Pradinėje stadijoje esantis regionas turi gana didelį savarankiškumą ir žemą investicijų lygį. Šioje stadijoje fundamentalią paramą teikia žemės ūkio produktai, nes prekybai teikiama maža reikšmė. [53, p. 4] Tuo tarpu antroje stadijoje atsiranda patobulintas transportas, skatinantis vystymąsi nedidelių apimčių gamybos, orientuotos į konkretų regioną. Formuojasi papildomas regioninės ekonomikos sluoksnis, tačiau jį stipriai įtakoja žemės ūkio veiklos pasiskirstymas regione. [53, p. 5].

Trečiosios stadijos atsiradimą skatina tarpregioninio transporto vystymas, suteikdamas galimybę plėsti verslą už regiono ribų. Šioje stadijoje dominuoja eksportas žemės ūkio produktais ir atsiranda specializacija. Sekančiai stadijai būdinga didėjanti populiacija bei mažėjanti žemės ūkio ribinė grąža, todėl regionas priverstas vystyti pramoninę veiklą. Vystosi kalnakasyba bei gamyba, kuri naudoja žemės ūkio bei miško produkciją. Toliau seka metalurgijos produkcija, naftos perdirbimas, mineralais paremta chemijos produkcija [53, p. 5]. Paskutinėje stadijoje regionas specializuojasi paslaugų srityje. Regioninis eksportas apima bankininkystės bei finansų produktus, technines bei valdymo paslaugas. Šioje stadijoje regionas eksportuoja savo kapitalą, dar svarbiau jį importuoja [53, p. 5].

Eksportu grįsta teorija remiasi dviem J. B. Parr (1999) išskirtomis teoremomis – kad regioninė plėtra ilgame laikotarpyje priklauso nuo regiono eksporto augimo, o struktūriniai eksporto pokyčiai turi būti sisteminiai. [53, p. 6].

Struktūriniai pokyčiai nagrinėjami remiantis raidos etapų teorijoje minėtų ekonomikos sektorių klasifikacija. Eksportu grįsta teorija atspindi sektorių įtaką regiono eksporto apimtims. Taigi, regioninio eksporto suskirstymas į sektorius yra labai svarbus, nes daro įtaką regiono pasirinktai politikai.

Remiantis eksportu grįsta teorija, regioninė ekonomika pradžioje yra uždara ekonomikos stadijoje ir palaipsniui pereina eilę stadijų, kurios charakterizuojamos „dominuojančiu eksporto sektoriumi“. Taigi, nuo regiono su uždara ekonomika, kuriame eksportuojama pirminio sektoriaus produkcija, pereinama prie orientuotos į eksportą specializacijos, antrinio sektoriaus veiklos produktų eksporto ir, galiausiai, tretinio sektoriaus veiklos eksporto – tarpregioninės paslaugų prekybos. [53, p. 6-8].

Visuomenės raidos etapų teorijoje bandoma atrasti ekonominės plėtros ryšį su pramonės ir užimtumo struktūromis. Remiantis šia teorija, valstybėje negalima gerai išvystyti ekonomikos, jei ekonomika neparemta gamybos ir paslaugų pramonės šakomis. [39, p. 191; 20, p. 87] Regiono ekonomikos vystymasis yra apibūdinamas per trijų sektorių dominavimo pokyčius.

J. B. Parr (1999) teigimu, raidos etapų teorijos esmė, kad nacionalinė ekonomika pereina per nuoseklią stadijų grandinę: pirmiausia dominuoja pirminis sektorius, t.y. žemės ūkis, miškininkystė bei žuvininkystė, toliau pagrindinėmis veiklomis tampa gamybai statyba ir galiausiai dominuojančiu sektoriumi tampa tretinis sektorius, t.y. prekyba, transportas ir paslaugos. [53, p. 3] Be abejo, pokyčiai sektoriuose turi tiesioginę įtaką dirbančiųjų skaičiui. Tarpusavyje susijusiuose regionuose, dirbančių pirminiame sektoriuje skaičius yra linkęs mažėti, o tretiniame didėti. Užimtumas antriniame pramoniniame sektoriuje gali kilti iki tam tikro lygio – maksimumo, o tada pradeda kristi. Kiekviena šalis pasiekusi maksimumą industrializacijos stadijoje, pradeda vystyti veiklas tretiniame ekonomikos sektoriuje [53, p. 4; 20, p. 87].

Metropolijos užkampio teorija teigia, kad kapitalizmas neskatina vystymosi ir nekuria ekonominės gerovės, bet veda prie regresijos, didėjančių regioninių skirtumų ir skurdo. Darbo jėgos potencialą turintys regionai, šią jėgą panaudoja silpnesniems regionams išnaudoti. Tačiau ir išnaudojamas regionas, įtrauktas į kapitalistinę gamybos tinklą, dėl skatinamos plėtros turi naudą, tačiau ši nauda visada bus mažesnė už stipriojo regiono naudą. [39, p. 194].

Urbanizacijos masto ekonomijos teorija skirta apibūdinti miesto vaidmenį regiono vystymosi procese. Pagal šią teoriją, pagrindinis vaidmuo regiono plėtros procese atitenka miestui. Miesto kaip urbanizuotos teritorijos poveikis regiono augimui analizuojamas urbanizacijos, lokalizacijos ir aglomeracijos ekonominių teorijų pagrindu.

Aglomeracijos ekonomija apibrėžiama kaip produkcijos masto ekonomija verslo organizacijos viduje, kuri pasiekama organizaciją įkuriant didelėje urbanizuotoje teritorijoje [37, p. 282]. Panašiai mano ir regioninės plėtros tyrinėtojai – egzistuoja įvairių kaštų ir paklausos pranašumų tiems, kurie yra išsidėstę dideliuose urbanizuotuose centruose. Verslo organizacijoms, kurios turi žymią masto ekonomiją gamyboje, gali reikėti labai daug darbo jėgos. Tam, kad pasiektų optimalų produkcijos mastą, šių organizacijų pastatai turi būti išsidėstę ten, kur didelė darbo jėgos koncentracija, galinti lengvai aprūpinti reikiamu darbuotojų kiekiu [23, p. 45-46]. **Lokalizacijos ekonomija** pasiekama esant susijusioms tarpusavyje ir geografiškai arti viena kitos esančioms organizacijoms. Pasak G. Belazarienės, R. Bagdzevičienės (2001), lokalizacijos ekonomija gali būti pasiekama ir regiono pramonėje, jei prekių ir paslaugų tiekėjai numatys, kad galima pasiekti masto ekonomiją šių prekių ir paslaugų gamyboje. Naujausia nustatyta lokalizacijos ekonomijos forma yra smulkių tiekėjų ir vartotojų tinklo (kuriančio naujus produktus, jų dizainą, naują gamybos procesą) sukuriama ekonomija. [23, p. 46]. **Urbanizacijos ekonomijos** yra susijusios su sąnaudų mažinimu, kuris atsiranda turint tokį nepriklausomų ekonominių veiklų kiekį, kuris leidžia pasiekti masto ekonomiją tam tikrų prekių ar paslaugų gamyboje [37, p. 282]. Urbanizacijos ekonomija kyla dėl ekonominių veiklų, sukurtų tarpusavyje nesusijusių įmonių ir individų, apimties. [23, p. 46].

Analizuojant urbanizacijos masto ekonomijos teoriją pastebima, jog urbanizuotuose centruose įsteigtos organizacijos turi daugiau galimybių mažinti sąnaudas, nes urbanizuotose teritorijose žymiai didesnė prekių paklausa. Nauda, gauta aglomeracijos ekonomijos pagalba, pritraukia vis naujas verslo organizacijas, kurios prisideda prie aglomeracijos masto auginio ir toliau didina miesto patrauklumą. Tai nesitęsia iki begalybės, nes priartėja momentas, kai urbanizacijos masto ekonomija pranašauja nuosmukį, kadangi aprūpinimas prekėmis ir paslaugomis duoda vis mažesnę grąžą, lyginant su gamybos mastu [35, p. 282].

Taigi, regionų augimo ir plėtros teorijos siūlo modelius, kurių pagalba galima vystyti įvairius regiono plėtrą skatinančius veiksnius. Kad regiono ekonomika vystytųsi tolygiai, teorijose numatomos tam tikros vystymosi stadijos, pagrįstos perėjimu nuo žemės ūkio iki paslaugų sektoriaus. Ekonominio augimo teorijos skiria dėmesį palankių sąlygų ekonominiam regiono augimui sudarymui, todėl prioritetas suteikiamas ekonomikos sektorių modernizavimui, eksportui.

Aprašytos teorijos nepateikia netolygaus regionų augimo paaiškinimo, kuris yra reikšmingas vertinant ir prognozuojant konvergencijos procesus tarp regionų. Todėl svarbu išanalizuoti H. Armstrong ir J. Taylor aprašytą neoklasikinį augimo modelį, kuris, mokslininkų teigimu, yra tinkamiausias tirti netolygaus augimo priežastis ilguoju laikotarpiu. Pritaikytos regionų augimui neoklasikinio augimo teorijos pagrindu bus siekiama išsiaiškinti regionų augimo tempų pagrindinius veiksnius ir augimo tempų bei vidutinių pajamų tenkančių vienam gyventojui skirtumų įvairiuose regionuose priežastis.

1.2. REGIONŲ PLĖTRA IR NEOKLASIKINĖ AUGIMO TEORIJA

Regiono gebėjimas suteikti geresnį gyvenimo lygį jo žmonėms kritiškai priklauso nuo ilgalaikio ekonominio augimo tempo. Ilgu laikotarpiu netgi nedidelis ekonominio augimo tempų skirtumas tarp regionų gali virsti dideliu vidutinio žmogaus pajamų skirtumu [51].

Paskutiniai ekonomikos augimo teorijų tyrimai bei auganti regioninių duomenų nauda sukėlė susidomėjimą augančiais regioniniais skirtumais. Netolygiam regionų augimui paaiškinti naudojamas JAV ekonomisto Robert M. Solow 1956-1957 metais sukurtas neoklasikinis augimo modelis ir jo transformacijos. [62; 67] Neoklasikinį požiūrį palaiko ir šiuolaikiniai mokslininkų, akcentuodami įvairių veiksnių įtaką augimo procesui.

1.2.1. Neoklasikinio augimo modelio pritaikymas regionų plėtrai

Neoklasikas R. Solow augimo modelį kūrė remdamasis Cobb-Douglas bendrosios gamybos funkcija. Bendrosios gamybos funkciją galima pritaikyti modeliuojant šalies ekonominį

augimą įvairiais aspektais, nes funkciją galima papildyti tokiais ekonomikos augimą sąlygojančiais veiksniais kaip darbo našumas, kvalifikacijos kėlimas ir kitais.

Kalbant apie netolygų regionų augimą, augimas gali būti suprantamas keliomis prasmėmis. Dažniausiai vartojami augimo rodikliai yra: a) gamybos augimas, b) gamybos vienam dirbančiajam augimas, c) gamybos vienam gyventojui augimas.

Kuris rodiklis yra tinkamiausias augimui apibūdinti, priklauso nuo to, kam šis rodiklis bus naudojamas. Gamybos augimas naudojamas kaip gamybinių pajėgumų augimo rodiklis, ir iš dalies priklauso nuo pritraukto iš kitų regionų kapitalo ir darbo jėgos. [18, p. 66] Gamybos vienam dirbančiajam augimas naudojamas vertinti regionų kompetenciją. Tuo tarpu gamybos vienam gyventojui augimas naudojamas kaip rodiklis ekonominei gerovei matuoti. Todėl negalima išskirti vieno geriausio rodiklio, nes jie visi skirtingai naudingi.

R. Solow teigia, kad ekonomikoje gamybą įtakoja kapitalo, darbo sąnaudos bei technikos progresas. Patogiausias būdas į gamybos funkciją įtraukti techninį progresą yra prijungiant technologinių žinių rodiklį kaip papildomą gamybos funkcijos elementą. [47; 60; 68] Vertinama, kad kapitalas ir darbas turi vienodai naudoti iš technikos progreso. Šis ryšys gali būti išreikštas funkcija:

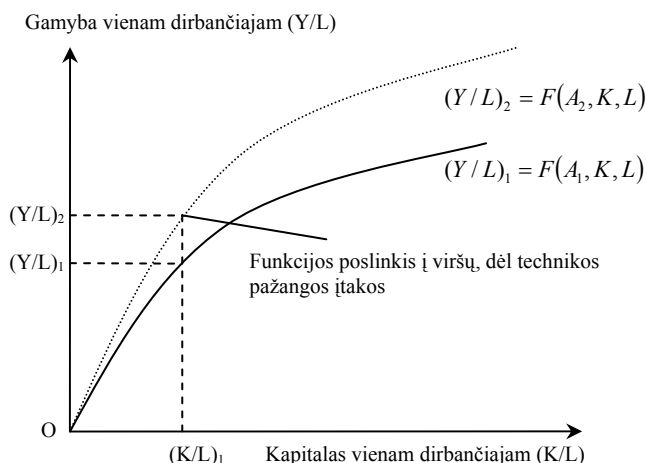
$$Y=F(A,K,L) . \quad (1)$$

Čia Y – reali gamybos produkcijos apimtis (nacionalinės pajamos), K – kapitalo atsargos, L – darbas, A yra technologinės žinios. Šiame modelyje technikos progresas yra atsietas, kol jis nepriklauso nuo kapitalo ir darbo sąnaudų. Jeigu teigsime, kad technikos progresas visą laikotarpį didėja vienodais tempais (augimo lygis yra konstanta), tada galima Cobb-Douglas gamybos funkciją išdėstyti taip:

$$Y = Ae^{gt} K^{\alpha} L^{1-\alpha} , \quad (2)$$

kur konstantos α ir $1-\alpha$ ($0 < \alpha < 1$) yra atitinkamas kapitalo ir darbo jėgos sąnaudų indėlis į bendrąją gamybą [63], g yra pastovus techninės pažangos koeficientas per periodą t . Šis būdas pavaizduoti techninės pažangos įtaką gamybos augimui yra supaprastintas. Neatsižvelgiama į faktą, kad technikos progresas tampa naujos sudėties kapitalo atsargų dalimi per investicijas į naujausias technologijas. [62;67] Darbo jėga įgyja naujų žinių ir įgūdžių, kartu didindama darbo našumą. Tokiu atveju darbo jėga ir kapitalas turi būti suderinti pagal savo technologinį lygį. [18, p. 70; 47; 48]

Nepaisant problemų modeliuojant būdus, kuriais technikos progresas veikia gamybos ir gamybos vienam dirbančiajam augimą, kyla abejonė ar technikos progresas yra lemiamas veiksnys augimo procese. Technikos progreso įtaka gamybos vienam dirbančiajam augimui yra parodyta 1 paveiksle. [47; 66]

1 pav. Technikos progreso įtaka gamybos vienam dirbančiajam augimui (Parenkota pagal [25])

Gamybos vienam dirbančiajam funkcijos $(Y/L)_1$ pasislinkimas į viršų $(Y/L)_2$ dėl technikos progreso, reiškia gamybos vienam dirbančiajam padidėjimą kiekviename kapitalo ir darbo santykio taške. Jeigu konstanta α patenka į apibrėžimo sritį, (3) lygybė naudojama gauti sekančią formulę:

$$\frac{\Delta Y}{Y} = g + \alpha \frac{\Delta K}{K} + (1 - \alpha) \frac{\Delta L}{L}, \quad (3)$$

kur $\Delta Y/Y$ yra gamybos augimas, $\Delta K/K$ yra kapitalo atsargų augimas ir $\Delta L/L$ yra darbo jėgos augimas, g – techninio progreso metinis lygis. Pavyzdžiui, jeigu technikos progreso lygis yra 2 proc., tai gamyba augs 2 proc., jeigu tiek kapitalo, tiek darbo augimas bus lygus nuliui. Ši išplėsta neoklasikinio augimo modelio versija yra naudinga dėl to, kad ji turi nuolatinio gamybos vienam dirbančiajam augimo galimybę ilguoju laikotarpiu. [67] Tai matosi atėmus $\Delta L/L$ iš abiejų (3) lygybės pusių.

$$\frac{\Delta Y}{Y} - \frac{\Delta L}{L} = g + \alpha \left(\frac{\Delta K}{K} - \frac{\Delta L}{L} \right). \quad (4)$$

Tada, net jeigu kapitalo atsargos ir darbo jėga augs tuo pačiu tempu, gamyba vienam dirbančiajam didės su sąlyga, kad techninio progreso lygis bus lygus nuliui. Galima teigti, kad ilgojo laikotarpio pusiausvyroje gamybos augimas ir kapitalo atsargų augimas bus lygus ($\Delta Y/Y = \Delta K/K$). Pakeitus (4) lygybėje $\Delta Y/Y$ į $\Delta K/K$, gaunamas ilgojo laikotarpio gamybos vienam dirbančiajam augimo lygis.

$$\frac{\Delta Y}{Y} - \frac{\Delta L}{L} = \frac{g}{1 - \alpha}. \quad (5)$$

Taigi, jeigu $g = 2$ proc. ir $\alpha = 0.6$, tai gamyba vienam dirbančiajam augs 5 proc., esant ilgojo laikotarpio pusiausvyrai. Būtent (5) formulę galima lengvai transformuoti į regioninę neoklasikinio augimo modelio versiją:

$$\frac{\Delta Y_r}{Y_r} = g_r + \alpha \frac{\Delta K_r}{K_r} + (1 - \alpha) \frac{\Delta L_r}{L_r}, \quad (6)$$

kur $\Delta Y/Y$, $\Delta K/K$ ir $\Delta L/L$ yra duota iš (5) formulės, g yra technikos progreso lygis, o indeksas r žymi regioną. Iš (6) lygybės matyti, kad neklasikinis modelis parodo tris netolygaus regionų augimo priežastis [18, p. 76]:

1. Technikos progresas regionuose gali būti skirtingas.
2. Regionuose gali būti skirtingas kapitalo atsargų augimas.
3. Darbo jėgos augimas tarp regionų gali skirtis.

Tikėtina, kad technikos progreso lygis g regione r bus kitoks nei kituose regionuose (bent jau vidutinės trukmės laikotarpiu). [18, p. 76] Atėmus darbo jėgos augimą $\Delta L_r/L_r$ iš abiejų (6) lygybės pusių gaunama:

$$\frac{\Delta Y_r}{Y_r} - \frac{\Delta L_r}{L_r} = g_r + \alpha \left(\frac{\Delta K_r}{K_r} - \frac{\Delta L_r}{L_r} \right). \quad (7)$$

Vadinasi, netolygus regionų gamybos vienam dirbančiajam augimas yra paaiškinamas per regionų technikos pažangos lygio augimo bei kapitalo/darbo santykio augimo skirtumus.

Apibendrinant galima teigti, kad regiono gamybos augimui įtaką daro trys veiksniai – kapitalas, darbo jėga ir technikos pažanga. Pripažįstama, kad technikos progresas yra pagrindinis augimo stimulus ir sąlygoja gamybos vienam dirbančiajam augimą ilguoju laikotarpiu. [46] Be to, neklasikinį modelį patobulinę mokslininkai teigia, kad technikos progresas yra tiek gamybos augimo priežastis, tiek efektas.

Ilguoju laikotarpiu išsivysčiusioje šalyje norint pasiekti ekonomikos augimą, būtina vystyti naujausias technologijas, kurios naudotų mažiau gamybos resursų ir didintų našumą. Jeigu technologijos nuolat bus gerinamos, nuolat augs kapitalo būklės lygis, šalis daugiau investuos ir augs.

1.2.2. Netolygaus regionų augimo priežastys

Neklasikinis modelis pripažįsta tris gamybos augimo priežastis: kapitalo atsargų, darbo jėgos ir technologijų. Nuo šių trijų gamybos veiksnių augimo lygio priklausys ir regiono gamybos augimas. Todėl svarbu nustatyti, kodėl kapitalo, darbo ir technologijų augimas tarp regionų yra netolygus.

Didelį poveikį netolygiam regionų augimui daro tarpregioninė migracija. Pagal neklasikinį augimo modelį, kapitalas ir darbas judės į tuos regionus, kuriuose bus aukščiausias pelningumo lygis. [48] Gamintojai ieškos pelningiausių vietų savo gamybai, tuo tarpu darbuotojai kelsis į tuos regionus, kur bus aukšti atlyginimai. Neklasikinis modelis veikia su sąlyga, kad judėjimui tarp regionų nėra jokių kliūčių ir kad visuose regionuose yra žinomos

gamybos veiksnių kainos. Tačiau kapitalo persikėlimą į vargingesnius regionus dažnai stabdo kvalifikuotos darbo jėgos stygius tuose regionuose, bei sąlygų išitvirtinti kapitalo investicijoms nesudarymas.

Regionai auga netolygiai ne vien dėl vietos kapitalo ir darbo augimo skirtumų tarp regionų bei tarpregioninės migracijos faktoriaus. Išskiriama daugiau veiksnių (žr. 5 priede), kurie gali įtakoti kapitalo, darbo ir technologijų augimą atskirame regione. Kapitalo augimas priklauso nuo regiono gyventojų investicijų ir kapitalo įplaukų iš kitų regionų. Šie du faktoriai yra priklausomi nuo vietos gyventojų santaupų normos ir kapitalo pelningumo regione. [18, p. 72-73; 68] Taigi, gamybos augimas bus spartesnis, jeigu augs santaupų norma, kadangi tai įtakos kapitalo atsargas augti greičiau, didinant investicijų apimtį. Darbo jėgos augimas priklauso nuo gyventojų skaičiaus augimo ir imigracijos iš kitų regionų [48].

Pagal neoklasikinį augimo modelį, regionai su aukštu kapitalo/darbo santykiu turi aukštus atlyginimus ir žemus investicijų pelningumus. [18, p. 73; 62] Tai leidžia teigti, kad kapitalas ir darbas keliaus priešingomis kryptimis: regionai su aukštu kapitalo/darbo santykiu turės darbo jėgos imigraciją ir kapitalo nutekėjimą ir atvirkščias veiksmas vyks regionuose su žemu kapitalo/darbo santykiu.

Kitaip tariant, regionai, kuriuose žemi atlyginimai, pritraukia kapitalą ir juose pastebima darbo jėgos emigracija, tuo tarpu regionai su aukštais atlyginimais – pritraukia darbo jėgą ir yra nepatrauklūs investuotojams. Tačiau sunku nustatyti ar gamyba sparčiau augs regionuose su žemais atlyginimais ar su aukštais, kadangi tai priklausys nuo greičio, kuriuo kapitalas persikels į pigios darbo jėgos regioną, santykio su darbo jėgos persikėlimo į kitą regioną greičiu. Jeigu kapitalas yra mobilus už darbą (kaip būna dažniausiai), žemų atlyginimų regionas patirs didesnę gamybos augimą, kadangi kapitalas judės į šią vietovę greičiau nei darbo jėga išvažiuos.

1.2.3. Technologijų pažangos įtaka regionų augimui

R. Solow augimo modelis rodo, kad gamybos apimtį vienam gyventojui augimas priklauso nuo technologijų pažangos. Be technologijų pažangos, nebūtų jokio augimo ilguoju laikotarpiu. Neoklasikinėje teorijoje išskiriamos technologijų pažangos priežastys, tačiau nepateikiama pačių priežasčių analizė. Šis R. Solow modelio trūkumas ištaisomas vidinių veiksnių (endogeninėje) augimo teorijoje, kuri sukurta patobulinus neoklasikinį modelį. Vidiniu vadinamas toks augimas, kai technologijų progresas sukuriamas dėka augimo proceso. Jo esmė, jog verslininkai ieško būdų gauti pelną ir vienas iš būdų tai padaryti – kurti ir parduoti naujas idėjas [54]. Tada, kai pelno siekis skatina kurti ir įgyvendinti naujas idėjas, ekonomikos augimas vadinamas vidiniu.

Išskiriama keletas mokslinių požiūrių siekiant paaiškinti technologijų pažangos tempą. Nors moderni augimo teorija yra ekonomiškai sudėtinga, jos elementai gali būti paaiškinti remiantis Romer sukurtu modeliu.

Romer modelio išskirtinumas, kad technologinės žinios priskiriamos patiems dirbantiems. Jeigu techninių žinių ir darbo jėgos veiksmus pakeisime vienu veiksmu – darbo jėga, turinčia technologines žinias, tai pakoreguos gamybos funkciją kaip nurodyta [48; 54]:

$$Y = K^\alpha (AL)^{1-\alpha}. \quad (8)$$

Lygybę padalinus iš L ir pritaikius matematinės taisykles, galima išreikšti augimo trukmės modelį:

$$\frac{\Delta y}{y} = \alpha \frac{\Delta k}{k} + (1 - \alpha) \frac{\Delta A}{A}, \quad (9)$$

kur $y = Y/L$ – viso gamyba vienam gyventojui, ir $k = K/L$ – tai kapitalo intensyvumas [7] $\Delta y/y$ yra gamybos apimties vienam gyventojui augimo tempas, $\Delta k/k$ yra kapitalo vienam gyventojui augimo tempas ir $\Delta A/A$ yra technologinių žinių augimo tempas.

Jeigu ekonomika yra ilgojo laikotarpio pusiausvyroje, tai gamybos apimtis vienam dirbančiajam ir kapitalas vienam dirbančiajam augs tuo pačiu tempu. [18, p. 77] Ši sąlyga yra būtina „subalansuotam augimui“, kuris reiškia, kad kapitalo ir gamybos apimties santykis yra konstanta ir kad kapitalas ir gamybos apimtis privalo augti tuo pačiu tempu. Jeigu $\Delta y/y$ ir $\Delta k/k$ yra lygūs, tada lengva įrodyti, kad gamybos apimtis vienam dirbančiajam privalo augti tuo pačiu tempu kaip technologijų pažanga, kuri auga endogeniškai atitinkamai natūraliam verslininkų pelno troškimui žinių ekonomikoje. [18, p. 77] Technologinių žinių augimo tempą galima apskaičiuoti pagal yra šią endogeninę gamybos funkciją:

$$\Delta A = \delta L_A^\lambda A^\phi, \quad (10)$$

kur ΔA yra technologinių žinių pokytis, L_A yra įdarbintų žmonių skaičius žinių ekonomikoje, δ , λ ir ϕ yra gamybos funkcijos parametrai.

(10) lygtis yra naujų idėjų generavimo funkcija. Ji rodo, kad technologinės žinios laikui bėgant auga ir jų pokyčio tempas priklauso nuo:

- Dirbančiųjų skaičiaus L_A , žinių ekonomikoje;
- Egzistuojančio žinių kiekio A .

Žinių ekonomikoje dirbančiųjų skaičiaus įtaka žinių kūrimui yra neabejotina. Taigi, regionai, kuriuose gyventojų skaičius, o tuo pačiu metu ir dirbančiųjų skaičius, yra didesnis, sukurs daugiau naujų idėjų ir pritaikys daugiau inovatyvių technologijų. Tačiau dirbančiųjų skaičiaus ir naujų idėjų skaičiaus ryšys silpnas dėl mažėjančios gražos, nes didėja galimybė naujas idėjas dubliuoti ir todėl daugiau žmonių įtraukiama į tų pačių idėjų kūrimą. Idėjų

atradimai praeityje įtakojo šiuolaikinių naujų idėjų kiekį, kadangi egzistuojančios žinios visada naudojamos kuriant naujas idėjas. [18, p. 78] Jeigu dabartinio idėjų kiekio įtaka naujoms idėjoms nukenčia dėl mažėjančios gražos, tada tiek λ , tiek ϕ bus tarp 0 ir 1.

Esant tokioms sąlygoms galima pritaikyti gamybos funkciją naujoms idėjoms kurti. Apskaičiavus $\Delta A/A$ determinantus, $\Delta A/A$ bus konstanta, tada esant subalansuotam augimui bus galima pritaikyti matematines taisykles ir gausime:

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\lambda}{\phi - 1} \left(\frac{\Delta L_A}{L_A} \right). \quad (11)$$

Rezultatas įrodo, kad žinant λ ir ϕ vertes (kai jos yra didesnės už 0 ir mažesnės už 1), naujų idėjų augimo tempas bus proporcingas skaičiui žmonių, įdarbintų žinias kuriančioje ekonomikoje. Reiškia, kad darbo jėgos augimas (vadinasi ir gyventojų skaičiaus augimo tempas) lemia technologinių žinių augimo tempą ilguoju laikotarpiu. Taip yra, kadangi L_A negali visada augti greičiau už darbo jėgą, kol tam tikrame taške visi dirbantieji pereis į technologijas kuriančią ekonomiką ir visi kurs, tik žinias. [18, p. 78] Vadinasi, jeigu ekonomika yra ilgojo laikotarpio pusiausvyroje, tada:

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\lambda}{\phi - 1} \eta, \quad (12)$$

kur η yra gyventojų skaičiaus augimo tempas. [18, p. 78] Gamybos apimties vienam dirbančiajam augimą endogeniniame augimo modelyje sąlygoja pusiausvyros augimo tempas (kartu su parametrais λ ir ϕ).

Kitai tariant, kuo greičiau auga gyventojų skaičius, tuo greičiau yra kuriamos naujos idėjos ir greičiau auga gamybos apimtis vienam dirbančiajam. Regionuose, kuriuose gyventojų skaičiaus augimas yra neigiamas arba artimas nuliui, remiantis (12) lygtimi, naujų idėjų spartaus kūrimo bei žymaus gamybos apimties vienam dirbančiajam augimo nereiktų tikėtis.

1.2.4. Technologijų sklaida tarp regionu

Vidinio augimo modelis yra sukurtas ne tam, kad paaiškintų, kodėl skirtingos ekonomikos (šalys, regionai) auga skirtingu tempu. Šis modelis aiškina pasaulio ekonomikos augimą kaip visumą, bet ne atskirų ekonomikų augimą. Dėl šios priežasties susikoncentravimas ties pasaulio ekonomikos augimu technologijų pažangą geografiškai išsklaido taip, kad mažos ekonomikos gali naudotis technikos pažanga tiesiogiai neprisidėdamos prie technologijų kūrimo. Tokio pobūdžio žinių sklaida yra ypatingai sparti šalių viduje tarp regionų. [18, p. 79] Žinios sklinda plečiantis didelėms korporacijoms bei perduodant informaciją pasaulyje išvystytų komunikacijos sistemų dėka. Vadinasi, naujos idėjos keliauja labai greitai net per valstybių sienas.

Šis modelis rodo, kad bet kurio regiono technikos pažanga priklausys nuo apimties, kuria jos technologijos (A_r) atsiliks nuo pirmaujančio technologijomis regiono:

$$\frac{\Delta A_r}{A_r} = \lambda(A^* - A_r), \lambda > 0, \quad (13)$$

kur A^* yra pirmaujančio regiono technologijų lygis. Ši technologijų sklaidos funkcija rodo, kad kuo labiau regiono technologijos atsiliks nuo pirmaujančio technologijomis regiono, tuo spartesnė bus atsiliekančio regiono technologijų pažanga. [18, p. 79]

Ekonomikos, kurioms galima pritaikyti technologijų sklaidos funkciją, yra atviros. Jeigu regionas yra stipriai technologiškai atsilikęs, yra galimybė technologijas į savo ekonomiką perkelti žymiai mažesniais kaštais ir turėti didelį technologijų pažangos tempą. Tam tikras technologijas bus pigiau perkelti (nukopijuoti) negu įsigyti. [18, p. 79; 68] Bet, jei regionas jau naudoja moderniausias technologijas, bus galima tik pagerinti technologines žinias investuojant į naujas žinias, kas yra žymiai brangiau negu nusikopijuoti egzistuojančias gamybos technologijas iš kitų regionų.

Apibendrinant galima teigti, kad regionai su santykinai žemu technologinių žinių lygiu turi galimybę pasinaudoti technologijų sklaida, jeigu kitos sąlygos, tokios kaip socialinė-politinė infrastruktūra, yra palankios rinkos veiksniams. Žemų technologijų regionai turės spartesnę gamybos vienam dirbančiajam augimą, vadinasi tikėtina, kad sklaidos versijos atveju pasireikš konvergencija.

Sparti technologinių žinių sklaida tarp regionų ir šalių reiškia, kad nereikėtų tikėtis žymių augimo tempo skirtumų. [18, p. 80] Mokslininkai išskiria dvi priežastys, dėl kurių augimo tempai yra tikėtini ir pastebimi tarp ekonomikų vidutiniu laikotarpiu.

Pirma, tos ekonomikos, kurių pajamos vienam gyventojui yra žemos, turės labai daug pasivyti ir gaus didelės naudos iš egzistuojančio technologinių žinių kiekio, nes panaudos žinias efektyviau. Per pasivijimo fazę, žemas pajamas vienam gyventojui turinčių ekonomikų augimas bus žymiai greitesnis negu ekonomikų, kurios jau intensyviai naudoja technologines žinias. [18, p. 80] Tikėtina, kad augimo tempai bus greitesni ekonomikoje, kuri sieks pasivyti naudodamasi egzistuojančiomis žiniomis.

Antra, iniciatyva investuoti ir naudojimas egzistuojančiomis technikos žiniomis gali skirtis priklausomai nuo ekonomikos. Šie skirtumai atsiranda dėl skirtingų ekonominės ir socialinės infrastruktūros sąlygų, teisėsaugos ir politinių institucijų požiūrio į kapitalo kaupimą. Pavyzdžiui, šalys, kuriose vyrauja socialiniai neramumai, bus mažiau patrauklios investuotojams negu šalys, kuriose yra stabili socialinė ir politinė aplinka.

Įvairių ekonomikų praktiniai tyrinėjimai rodo, kad technologijų sklaida tarp regionų nėra momentinė, kaip tvirtinama neoklasikiniame modelyje. Dalis regionų tampa inovacijų lyderiais.

Tokie regionai yra pagrindinių išradimų šaltiniai ir lyderiauja pritaikydami išradimus naujiems produktams kurti ar išrasti efektyvesnius būdus egzistuojančių produktų gamybai. [18, p. 80]

Technikos žinios pasklinda už pirminio regiono, tačiau šis procesas yra kompleksinis ir netobulas. Pavyzdžiui, informacija apie naujus gamybos procesus pasklinda po regionus plačiau ir sparčiau negu informacija tik apie naujus produktus. Be to, informacija linkusi skliti „išilgai kelių“, iš didmiesčių į miestus ir iš pagrindinių įmonių į dukterines įmones. Kadangi technikos progreso sklaida nėra nuodugnai ištyrinėta, negalima atmesti prielaidos, jog technikos progresas yra regionų augimo pagrindas ir pagrindinė divergencijos priežastis [18, p. 81].

Jeigu technologijų tarp regionų sklaida yra svarbi našumo augimui, tikėtina, kad žemų technologijų regionuose našumas augs tiek, kiek bus išnaudojama technologinė spraga. Tačiau mokslininkai sutaria, kad siekiant suprasti technologijų sklaidos proceso įtaką regiono augimui reikalingi gilesni empiriniai tyrimai.

1.2.5. Pajamų vienam gyventojui supanašėjimas regionuose

Pritaikyto regionų augimui aiškinti neoklasikinio augimo modelio esmė, kad pajamų vienam gyventojui skirtumai turi konverguoti ilguoju laikotarpiu. Taip atsitiks, jeigu kapitalas persikels iš aukštus atlyginimus turinčių regionų į regionus su mažais atlyginimais ir darbo jėga persikels priešinga kapitalui kryptimi, kol pelningumas iš kapitalo ir darbo susilygins. Be to, neturtingi regionai gali turėti naudos iš technologinių pasiekimų.

Anna Orlik teigia, kad yra svarbu atskirti dvi skirtingas konvergencijos rūšis [44]:

1. β (beta)-konvergencija – kai vargingi regionai auga greičiau už turtingus. Tai reiškia neigiamą santykį tarp pajamų vienam gyventojui augimo (per kelis dešimtmečius) ir pajamų vienam gyventojui lygio pradiniam laikotarpije.

2. σ (sigma)-konvergencija – yra įprastas pajamų netolygumo rodiklis ir dažniausiai pajamų vienam gyventojui dispersija tarp regionų per duotą laikotarpį. Šiuo atveju konvergencija vyks, kai pajamų vienam gyventojui dispersija tarp regionų visą laiką mažės.

Abu konvergencijos indikatoriai buvo naudojami išmatuoti konvergencijos pasireiškimo mastą praktikoje. Pirmuosius empirinius tyrimus padarė J. R. Barro ir X. Sala-i-Martin apie JAV ir Europos regionus. Atlikus tyrimus padarytos išvados, kad pajamų vienam gyventojui konvergencija tarp regionų yra, bet labai silpna. [18, p. 82; 44] Be to, H. Armstrong ir J. Taylor pateiktas neoklasikinio augimo modelio patobulinimas tiksliai parodo, kokia bus pajamų vienam gyventojui konvergencija ilguoju laikotarpiu, tačiau pagal empirinius tyrimus konvergencijos procesas yra lėtas.

Faktas, kad empiriniai tyrimai rodo konvergenciją įvairiose grupėse ar regionuose skirtingu laiku, siūlo palaikyti H. Armstrong ir J. Taylor modelį. Tačiau konvergencija atitinka ir kitus

regiono pajamų vienam gyventojui konvergencijos aiškinimus. Stebėta β -konvergencija gali būti technologijų sklidimo ir vyriausybės politikos rezultatas mažinant regioninius netolygumus, įskaitant pajamų palaikymą žemas pajamas gaunantiems gyventojams. Vis dėlto neoklasikinis reguliavimo mechanizmas gali turėti santykinai nedidelį vaidmenį. Kitaip tariant, beta-konvergencija gali būti labai neryžtingas neoklasikinio augimo modelio bandymas, kadangi ji pastoviai derinama su kitais patikimais regionų augimo aiškinimais. [18, p. 82; 44]

1.2.6. Žmogiškojo kapitalo reikšmė regionų augimui

Svarbiausias neoklasikinio regionų netolygumo, vykstant ekonomikos plėtrai, aiškinimo trūkumas yra prielaida, kad visi gamybos veiksniai nevaržomai juda tarp regionų. Pagal neoklasikinį modelį, netolygus regionų darbo našumas yra kapitalo/darbo santykio skirtumų rezultatas. Visi skirtumai išnyksta ilguoju laikotarpiu, kai kapitalas ir darbas juda per regionus, siekdamas atnešti didžiausią pelningumą. Neoklasikinis modelis negali paaiškinti, kodėl netolygus regionų darbo našumas išlieka ilguoju laikotarpiu. Be to, nors neoklasikinis modelis pažymi technologijų vaidmenį, kurios sąlygoja ekonomikos augimą, technologijos neturi jokio ryšio aiškinant netolygų regionų darbo našumą. [18, p. 85] Taip yra dėl to, kad technologijos tarp regionų juda be kliūčių ir naujausios technologijos pasiekiamos tuo pačiu metu visuose regionuose. Bet jeigu kapitalas, darbas ir technologijos nėra tarp regionų visiškai mobilios, neoklasikinis aiškinimas nebetinka ir tarp regionų prognozuota ilgojo laikotarpio konvergencija darbo našumo srityje nebeįvyks.

Pagrindinė neoklasikinio modelio stiprybė yra technikos pažangos įtakos augimo procesui išryškėjimas. Tiksliau, kaip technikos pažanga dalyvauja ekonomikos procesuose ir kokie veiksniai lemia greitį, kuriuo naujos technologijos yra įsisavinamos į gamybos sistemą. Aiškiausias ir tiesiausias kelias, kuriuo naujos technologijos įeina į gamybos sistemą, yra naujų gamybos metodų diegimas ir kapitalo atsargų investavimas į naujus produktus. Regiono kapitalo atsargų įdėjimo data lemia jų technologinį lygį. [18, p. 85]

Technologinės pažangos įdiegimas į naujausius produktus nėra vienintelis būdas, kuriuo technologijos tampa gamybos sistemos dalimi. Naujausiame neoklasikinio modelio aiškinyje pripažįstama žmogiškojo kapitalo reikšmė kaip lemiamas veiksnys, nustatantis ekonomikos našumo lygį. Žmogiškasis kapitalas yra svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirma, regiono žmogiškųjų išteklių atsargos lemia regiono galimybes įsisavinti ir naudoti naujausias technologijas. Kai žmogiškųjų išteklių atsargos auga, ekonomika turi daugiau galimybių pelnytis iš technologijų plėtros, kartu keldama ekonomikos našumo lygį. Vadinasi, nors technologijos prieinamos visiems regionams, technologijų efektyviam naudojimui reikia atitinkamos

kvalifikacijos darbo jėgos. Antra, žmogiškasis kapitalas yra svarbus veiksnys nustatant regiono galimybes sukurti savo viduje technikos pažangą. [18, p. 86]

Regiono gebėjimas įsisavinti ar sukurti technikos pažangą nėra vien investavimo į fizinį ir žmogiškąjį kapitalą klausimas. Įsisavinant ar kuriant technikos pažangą, regiono galimybes lemia institucinė aplinka. Technikos progresui įtakos turi bendrasis mokymo procesas, kurio viduje asmenys sąveikauja, keičiasi idėjomis ir informacija, kartu kurdami žiniomis grįstą aplinką. Jeigu tokia aplinka egzistuoja, žinios greitai perduodamos iš vieno ekonomikos atstovo kitam, suteikdamos spartų įvairių naujų idėjų atsiradimo kilimą. Pasaulyje yra ekonomikų, kurios tapo masto ekonomikomis dėl didelės geografinės koncentracijos aukštos kvalifikacijos darbuotojų, kurie pasiekė šį rezultatą bendrai generuodami žinias ir idėjas. Šios idėjos paverčiamos naujais produktais ir naujais procesais, taip keldamos darbo našumą. Tai reiškia, kad technikos pažanga nėra paprastas automatinis investavimo į tyrimus ir plėtrą rezultatas, bet jam reikia institucinės aplinkos, kuri būtų palanki naujų idėjų diegimui į gamybos sistemą. Netolygus techninės pažangos vystymasis atsiranda dėl to, kad institucinė aplinka tarp regionų skiriasi. [18, p. 86] Kitaip tariant, dalis regionų geriau nei kiti sugeba panaudoti ir kurti techninę pažangą. Tačiau pasiekti ekonominės naudos iš didelės geografinės koncentracijos aukštos kvalifikacijos darbuotojų yra sunkiu.

Dėl augančio susidomėjimo žmogiškojo kapitalo svarba augimo procesui, augimo tyrinėtojai atskyrė įdiegtą ir neįdiegtą technikos pažangą. Pasak E. A. de Castro ir Jensen-Butler, šis skirtumas yra esminis netolygiai regionų gamybai suprasti. Technologija įdiegta į kapitalo produktus yra išorinė tuo požiūriu, kad regionas, pirkdamas šiuos produktus automatiškai įsigis įdiegtas technologijas. Regiono technologijas lemia kapitalo atsargų investavimo data.

Neįdiegta į produktus technikos pažanga, manoma, daro didelį poveikį netolygiam regionų augimui. Tačiau technikos pažanga nepriklauso nuo kapitalo, su kuriuo yra sujungta gamybos procese. Neįdiegto technikos progreso svarba, aiškinant regionų skirtumus, taps akivaizdi, kai tik bus suvokta, kad neįdiegta technikos pažanga kuriama žiniomis grįstoje ir kūrybiškoje aplinkoje. Kadangi dalis regionų yra turtingesni žiniomis ir kūrybiškesni už kitus, tai rodo, kad neįdiegtas technikos progresas tarp regionų skirsis. Tie regionai, kuriuose sutelktos žinios ir yra santykinai daug žmogiškųjų išteklių, turėtų specializuotis kūrybingoje veikloje, tokioje kaip tyrimai ir plėtra, mokslinių tyrimų institucijos ir aukšto lygio paslaugų teikimas. Šie regionai generuoja naujas idėjas, kurios prisideda prie regiono technologinių žinių ir gali būti transformuotos į naujus produktus ir naujus gamybos metodus. Priešingai, regionai, kurie turi mažiau žmogiškųjų išteklių, gali specializuotis standartinėje veikloje, kuri priklauso nuo technologinių žinių lygio, kaip atlikti tam tikrą veiksmą, bei aprūpinimo kapitalu. Tokie regionai daugiausiai priklauso nuo to, ar yra konkurencingi pasaulio rinkose.

Šis modernus neoklasikinio modelio variantas paaiškina, kodėl netolygi regionų ekonominė plėtra gali išlikti ir išlieka netgi ilguoju laikotarpiu. Pirmoji priežastis, kodėl netolygi regionų ekonominė plėtra išlieka ilguoju laikotarpiu – kad dalis regionų gali labiau įtakoti savo technikos pokyčius. Žiniomis turtingi regionai su institucine aplinka, prisidedantys prie naujų idėjų sukūrimo ir perdavimo, turi pranašumą prieš regionus, kurie daugiau priklauso nuo įgytų technikos pokyčių per įgytus iš kitų regionų kapitalo įrengimus. Mažai apdovanoti regionai neturi alternatyvų, kaip tik naudotis iš išorės gautomis technologijomis, kol patys negalės jų sukurti. Šie pokyčiai neoklasikiniame augimo modelyje gali būti apibendrinti taip [18, p. 87]:

$$\frac{Y}{L} = f\left(\frac{K}{L}, EXOG, ENDOG, HUMCAP\right), \quad (14)$$

kur Y/L yra gamybos/darbo santykis, K/L yra kapitalo/darbo santykis, $EXOG$ yra technologijos įdiegtos į kapitalą (prieinamos visiems regionams), $ENDOG$ technologijos generuojamos regione (technologijos generuojamos regiono aukštai kvalifikuotos ir inovatyvios darbo jėgos), $HUMCAP$ yra regiono gebėjimas įdiegti ir naudoti naujausias technologijas (kurias lemia žmogiškojo kapitalo turėjimas). [18, p. 87]

Taigi, neoklasikinė augimo teorija ir ją papildantys augimo modeliai aiškina, kodėl ekonomikos augimas tarp regionų gali būti netolygus. Teorija aiškina technologijų pažangos, kaip pagrindinio augimo veiksnio, vaidmenį regionų augimui. Pagrindinis neoklasikinis augimo modelio trūkumas, kad jis nėra plačiai išbandytas vidiniam regionų augimui nustatyti. Tačiau šis modelis gali „nedrąsiai“ pasiūlyti politikos formuotojams būdus regioninei pajamų vienam gyventojui lygio konvergencijai pasiekti. Be to, netolygi regionų ekonominė plėtra gali išlikti ir išlieka ilguoju laikotarpiu, priklausomai nuo regionų gebėjimų įtakoti savo technikos pokyčius.

1.3. REGIONINĖS POLITIKOS IR REGIONINĖS PLĖTROS SANTYKIS

Glaudžiai su regionine plėtra siejasi regioninės politikos terminas. Regioninė politika, vykdoma valstybės mastu, apibrėžia šalies valdymą erdviu, regioniniu aspektu, parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje [21]. Politinės aplinkos įtaka regionų plėtrai pasireiškia per regioninės politikos institucijų tarpusavio sąveiką, naudojamus finansinius šaltinius ir priemones regionams vystyti.

1.3.1. Regioninės politikos sampratos analizė

Regioninės politikos sąvoka apima socialinę, demografinę, apgyvendinimo, ekologinę, mokslinę-techninę bei ekonominę sritis. Todėl regioninė politika yra vadinama kompleksine politika, kurios priemonės taikomos kiekviename valstybės teritoriniame vienetu. Mokslinėje literatūroje pateikiami labai įvairūs regioninės politikos apibrėžimai, štai keletas iš jų:

- *Regioninė politika* – tikslinė veikla, kuria, taikant teises, ekonomines ir administracines priemones, daromas diferencijuotas poveikis atskirų šalies regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir tarpsektorines disproporcijas regionų viduje, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą visoje šalies teritorijoje. [30, p. 88]
- *Regioninė politika* - tai visos šalies vystymo planavimas, finansinių, informacinių, intelektualinių, ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. [39, p. 195; 20, p. 75]
- *Regioninė politika* - tai veiklos sfera, valdanti regiono politinį, ekonominį, socialinį ir ekologinį vystymąsi bei atspindinti tarpusavio ryšius tiek tarp regiono ir šalies vyriausybės, tiek tarp pačių regionų [41; 42].

Regioninė politika yra glaudžiai susijusi su atskirų teritorijų specifika ir jų ugdymo perspektyva, regionų potencialo nustatymu bei konkurencingumo vidaus ir tarptautinėje rinkoje kūrimu. Šių uždavinių sprendimas yra sudėtingas, o rezultatai matomi tik ilgalaikėje perspektyvoje. Todėl regioninė politika dažnai susilaukia kritikos, ypač, jei pagerėjimo proceso metu pasireiškia ir neigiamų pokyčių (migracija, socialinių išlaidų didėjimas) rinkoje.

Pasak G. Mačio (2005), regioninė politika yra grindžiama ekonominiu rinkos klaidos argumentu, kad rinkos jėgos negali išlyginti regioninių išsivystymo netolygumų. Taip yra dėl nevienodo gamybos veiksnių judrumo ir pradinių ekonominės veiklos sąlygų. [30, p. 87]

Taigi, rinkos mechanizmai savaime neužtikrina sanglaudos, tačiau regioninė politika gali duoti priešingą, nei tikėtasi efektą, neduoti jokio efekto arba gali paskatinti plėtrą, tačiau ženklios įtakos galimybės ribotos. [32]

Regioninės politikos pagrindiniai objektai yra trys – gamybiniai, socialiniai ir finansiniai. Šie objektai yra reguliuojami per regioninės politikos subjektus, kuriais gali būti tiek vyriausybės atstovai, regioninė valdžia, atskiros institucijos, organizacijos bei įmonės.

Regioninės politikos tikslas yra mažinti atskirų valstybės regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Pagal šį tikslą regioninė politika skirstoma į du tipus: ekonominės politikos ir socialinės politikos tipus, priklausomai nuo to, kurios politikos (socialinės ar ekonominės) priemonės yra naudojamos.

Ekonominės politikos tipas. Tiek išsivysčiusioms, tiek besivystančioms šalims būdingos regioninės ekonominės disproporcijos, kurias reikia mažinti ir siekti regioninės ekonominės pusiausvyros. Šiam tikslui pasiekti skiriama valstybės parama, pritraukiamas vietinių organizacijų ir privatus kapitalas, naudojamos teisinių ir finansinių organizacijų teikiamomis

paslaugomis. Regioninės ekonominės politikos rodo, kad taip pat gali būti taikomos ir kitos reguliavimo formos arba keletas reguliavimo priemonių. [30, p. 92-93]

Socialinės politikos tipas apima žmonių gyvenimo reguliavimo formas bei užtikrina visuomenės gerovę ir socialinį saugumą. [30, p. 92-93]

Be to, pagal iškeltus tikslus regioninės politikos tyrinėtojai išskiria du teorinius požiūrius. Remiantis pirmuoju požiūriu, regioninė politika turi būti orientuota į regiono ekonominę plėtrą. Tokią regioninę politiką galima traktuoti kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudoti vietinius išteklius. [19, p. 10] Šiuo atveju siekiama spartesnio šalies ekonominio augimo. Tuo tarpu antrojo požiūrio šalininkai teigia, kad regioninę politiką reikia orientuoti į vienodą pragyvenimo lygį visuose regionuose. Taikant šį požiūrį, regioninė politika siekiama priemonių, kurios užtikrina vienodą pragyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams.

Pirmasis požiūris yra taikomas neišsivysčiusiose šalyse, siekiant gerinti ekonominę padėtį. Išsivysčiusiose pasaulio valstybėse taikomas šių požiūrių derinys, kai pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo lygį, siekiama suvienodinti gyvenimo kokybės skirtumus tarp šalies regionų. Todėl išsivysčiusiose šalyse didelis dėmesys skiriamas probleminiams ar didele gyventojų koncentraciją turintiems regionams.

Nuo regionų skirtingo ekonominio ir socialinio išsivystymo lygio, gyvenimo kokybės, priklauso ir regioninės politikos tikslų formulavimas. Mokslinėje literatūroje išskiriamos dvi regioninės politikos tikslų grupės – regiono tolygumo bei išskirtinumo (žr. 6 priedą)

Regioninės politikos tikslams pasiekti, reikia suformuluoti uždavinius ir numatyti priemones tiems uždaviniams įgyvendinti. Atsižvelgiant į socialinius – ekonominius faktorius, mokslininkai G. Mačys (2000, 2005) ir V. Stempkauskas (2000) išskiria šiuos regioninės politikos uždavinius:

- Padidinti vietinį darbo našumą, efektyviau panaudojant vietinius ekonominius išteklius;
- Panaikinti socialinius-ekonominius regionų skirtumus;
- Pereiti prie programinio atskirų plėtros projektų finansavimo;
- Užtikrinti visų regionų piliečių lygias galimybes į kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą bei pragyvenimo lygį;
- Sukurti prielaidas tolesnei plėtrai [31, p. 252; 30, p. 83].

Pasak G. Mačio (2005), šių uždavinių sprendimas yra sudėtingas ir įvairiapusis, reikalaujantis didelių finansinių išteklių bei verslo plėtros pastangų – būtina parengti regioninės plėtros programas ir kitus dokumentus, įgyvendinti jų nuostatas ir kontroliuoti šį procesą.

1.3.2. Regioninės plėtros skatinimo priemonės

Regionų plėtros procesams valdyti gali būti naudojamos įvairios politikos priemonės, kurios tradiciškai skirstomos į mikroekonominės ir makroekonominės. Šios priemonės pasirenkamos priklausomai nuo suformuluotų regioninės politikos tikslų ir regionų plėtros realizavimo krypčių. Mikroekonominės priemonės susijusios su darbo jėgos ir kapitalo veiksmų paskirstymu tarp regionų ir tarp ekonomikos sektorių. Tuo tarpu makroekonominėmis priemonėmis keičiamos regiono pajamos ir išlaidos. Tačiau makroekonominės priemonės skirtingiems regionams gali turėti nevienodą poveikį. Reikia pabrėžti, kad labai svarbu mikroekonominės ir makroekonominės priemonės tinkamai koordinuoti.

Be to, regionų išsivystymo netolygumus valstybės valdžia gali mažinti dviem pagrindiniais metodais. Pirma, valdžia gali riboti naujų objektų steigimą išsivysčiusiuose regionuose, taikydama plėtrą ribojančias priemones. Dažniausiai valdžia didina mokesčius už pagrindinių veiklos išteklių (kapitalo, žemės) naudojimą, didina pajamų mokestį, taiko baudas, riboja lengvatinių finansavimą. Siekiant, jog regione nebūtų steigiami nauji verslo objektai, skiriamos premijos už gamybinių pajėgumų iškėlimą iš intensyvios pramonės teritorijų. Antruoju metodu skatinamas naujų objektų steigimas atsilikusiuose regionuose. Praktika rodo, jog šis metodas taikomas dažniau nei pirmasis [20, p. 94; 24, p. 152].

Ekonominio skatinimo priemonės pagal savo poveikį skirstomos į tiesiogines ir netiesiogines. Mokslininkų sutaria, kad labiausiai paplitusios tiesioginio skatinimo priemonės yra: lengvatiniai kreditai; įmonių, steigiančių padalinius valstybinės “globos” regionuose, subsidijavimas; negražinamos subsidijos kapitalinei statybai; darbuotojų paruošimo ar perkvalifikavimo išlaidų dengimas; išlaidų, susijusių su gamybos pajėgumų perkėlimu, kompensavimas; mokesčių lengvatos, kartais – visiškas atleidimas nuo mokesčių tam tikram laikotarpiui; pagreitintos amortizacijos taikymas; transportavimo, elektros energijos tarifų sumažinimas ir pan. [20, p. 95; 21; 24, p. 152]

Tuo tarpu netiesioginės paramos priemonės taikomos specialių vyriausybės atsilikusių regionų plėtros programų pavidalu. Plėtros programos numato infrastruktūros objektų, mokslinių pramoninių kompleksų (mokslo technologijų parkai, inkubatoriai ir pan.) statybą, valstybinių įmonių kūrimą, įmonių veiklos palaikymą ir kt. [21; 20, p. 95]

Kadangi regioninė politika visų pirma yra susijusi su skirtumų tarp regionų mažinimu, dažnai pasirenkamos tiesioginės priemonės, nes jos nukreipia pinigų srautus į atsilikusį regioną. Tačiau regionas gautų žymiai didesnę naudą, jeigu būtų pasirinktos netiesioginės priemonės, kurios perskirsto viešuosius finansus atsiliekančioms regionams plėtoti.

ES buvo atliktas lyginamasis tyrimas, siekiant sužinoti teritorinio lėšų perskirstymo, per viešąsias išlaidas ir mokesčius, rezultatus. Pastebėta, kad dauguma finansinių perskirstymo

mechanizmų (taikomų socialinei apsaugai ir socialinio teisingumo didinimui) turi reguliuojamąjį efektą ekonomikai. Be to, šie mechanizmai nebuvo įvesti būtent regioninių skirtumų mažinimui.

ES valstybėse dažniausiai taikomos paramos priemonės per viešąsias išlaidas perskirstant asmenines pajamas (per pajamų mokesčius). Gyventojų pajamos daugeliu atveju perskirstomos teikiant prioritetą mažiau išsivysčiusiems regionams, tuo būdu prisidedant prie labiau subalansuoto pajamų perskirstymo.

Taigi, regionų plėtros skatinimo priemonės turi nevienodą poveikį siekiant regioninės politikos tikslų. Šių priemonių pagalba valstybės valdžia perskirsto biudžeto pajamas arba išlaidas, suteikdama paramą mažiau išsivysčiusiems regionams. Viešųjų išlaidų ir mokesčių perskirstymo tarp teritorinių vienetų efektas yra labai svarbus, bet dažnai nematomas ir sunkiai išmatuojamas. Nors fiskalinio teisingumo, viešųjų investicijų ir regioninės paramos priemonės yra labiausiai pastebimos, jos sudaro nedidelę perskirstymo dalį.

1.3.3. Regioninis ir sektorinis valstybės požiūriai į regionų plėtra

Kokios regioninės plėtros priemonės bus pasirinktos, priklauso nuo valstybės pasirinktų būdų, kaip kelti regionų gerovę. Mokslinėje literatūroje išskiriami du valstybės investavimo į regioninę politiką požiūriai: regioninis ir sektorinis. Remiantis regioniniu požiūriu, valstybės investavimas reiškia išteklių paskirstymą koordinuotam daugiasektoriniam vartojimui tam tikroje teritorijoje. Teritorijų pasirinkimas apima ir bendrą išteklių tarp jų paskirstymą, kurio tikslas sumažinti skirtumus tarp regionų pajamų ir užimtumo lygio. Sektoriniu investavimu vadinamas vienam sektoriui skirtos lėšos, kurias skirsto sektoriaus ministerija nacionaliniame lygmenyje.

Regioninis ir sektorinis požiūriai sutinkami ir ES narėse. Visų pirma ES požiūris į regionų plėtrą susijęs su skirtumų mažinimu, kurie išmatuojami dažniausiai BVP vienam gyventojui skirtumais. Pagrindinis ES regioninės politikos tikslas yra skirtas kelti pajamas regionų, kurių pajamų lygis žemesnis už ES vidurkį. Tuo tarpu kiti tikslai skirti spręsti priežastis, kurios įtakoja mažas regiono pajamas, pavyzdžiui, susijusias su užimtumo pokyčiais priežastis. Intervencija gali būti daugiasektorinė, bet ji turi būti integruota ir siekti bendro tikslo, kuriančio didesnes pajamas. [28]

Vyrauja tendencija, kad realybėje didesnė vyriausybės investicijų dalis, naudojant tiek ES, tiek kitus finansavimo šaltinius, yra sektorinė. Regioninės investicijos sudaro mažesnę finansavimo šaltinių lėšų dalį. Tačiau naujuoju ES programavimo laikotarpiu, nuspręsta padidinti regionines investicijas. Šis pokytis paremtas decentralizacijos ir subsidiarumo principais.

Regioninis ir sektorinis lėšų skirstymo metodai gali būti derinami tarpusavyje, tačiau praktikoje tik pradėdama tai įgyvendinti. Sektorinės programos gali būti paskirstomos į individualius regionus. Be to, regiono lėšas gali skirstyti ir tvarkyti sektorinės ministerijos, o

regioninė valdžia tik numatyti plėtros prioritetus. Kita vertus, sektorinės institucijos gali skirti dotacijas regioninei/vietinei valdžiai, o pastaroji nuspręsti, kur ir kokioms reikmėms gautas lėšas išleis.

Valstybės pasirinkimas minėtų požiūrių atžvilgiu lemia ne tik investavimo į regioną struktūrą, bet ir regionų plėtros institucijų sistemą bei regioninės politikos struktūrą.

Apibendrinant galima teigti, kad sektorinis ar regioninis investavimo požiūris į regionus priklauso nuo istoriškai valstybėje susiklosčiusios investicijų judėjimo tarp valstybės lygmenų struktūros. Nuo šios struktūros priklauso ir investavimo į regionų plėtrą šaltiniai bei jų poveikis regionų plėtrai. Vykstant globalizacijos procesams regionams lėšos skiriamos ir iš tarpvalstybinių darinių, ne tik valstybės vidaus šaltinių. Taigi, plačiau reikia apžvelgti Europos Sąjungos regioninę politiką ir skiriamos paramos šaltinius, kadangi ši tarpvalstybinė organizacija kuria regioninės politikos reikalavimus ir standartus net 27 Europos valstybėms

1.3.4. Europos Sąjungos regioninės politikos pagrindiniai bruožai

Europos Sąjungos regioninė politika suprantama kaip viena iš ES “struktūrinės politikos” dalių. Be to, ES regioninė politika yra antroji pagal biudžeto dydį ES politika, kurios 2000-2006 m. laikotarpio biudžetas sudaro 213 mlrd. eurų, o 2007-2013 m. laikotarpiui patvirtintas 336,1 mlrd. eurų. Kaip reglamentuota ES sutartyje, ES regioninės politikos bendrasis tikslas yra socialinė ir ekonominė sanglauda. Todėl kartais ES regioninė politika vadinama sanglaudos politika. [30, p. 93; 33, p. 7]

Europos Sąjungoje regioninė politika atsirado dėl didelio atotrūkio tarp turtingiausių ir skurdžiausių ES valstybių narių ar jų regionų išsivystymo lygio. Pavyzdžiui, 2000 m. BVP vienam gyventojui skirtumas tarp 10 proc. turtingiausių ir skurdžiausių ES 15 valstybių narių regionų sudarė 2,6 karto. Tuo tarpu ES plėtra 2004 m. šį skirtumą turėjo padidinti iki 4,4 karto. Prognozuojama, kad ES toliau plečiantis, skirtumas tarp turtingiausių ir skurdžiausių regionų didės. [33, p. 8] Esant tokioms tendencijoms būtina kuo spartesnė atsilikusių regionų plėtra, kadangi ES yra atvira rinka. Atviroje rinkoje nėra legalaus būdo prekybai apriboti, ir mažiau išsivysčiusių šalių rinkos atvėrimas prekėms iš turtingų kaimyninių šalių gali sugriauti vietinę pramonę. Todėl siekiama sustiprinti vietinius sugebėjimus, suteikti jiems didesnę paramą, kad pamažu neturtingi regionai pasivytų turtinguosius. Kad tai įmanoma, rodo Ispanijos, Portugalijos, Graikijos, Airijos pavyzdžiai. [27, p. 40]

Kita vertus, tokį požiūrį galima kritikuoti, teigiant, kad ES rinkos integracijos (laisvas prekių, paslaugų, darbo jėgos ir kapitalo judėjimas) gali daryti nepalankią įtaką skurdesniems ES valstybių narių regionams. Tačiau žiūrint į ilgalaikę perspektyvą, rinkos integracija mažina regioninius išsivystymo netolygumus.

Regioninės politikos tikslas yra regioninėmis, struktūrinėmis, socialinėmis darbo rinkos ir kitomis priemonėmis sustiprinti ES ekonominę ir socialinę sąsają. Skatindama regioninę plėtrą ir sanglaudą, ES suformavo integruotą regioninę politiką, paremtą finansinių instrumentų naudojimu. ES regioninės politikos finansiniai instrumentai yra struktūriniai fondai (Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio plėtros ir garantijų fondo Orientavimo skyrius, Žuvininkystės plėtros finansinis instrumentas) ir Sanglaudos fondas.

Finansavimas iš struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo skiriamas atsižvelgiant į fondų finansavimo tikslus ir intervencijos sritis, kaip pateikta 7 priede. ES struktūriniai fondai sutelkia dėmesį išskirtinai į ekonomikos plėtrą skatinančius veiksmus, tokius kaip technologinės naujovės, nauji įgūdžiai, palankesnė verslui infrastruktūra, darbo jėgos ugdymas, naujų rinkų įsisavinimas, vadybos sugebėjimų lavinimas, naujų ekonominės veiklos formų kūrimas. Tačiau, struktūriniai fondai neapima palaikymo ir socialinės apsaugos projektų finansavimo. [27, p. 39-40] Be to, pagal ES steigimo sutarties 158-159 str., fondai skirti, kad atsilikę regionai vystytųsi kuo greičiau, o lėšos būtų panaudojamos kuo efektyviau.

ES sutarties remiamiems tikslams (ES sutarties 158, 160 str.) finansuoti gali būti skiriamos lėšos ir iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Garantijų skyriaus, Europos investicijų banko (EIB) bei kitų finansinių struktūrų (Europos investicijų fondo, Europos atominės energijos bendrijos). [27, p. 40; 33, p. 11] ES regioninės politikos finansiniai instrumentai yra skirti finansuoti nacionalines programas ir įvairias bendrijos iniciatyvas (INTERREG, URBAN, LEADER, EQUAL).

Nacionalinės programos rengia ir įgyvendina ES valstybės narės. Lėšos programų įgyvendinimui skiriamos iš ES struktūrinių fondų. Nacionalinės programos klasifikuojamos į tris tipus. Pirmojo tikslo programos – skatina atsilikusių regionų plėtrą ir struktūros pertvarkymą. Šio teritorinio uždavinio programų finansavimo instrumentai yra visi ES struktūriniai fondai, kurių paramos dydis dažniausiai būna 75 proc. projekto vertės. Antrojo tikslo programos – skatina struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Šiam teritoriniam uždaviniui finansuoti lėšos skiriamos iš Europos regioninės plėtros ir Europos socialinio fondų, kurių paramos dydis projektams sudaro apie 50 proc. Trečiojo tikslo programoms parama skiriama pagal tam tikras temas, t.y. šis uždavinys skirtas švietimo, mokymo, užimtumo politikos kryptims ir sistemoms pertvarkyti ir modernizuoti. Šį uždavinį finansuoja Europos socialinis fondas, kurio paramos dydis projektams sudaro apie 50 proc.

2007-2013 m. didžiausia ES regioninės politikos lėšų dalis skiriama pirmo tikslo programoms finansuoti. Be to, svarbiu sanglaudos politikos tikslu išlieka regionų konkurencingumo ir užimtumo skatinimo finansavimas.

Taigi, ES regioninė politika daugiausia remia ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių atsilikusių regionų vystymą. Tuo tarpu kultūros, gamtos, etinės įvairovės probleminiai klausimai tik neseniai pradėti vertinti, tačiau dar neatspindi svarbiausiuose regioninės politikos uždaviniuose. Pagrindines ES regioninės politikos remiamas sritis apibrėžia Europos Tarybos rezoliucija dėl ES regioninės politikos, priimta 1979 m. vasario 6 d. Rezoliucija reglamentuoja ES regioninės politikos analizės ir formavimo sistemą, regioninės politikos įvertinimą, nacionalinių regioninių politikų koordinavimą, pagrindinius regioninės politikos instrumentus.

Regioniniai skirtumai egzistuoja visose ES valstybėse narėse, tačiau skiriasi šalių regioninės problemos. Tam, kad regioninė politika būtų veiksminga, svarbu ją formuoti ir įgyvendinti atsižvelgiant į regionų skirtumus, identifikuoti skirtumų reikšmingumo lygį bei regiono tipą. Regionų tipų gali būti labai daug, pavyzdžiui viena šalis gali turėti net 15 tipų regionus. Tuo tarpu regionų rodikliai sudaromi pagal ES šalių teritorinių statistinių vienetų nomenklatūrą (NUTS) ir vietinius kriterijus. NUTS suskirstyta į 5 lygius. Stambūs regionai priskiriami I NUTS lygiui. Mažesnėse valstybėse jie apima visą šalies teritoriją, didelėse valstybėse išskiriamos didelės teritorijos, pavyzdžiui, Vokietijoje – žemės. II NUTS lygis – tai santykinai dideli regionai, sujungiantys kelias ar keliolika trečiojo lygio struktūrų. Tarpinio lygmens tarp regiono ir savivaldos teritoriniai dariniai priskiriami III NUTS lygiui, o savivaldos vienetai – IV NUTS lygiui. V NUTS lygiui priskiriami už savivaldos darinius smulkesni teritoriniai vienetai.

ES valstybėse narėse svarbiausias rajonų identifikavimo ir tipizavimo kriterijus yra bendrasis vidaus produktas (BVP) ir jo struktūra. Grupuojant regionus pagal BVP kitimo tempus ir kryptį, ES valstybėse narėse išskiriami besivystančių, stabilizacinių, stagnacinių ir depresinių regionų tipai.

Be to, socialiniams ir ekonominiams regionų pranašumams ir trūkumams įvertinti ES taiko Europos Bendrijos statistikos tarnybos (EUROSTAT) parengtą statistinę regionų analizę.

Apibendrinant galima teigti, kad regioninė politika apspendžia regioninės plėtros skatinimo priemones ir koku mastu jos bus taikomos. Europos Sąjungos šalyse narėse regioninės politikos priemonės yra suformuluotos kaip bendros kryptys ar sritys, kurias valstybės narės turėtų vystyti per tam tikrą laikotarpį. Tačiau daugelis naujųjų valstybių narių apsiriboja Europos Sąjungos regioninės politikos priemonėmis ir neieško kitų būdų šalies kaip regiono ar šalies vidaus regionų plėtrai skatinti. Vadinasi daugeliu atvejų naujųjų valstybių narių regioninė plėtra priklauso tik nuo Europos Sąjungos regioninės politikos krypties.

2. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ PLĖTROS TYRIMAS

Viena pagrindinių šių dienų Lietuvos politikos aktualijų yra netolygus regionų augimas ir politikų deklaracijos mažinti regioninius skirtumus. Galima teigti, kad Lietuvoje regionų plėtra apsiriboja netolygaus regionų augimo pasekmių šalinimu, tačiau mažai dėmesio skiriama priežasčių, kodėl šie regionai vystosi netolygiai, identifikavimui.

Lietuvoje regionas mokslinėje literatūroje apibrėžiamas kaip „teritorinė sistema, kurią sudaro materialiais, energetiniais ir informaciniais ryšiais susijusios posistemės – gamybinė, socialinė-demografinė, gamtinė-ekologinė“ [31, p. 252]. Be to, regiono sąvoka reglamentuota ir teisės aktuose. LR Regioninės plėtros įstatymo 2 str. 5 d. regionas apibrėžiamas kaip vientisa valstybės teritorijos dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika. Tuo tarpu Vyriausybės nutarimo „Dėl administracinių vienetų sistemos tobulinimo“ 9 straipsnyje, regiono sąvoka yra tokia: „regionai – teritorijos, turinčios vieną arba daugiau bruožų ar ypatybių (sukurtų gamtos ar žmogaus veiklos), kurios suteikia teritorijai vienovės matmenį ir leidžia ją išskirti iš kitų aplinkinių teritorijų“ [14, 9 str.].

Lietuvoje teritorijos skirstymas į regionus yra įstatymiškai reglamentuotas, suskaidant į 10 administracinių vienetų – regionų (apskričių). Tačiau įstatymų numatyta tvarka Lietuvoje regioną gali sudaryti ir tam tikros probleminės teritorijos, esančios kelių apskričių sudėtyje. Tuo tarpu ES kontekste visa Lietuva traktuojama kaip vienas regionas, kuriame siekiama socialinių-ekonominių išsivystymą priartinti prie ES vidurkio.

Vilniaus regionas užima 9731 kv. km teritoriją, apskrityje Statistikos departamento 2007 m. pradžios duomenimis gyvena 847,75 tūkst. nuolatinių gyventojų. Pagal teritoriją ir gyventojų skaičių Vilniaus apskritis yra didžiausia šalyje. Lyginant su kitais Lietuvos regionais, Vilniaus regione vyrauja spartesnė ekonominė plėtra, yra palankios tolimesnio augimo prognozės bei šalies verslo, turizmo, mokslo ir technologijų, viešųjų paslaugų ir viešojo administravimo struktūrų koncentracija.

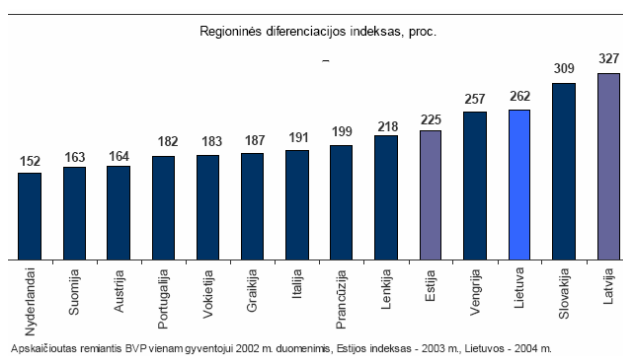
Alytaus regiono teritorijoje, kuri sudaro 5425 kv. km, gyvena 178,95 tūkst. nuolatinių gyventojų. Per Alytaus regioną eina pagrindiniai tranzitiniai, todėl apskritis turi santykinai gerai išvystytą automobilių kelių tinklą, europinio geležinkelio mazgą. Regiono ekonominės ir socialinės plėtros tempus prognozuoti sudėtinga, nes Alytaus regiono stiprybes užgožia silpnybės ir plėtra priklausys nuo žmogiškųjų išteklių gebėjimų pasinaudoti stiprybėmis ir galimybėmis.

Pasirinktų analizei Alytaus ir Vilniaus regionų socialinės ir ekonominės plėtros vertinimui atlikti tikslinga pirmiausiai identifikuoti esamą situaciją, remiantis H. Armstrong ir J. Taylor neoklasikinio augimo modelio transformacija (moderniu neoklasikiniu augimo modeliu) identifikuoti netolygaus augimo priežastis ir išsiaiškinti ar Lietuvos regioninės politikos priemonės bus efektyvios netolygumams tarp regionų mažinti.

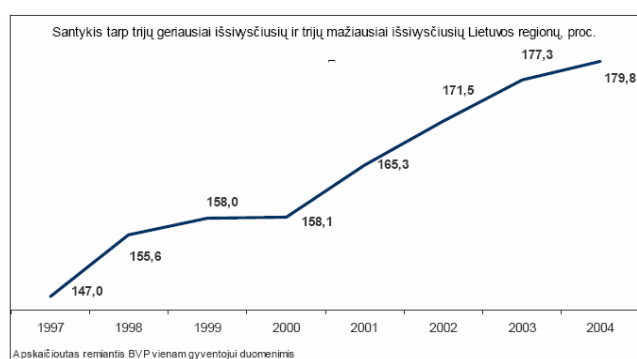
2.1. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ VYSTYMASIS – SITUACIJOS ANALIZĖ

2.1.1. Ekonominės-socialinės regionų plėtros vertinimas Lietuvoje

Tolygios regionų plėtros užtikrinimas yra sudėtingas procesas, kurį pasiekti nėra paprasta. Nors Lietuvai įstojus į ES vis daugiau dėmesio bei lėšų skiriama regionų plėtrai, ypatingą dėmesį kreipiant į tolygių socialinių-ekonominių sąlygų užtikrinimą, skirtumai tarp regionų ne tik nemažėja, bet sparčiai auga. Regionų netolygumo augimas pastebimas ir kitose naujosiose ES narėse (žr. 2 pav.). Patrauklesni regionai pritraukia šalies ir užsienio investuotojus, žmogiškąjį kapitalą, o nepatrauklūs susiduria su aukšto nedarbo lygio, migracijos, “protų nutekėjimo”, sektorių išsivystymo lygio problemomis. Šią tendenciją patvirtina 3 paveiksle pavaizduotas santykis tarp trijų geriausiai išsivysčiusių ir trijų mažiausiai išsivysčiusių Lietuvos regionų.

2 pav. Regioninės diferenciacijos indeksas Europos Sąjungoje, proc. [52]

3 pav. Santykis tarp trijų geriausiai ir trijų mažiausiai išsivysčiusių Lietuvos regionų, proc. [52]

Pastebima, kad Lietuvoje regionų skirtumai labai padidėjo perėjimo į rinkos ekonomiką laikotarpiu. Vienam gyventojui tenkančios BVP dalies skirtumai geriausiai ir blogiausiai išvystytuose Lietuvos regionuose padidėjo 2,6 karto, o pačiuose regionuose – dar daugiau. Nacionalinės regionų politikos tikslas, apibrėžtas Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme, yra sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp Lietuvos regionų ir jų viduje. Šis tikslas turi būti pasiektas skatinant regionų iniciatyvas ir teikiant tiesioginę valstybės pagalbą probleminėms teritorijoms, kurias nustato Vyriausybė, remdamasi probleminių teritorijų išskyrimo kriterijais, nustatytais Vyriausybės nutarimu ir atitinkančiais valstybės pagalbos teikimo taisykles. [6]

Augantį regionų netolygumą atspindi ir Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje suformuluota nacionalinės regioninės politikos pagrindinė problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai bei ekonominiai skirtumai tarp regionų ir jų viduje, o pagrindinė jų priežastis – nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra. [13, 6 str.]

Regionų socialinės-ekonominės plėtros netolygumai Lietuvoje matuojami vertinant sekančius agreguotus rodiklius:

- bendrasis vidaus produktas (BVP) ir BVP, tenkantis vienam gyventojui,
- tiesioginės užsienio investicijos (TUI),
- samdomojo darbo pajamos (SDP), tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį,
- vidutinis metinis nedarbo lygis (VMNL). [30, p. 8; 69]

Gyvenimo sąlygos, darbo užmokestis ir kiti socialiniai-ekonominiai rodikliai taip pat gali būti vertinami, tačiau jie turi palyginti nedidelį poveikį probleminių regionų identifikavimui ar priemonių planų netolygumams mažinti kūrimui.

Regionų netolygumą lemia regioninės ekonominės plėtros teorijose (išdėstymo, centro – periferijos, augimo centru) aprašyti veiksniai. Jeigu orientuota į tolygią plėtrą valstybės regioninė politika įgyvendinama vadovaujantis šiomis teorijomis, tada šalyje įmanoma sumažinti neigiamus, opius teritorinius netolygumus.

2.1.2. Ekonominės regionų sanglaudos vertinimas

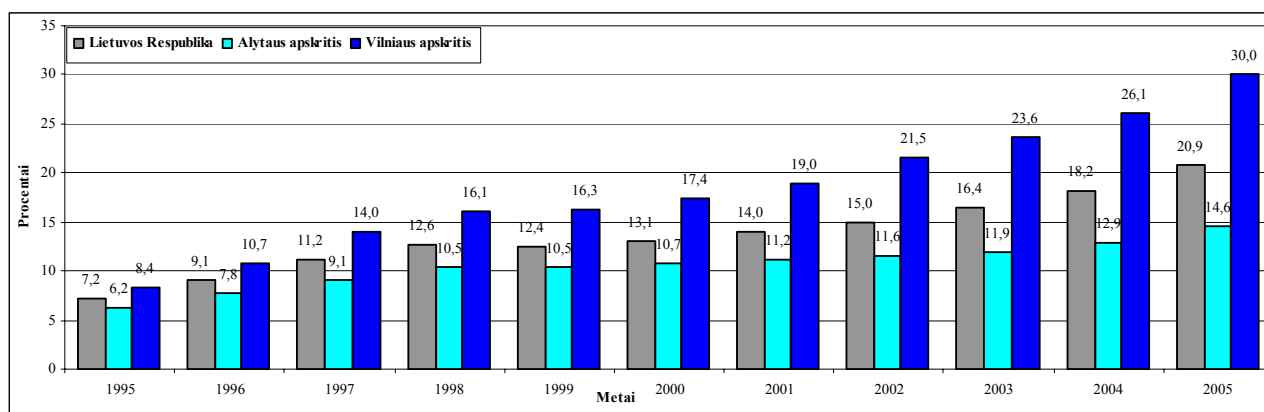
Reikia pabrėžti, kad Lietuvoje regionų tolygus ekonominis išsivystymas yra matuojamas dviem pagrindiniais rodikliais – BVP vienam gyventojui ir TUI. Šie rodikliai bus naudojami ir lyginamų Alytaus bei Vilniaus regionų ekonominei analizei atlikti. Socialinės regioninės sanglaudos rodikliai, t.y. vidutinis metinis nedarbo lygis ir samdomojo darbo pajamos bus analizuojami kitame skyriuje.

Pastaruoju metu Lietuvos ekonomikai augant didesniais negu vidutiniais augimo tempais lyginant su Europos Sąjungos valstybėmis, šalies viduje pastebimas regionų augimo disbalansas. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau Statistikos departamento) duomenimis, 2005 metų realus BVP augimas siekė 7,9 proc., o 2006 m. iki 7,7 proc. sumažėjo. Tačiau SEB Vilniaus banko ekspertai 2007 m. prognozuoja 8,0-8,1 proc. realaus BVP augimą. Šių metų antrojo ketvirčio realaus Lietuvos BVP augimas (lyginant su 2006 m. II ketvirčiu) siekė 8,0 proc., EUROSTAT duomenimis ES (27) BVP augimo vidurkis buvo tik 2,8 proc. Be to, antrąjį šių metų ketvirtį lyginant su pirmuoju Lietuva pagal BVP augimo tempus užėmė trečią vietą (po Latvijos ir Slovakijos) tarp ES šalių narių.

Pastarųjų metų svarbiausi bendrojo vidaus produkto augimo veiksniai buvo kasmet auganti eksporto, investicijų, energetikos, pramonės, prekybos, transporto ir ryšių pridėtinė vertė bei vidaus vartojimas. [69, p. 8]

Lyginant BVP pasiskirstymą 2005 m. pagal regionus, matomas žymus Vilniaus apskrities pirmavimas, kurios BVP – 25,5 mlrd. litų arba 35,8 proc. viso šalies BVP (žr. 4 pav.). Alytaus apskritis nuo Vilniaus regiono pagal šį rodiklį atsilieka beveik 10 kartų, t.y. BVP sudaro 2,6 mlrd. arba 3,7 proc. viso šalies BVP.

2005 metais didžiausias vienam gyventojui tenkantis BVP buvo Vilniaus apskrityje (30,0 tūkst. litų), nuo jos smarkiai atsiliko Alytaus apskritis, kurios BVP vienam gyventojui sudarė 14,6 tūkst. litų. Lyginant 2005 m. regionų BVP vienam gyventojui apimtis su šalies vidurkiu (100 proc.), šalies vidurkį viršijo tik Vilniaus (144,0 proc.). Alytaus apskritis (70,0 proc.) buvo trečia pagal didžiausią atsilikimą nuo šalies vidurkio. Santykis tarp didžiausią BVP vienam gyventojui turinčios Vilniaus apskrities ir stipriai atsiliekančios pagal šį rodiklį Alytaus apskrities yra daugiau nei 2 kartai.

4 pav. BVP vienam gyventojui 1995-2005 m., tūkst. Lt [Parengta pagal 59 šaltinį]

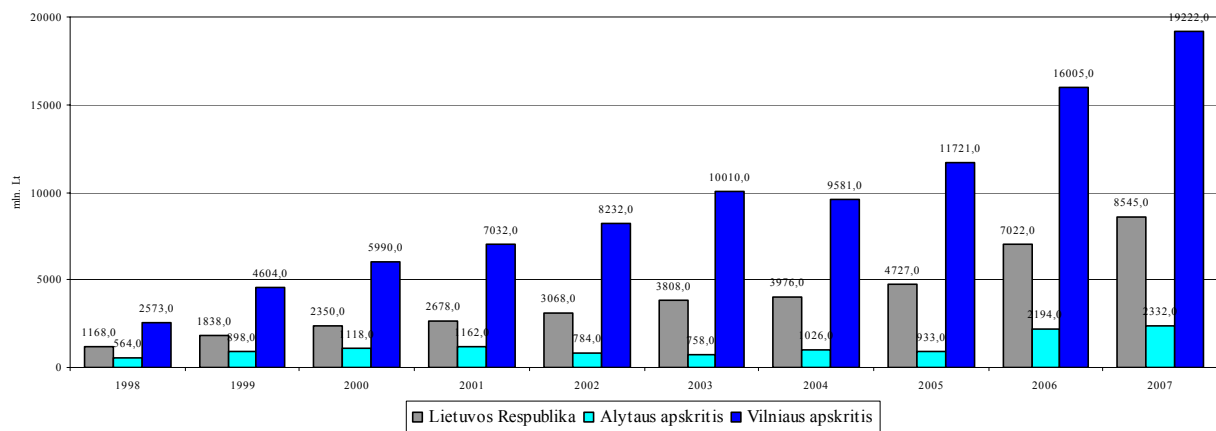
Lyginant 2005 metų BVP vienam gyventojui rodiklį su 2004 metais, matyti, kad jis padidėjo abiejose apskrityse, tačiau apskričių svoris šalies mastu kito nevienareikšmiškai. BVP vienam gyventojui lyginant su šalies vidurkiu padidėjo Vilniaus regione (nuo 143,5 proc. iki 144,0 proc.) ir tokia tendencija tęsiasi nuo 1995 m. Tuo tarpu rodiklio neigiamas pokytis nuo 1999 m. buvo Alytaus regione, kuriame BVP vienam gyventojui lyginant su šalies vidurkiu sumažėjo nuo 70,5 proc. 2004 metais iki 70,0 proc. 2005 metais.

Taigi, pagal BVP vienam gyventojui rodiklį, skirtumai tarp Vilniaus ir Alytaus regionų yra žymūs, atotrūkis tarp regionų didėja, nepaisant to, kad tenkančio vienam gyventojui BVP rodikliai litais kiekvienais metais auga ir Alytaus regiono tenkančio vienam gyventojui BVP augimo tempas paskutiniuosiais metais yra didesnis už Vilniaus. Jeigu ir toliau Vilniaus regiono BVP vienam gyventojui augimas bus toks spartus, netgi esant žymiai spartesniam Alytaus regiono BVP vienam gyventojui augimo tempui, konvergencijos sulauktume labai greitai.

Tiesioginių užsienio investicijų (TUI) pasiskirstymas taip pat yra svarbus kriterijus. 2007 m. pradžios išankstiniais duomenimis visų TUI šalyje 56,3 proc. turėjo Vilniaus apskritis, kas sudarė 16 296,5 mln. litų. Įdomu tai, kad pagrindinė TUI dalis. Antroje ir trečioje vietoje esančioje Alytaus apskrityje TUI sudarė 417,2 mln. litų arba 1,4 proc. visos Lietuvos TUI.

Apskričių pasiskirstymas pagal TUI vienam gyventojui rodiklį pavaizduotas 5 paveiksle. 2006 metų pradžioje vienam gyventojui tenkančios TUI Lietuvoje sudarė vidutiniškai 7022 litus.

Didžiausią dalį TUI vienam gyventojui pritraukia Vilniaus apskritis, kurios 2006 metų pradžioje šis rodiklis siekė 16005 litus ir buvo 2,3 karto didesnis už Lietuvos vidurkį bei net 7,3 karto didesnis už TUI vienam gyventojui tik 2194 Lt turintį Alytaus regioną.

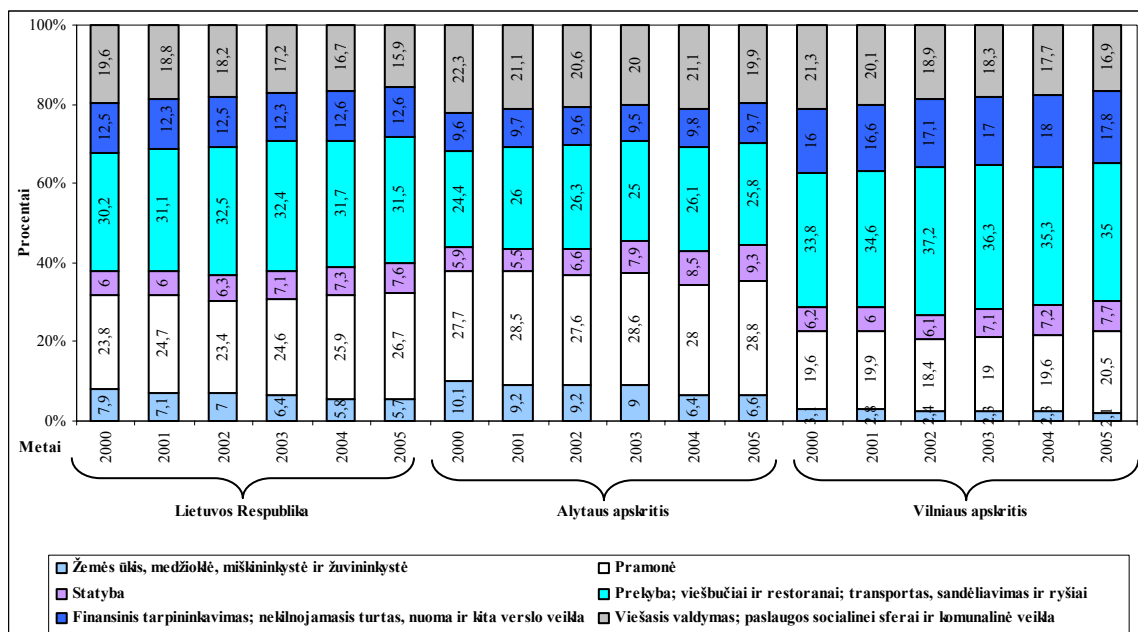
5 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 1998-2007 m. pradžioje, mln.

Lt[Parengta pagal 59 šaltinį]

Analizuojant 1998–2007 metų laikotarpio vienam gyventojui tenkančias tiesiogines užsienio investicijas, galima teigti, kad per šį laikotarpį skirtumai tarp apskričių pagal šį rodiklį žymiai padidėjo. Lyginant 2007 ir 1998 metų duomenis, TUI vienam gyventojui santykis Vilniaus regione buvo 7,5 karto, o Alytaus – tik 4,1 karto.

Ekonomistai teigia, kad vertinant ekonominę sanglaudą reikia įvertinti ne tik BVP ir TUI, bet atsižvelgti į regionų ūkių struktūrą, nes “regionų ūkių struktūra iš dalies atspindi jų išsivystymo lygį” [52]. Tačiau šį teiginį reikėtų vertinti gana skeptiškai. Pavyzdžiui, Vilniaus apskrityje stebimas ryškus atotrūkis tarp Vilniaus miesto, pasižyminčio aukštesniais ekonomikos rodikliais vienam gyventojui nei vidutiniškai šalyje, nors daugumos apskrities rajonų padėtis yra žymiai blogesnė nei Lietuvos vidurkis. Regiono vidaus problemas geriausiai iliustruoja TUI vienam gyventojui 2006-2007 m. duomenys, kai Vilniaus miesto rodiklis buvo 3-4 kartus didesnis už Lietuvos vidurkį, o labiausiai atsiliekančiuose regiono rajonuose TUI vienam gyventojui teko vos 1/100 Lietuvos vidurkio. Ryškus atotrūkis tarp centro ir periferijos pastebimas ir Alytaus apskrityje bei kituose Lietuvos regionuose. Tačiau Alytaus regione, nors Alytaus mieste yra sutelktos regiono TUI vienam gyventojui, šis rodiklis siekia tik 2/3 Lietuvos vidurkio. Įdomu tai, kad Alytaus regiono labiausiai atsilikę pagal TUI vienam gyventojui rodiklį rajonai 5-7 kartus lenkia Vilniaus regiono labiausiai atsilikusius rajonus.

Regionų ekonomika priklauso nuo daugelio veiksnių ir ryšių tarp jų dinamikos (žr. 6 pav.). Svarbus vaidmuo tenka prekybos, ypač mažmeninės prekybos, sferai, taip pat paslaugų sektoriui. Vilniaus regione geriausiai Lietuvoje išplėtotas turizmo paslaugų sektorius.

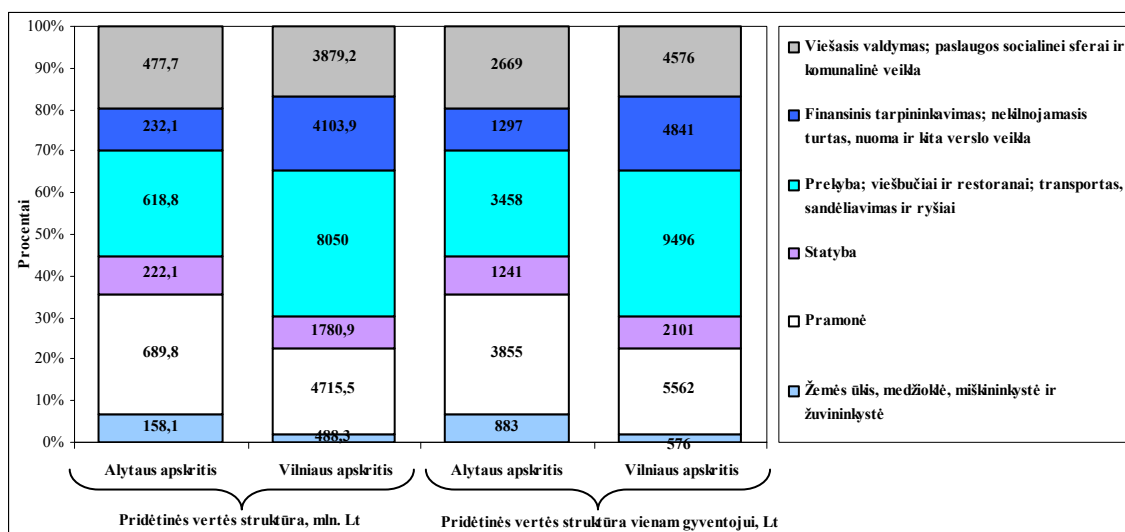
6 pav. Pridėtinės vertės struktūra pagal veiklas 2000-2005 m., proc. [Parengta pagal 59 šaltinį]

Kaip matome iš 6 paveikslo Vilniaus regionas pirmąją pagal paslaugų sektoriaus išsivystymo lygį. Vilniaus regione didėja statybų ir pramonės, mažėja žemės ūkio ir viešojo valdymo lyginamasis svoris pridėtinei vertei. Alytaus regione pramonės sektoriuje sukuriama didžiausia dalis pridėtinės vertės. Sąlyginai didelę (lyginant su Lietuvos vidurkiu ir Vilniaus regionu) bet mažėjančią reikšmę turi viešojo valdymo ir žemės ūkio sektoriais. Paslaugų sferos išsivystymas Alytaus apskrityje vis dar nesiekia Lietuvos vidurkio. Išsiskiria didelis ir už Lietuvos vidurkį žymiai didesnis statybų sektoriaus lyginamasis svoris Alytaus regiono pridėtinės vertės struktūroje.

Kalbant apie žemės ūkio sektorių, reikia paminėti, kad Lietuvos kaimo vietovėse darbo našumas ir veiklos pajamingumas žemės ūkyje yra mažesnis negu kitose ekonominės veiklos sferose ir tai nulemia kaimo gyventojų žemesnį gyvenimo lygį, mažiau išplėtotą infrastruktūrą negu miestuose, didesnę valdžios institucijų dėmesio ir pagalbos poreikį. Kadangi Alytaus regione žemės ūkio sektoriaus lyginamasis svoris pridėtinei vertei kurti yra pakankamai didelis, reikia siekti didinti Alytaus regiono konkurencingumą ir kelti pragyvenimo lygį kaimo vietovėse. [17, p. 10-11] Nors sumažėjo žemės ūkio įtaka ekonominiam vystymui ir darbo vietų kūrimui, bet kaimo vietovėse galima išvystyti ekonomiką, kurioje žemės ūkio sektorius bus ne mažiau svarbus nei kitos našios ekonomikos sritys.

Analizuojant absoliučius Vilniaus ir Alytaus regiono rodiklius pagal pridėtinę vertę, matyti labai žymus Alytaus rodiklių atsilikimas nuo pirmąjančio Vilniaus regiono (žr. 7 pav.). 2005

metais didžiausios pramonės ir prekybos produkcijos apimtys, daugiausiai statybų vyko labiausiai išsivysčiusiame Lietuvoje Vilniaus regione.

7 pav. Alytaus ir Vilniaus regionų pridėtinės vertės struktūra pagal veiklas 2005 m. (mln. Lt) ir vienam gyventojui (Lt). [Parengta pagal 59 šaltinį]

Pridėtinės vertės struktūra vienam gyventojui rodo, kad Vilniaus regione beveik visuose sektoriuose vienam gyventojui sukuriama 2-4 kartus didesnė pridėtinė vertė nei Alytaus regione. Viena iš priežasčių, dėl ko vyrauja pridėtinės vertės vienam gyventojui tarp Vilniaus ir Alytaus regionų, gali būti darbo našumo skirtumai, įtakoti skirtingo lygio technologijų naudojimo, nevienodos dirbančiųjų kvalifikacijos. Pridėtinės vertės vienam gyventojui skirtumų priežastimi gali būti ir Alytaus regiono gyventojų pasyvumas ir nesuinteresuotumas kuriant gerovę.

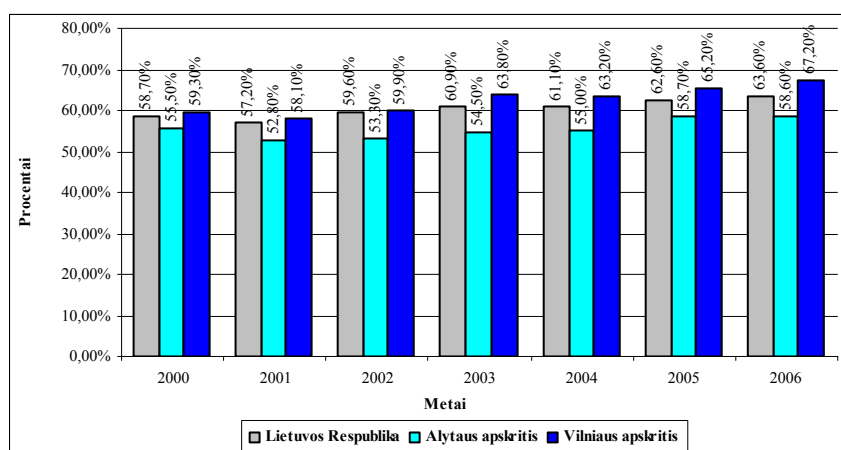
Taigi, Lietuvos ekonomika sparčiai auga, tačiau ekonominiai skirtumai tarp pirmaujančio Vilniaus ir atsiliekančio Alytaus regiono auga taip pat. Norint, kad minėti skirtumai ne tik nedidėtų, bet ir mažėtų, reikia didinti Alytaus regiono augimo tempus, ypač skatinant tiesiogines užsienio investicijas, plečiant paslaugų sferą, gerinant infrastruktūrą šiuolaikiniam verslui plėtoti ir skatinant regiono gyventojus kurti geresnes gyvenimo sąlygas.

2.1.3. Socialinės regionų sanglaudos rodiklių analizė

Pagrindiniai socialinę regioninę sanglaudą apibūdinantys komponentai yra nedarbo (ir/arba užimtumo) lygis ir gyventojų pajamos, kuriuos papildo atitinkamai vidutinio metinio nedarbo lygio (VMNL) ir samdomojo darbo pajamų (SDP), tenkančių vienam namų ūkio nariui per mėnesį, rodikliai.

Užimtumo ir nedarbo lygio rodikliai parodo darbo rinkos situaciją regione. Analizuojant 2000-2006 m. laikotarpį matomas užimtumo rodiklio neigiamas pokytis 2000 m., kai užimtumas Vilniaus apskrityje nukrito 1,2 procentiniais punktais, Alytaus regione – 2,7 procentiniais

punktais. Nuo 2001 metų Lietuvos ekonominių regiono plėtros rodiklių augimas turėjo teigiamą poveikį užimtumui, kurio lygis 2001-2006 m. laikotarpiu išaugo nuo 57,2 proc. iki 63,6 proc.

8 pav. Užimtumo lygis 2000-2006 m., proc.

Tačiau, užimtumo augimo tempas 2004 m. buvo sulėtėjęs ir siekė tik 0,2-0,5 procentinio punkto. Eurostato duomenimis, 2006 m. IV ketvirčio Lietuvos užimtumo lygis sudarė 52,7 proc. ir buvo lygus ES (27) vidurkiui (ES - 52,7 proc.).

Užimtumo tyrimo 2000-2006 m. duomenimis (žr. 8 paveikslą), didžiausias užimtumo lygio teigiamas pokytis buvo Vilniaus apskrityje ir sudarė 7,9 procentinio punkto. Be to, Vilniaus regionas (67,2 proc.) pirmauja Lietuvoje pagal 2006 m. užimtumo lygio rodiklį ir ši tendencija tęsiasi nuo 2004 m.. Mažiausias užimtumo lygis 2006 m. buvo Alytaus apskrityje (58,6 proc.), kurioje lyginant su 2000 m. užimtumas išaugo tik 3,1 procentinio punkto. Alytaus regionas jau nuo 2001 m. susiduria su didžiausiomis Lietuvoje užimtumo problemomis.

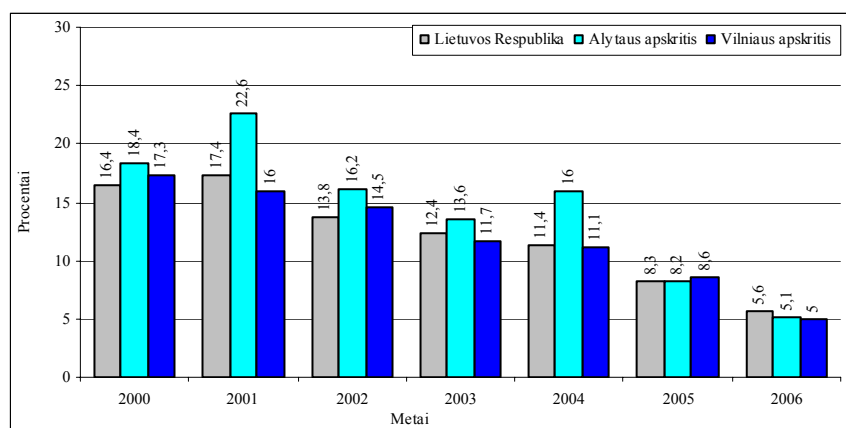
Užimtų gyventojų pasiskirstymas pagal atskiras ekonomines veiklas keičiasi lėtai, palankia racionaliai užimtumo struktūrai linkme [43; 69, p. 10]. Gyventojų užimtumo atskirose ekonominėse veiklose rodiklių analizė rodo, kad 2004-2006 m. užimtumas paslaugų sektoriuje augo gana sparčiai, vidutiniškai po 1 procentinį punktą per metus (žr. 8 priedą). Taip pat Lietuvoje gana sparčiai didėja užimtųjų skaičius statybų sektoriuje, mažėja dirbančiųjų žemės ūkyje bei pramonėje dalis.

Analizuojant užimtumą pagal ekonomines veiklas, pastebimi žymūs užimtumo skirtumai tarp Vilniaus ir Alytaus regionų. Skirtumas tarp užimtųjų žemės ūkyje siekia 3 kartus (Alytaus regione 12,1 proc., Vilniaus regione 4,2 proc.). Kitose srityse skirtumai ne tokie ryškūs – Alytaus apskrityje santykinai didesnė dalis užimtųjų dirba pramonės ir statybos sektoriuose nei Vilniaus regione, kuris pirmauja pagal dirbančiųjų paslaugų sektoriuje gyventojų dalį (67,0 proc.) daugiau nei 11 procentinių punktų.

Lietuvos darbo rinkoje sparčiai mažėja darbo jėgos aktyvumo lygis, kuris 2003-2006 m. laikotarpiu nukrito nuo 69,7 iki 67,4 proc. Panašios tendencijos vyrauja ir analizuojamuose Vilniaus bei Alytaus regionuose. Vilniuje darbo jėgos aktyvumo nukrito nuo 72,3 proc. 2003 iki 70,8 proc. 2006 m., tačiau išliko didesnis už Lietuvos vidurkį. Darbo jėgos aktyvumas Alytaus regione 2003-2004 m. buvo pakilęs nuo 63,2 proc. iki 65,7 proc., tačiau 2005 m. pradėjo kristi (64,1 proc.) ir 2006 m. sudarė tik 61,8 proc. – t.y. net 5,6 procentinio punkto mažiau už Lietuvos darbo jėgos aktyvumo lygį.

Vienas iš reikšmingiausių teritorinės socialinės sanglaudos vertinimo rodiklių yra vidutinis metinis nedarbo lygis (VMNL). Lietuvos regionuose pastebimi ženklūs nedarbo lygio skirtumai. 2004 metais Lietuvoje nedarbo lygis viršijo ES vidurkį. Analizuojant nedarbo lygio rodiklį matyti, kad nedarbas šalyje 2001-2006 m. laikotarpiu sumažėjo nuo 17,6 iki 5,6 proc. (žr. 9 paveikslą). Vilniaus apskrityje nedarbo lygis nuo 2000 m. kasmet mažėja ir 2006 m. buvo mažesnis už Lietuvos nedarbo lygį, tačiau 2000, 2002 ir 2005 metais buvo blogesnis už Lietuvos vidurkį.

Statistikos departamento duomenimis nedarbo lygis Alytaus apskrityje 2000-2006 m. laikotarpiu neturėjo pastovios tendencijos. Nuo 2004 m. Alytaus regiono nedarbo lygio rodiklis pradėjo mažėti nuo 16 proc. ir 2006 m. jau buvo mažesnis už Lietuvos vidurkį ir siekė 5,1 proc. Iki 2004 m. Alytaus regiono nedarbo lygis stipriai viršijo Lietuvos vidurkį. Viena iš priežasčių buvo užimtumo mažėjimas žemės ūkio sektoriuje (Alytaus regione palyginti didelis užimtųjų skaičius žemės ūkyje) dėl lėtos smulkaus verslo sektoriaus plėtros kaimiškose vietovėse.

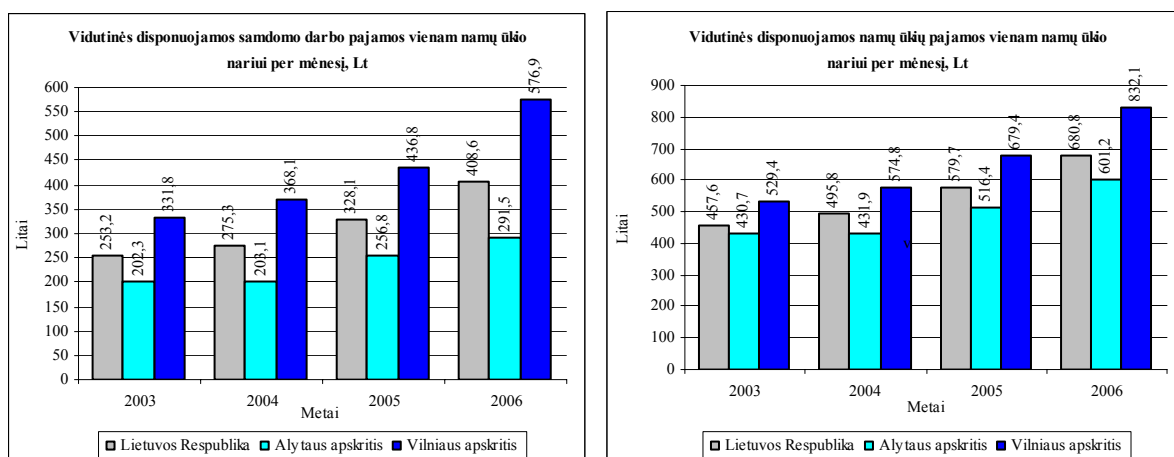

9 pav. Vidutinis metinis nedarbo lygis 2000-2006 m., proc.

Samdomojo darbo pajamos tenkančios vienam namų ūkio nariui per metus (SDP) – statistiškai gana patikimas regioninių netolygumų vertinimo rodiklis, SDP sudaro apie 60 proc. visų namų ūkio pajamų. [43; 69, p. 11] Remiantis Statistikos departamento duomenimis, SDP 2003-2006 metais samdomo darbo pajamos didėjo vidutiniškai po 8 proc. kasmet. Tuo tarpu Vilniaus ir Alytaus regionų tarpusavio SDP santykis išaugo nuo 1,5 iki 2 kartų. 2006 m. Vilniaus

regiono SDP (141 proc.) ženkliai viršijo šalies vidurkį šalies vidurkio. Žemas SDP rodiklis buvo Alytaus apskrityje (71 proc. šalies vidurkio), t.y. siekė tik pusę Vilniaus apskrities SDP.

Tikėtina, kad samdomo darbo pajamų ir jų augimo tempų skirtumai atsiranda dėl skirtingų regionų pridėtinės vertės vienam gyventojui rodiklių. Vilniaus regione sukuriama didesnė pridėtinė vertė vienam gyventojui, todėl darbdaviai sutinka mokėti didesnius atlyginimus. Be to, didesnės pridėtinės vertės produktų kūrimui reikia aukštesnės kvalifikacijos žmogiškųjų išteklių, kurių pritraukimas priklauso nuo atlygio už darbą dydžio.

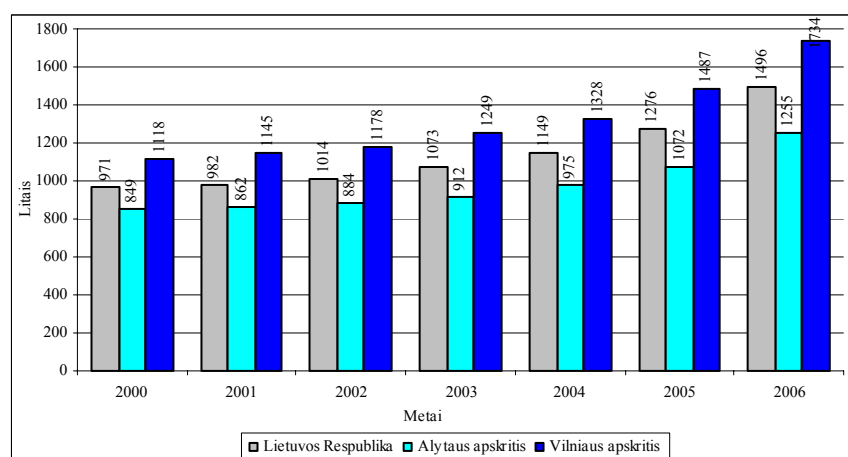
10 pav. Vidutinės disponuojamos samdomo darbo pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį ir vidutinės disponuojamos namų ūkių pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį, Lt

Socialinės išmokos – kita svarbi gyventojų pajamų dalis, 2006 m. sudarė apie 21 proc. visų gyventojų pajamų. Alytaus apskrityje socialinės išmokos (26 proc.) šiek tiek viršijo Lietuvos vidurkį, o Vilniaus regione sudarė apie 16 proc. visų disponuojamų pajamų. Socialinės išmokos apima socialinės paramos išmokas, nedarbo, draudimo, ligos ir motinystės, socialinio draudimo bei visų rūšių pensijų išmokas [69, p. 11]. Socialinės išmokos turėjo nemažą teigiamą įtaką gyventojų pajamų teritorinei diferenciacijai. Natūralu, kad didesnę dalį socialinių išmokų gavo Alytaus regiono gyventojai, nes pagal socialinį teisingumą reikia remti mažesnes už vidutinės pajamas gaunančius asmenis, kurių žymiai daugiau yra mažiau išsivysčiusiuose regionuose. Tačiau socialinės išmokos turi tiek teigiamą, tiek neigiamą efektus. Gaudami didesnes pajamas gyventojai sulaikomi neišvykti iš regiono, atsiranda gyventojų pasitenkinimas socialine politika. Tačiau didelės socialinės išmokos tam tikrai daliai gyventojų tampa galimybe gauti pajamas nekeičiant situacijos ir neieškant būdų, kaip tokio lygio pajamas užsidirbti pačiam.

Analizuojant 2003-2006 m. Statistikos departamento duomenis matyti, kad Alytaus ir Vilniaus apskričių padėtis gyventojų pajamų (įskaitant socialines išmokas) atžvilgiu beveik nesikeitė, o pajamų atotrūkis tarp regionų šio rodiklio atžvilgiu netgi didėjo.

Per 2002-2006 metus padidinta ne tik minimali mėnesinė alga beveik 40 proc., bet

padidėjo ir vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis. Iki 2004 m., atsižvelgiant į pakankamai aukštus BVP kitimo tempus, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis augo pernelyg lėtai, o dauguma šalies gyventojų menkai tepajuto gyvenimo lygio pagerėjimą. [69, p. 10] Tačiau nuo 2005 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pradėjo augti sparčiau. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio rodiklis rodo, kad Vilniaus apskrityje ekonomika yra labiau išsivysčiusi nei Alytaus regione. (žr. 11 paveikslą) Statistikos departamento duomenimis, 2006 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Vilniaus apskrityje sudarė 1734 Lt, tuo tarpu vidutinis mėnesio atlyginimas šalyje buvo - 1496 Lt. Mažesnis už Lietuvos vidurkį vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis buvo Alytaus apskrityje (1255 Lt).

11 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis 2000-2006 m., Lt

Be to, apžvelgus Statistikos departamento duomenis galima teigti, kad gyventojų pajamų, gyventojų darbo pajamų bei socialinių išmokų vienam gyventojui pasiskirstymas procentais yra panašus Vilniaus ir Alytaus regionuose.

Išanalizavus socialinės sanglaudos rodiklius matyti, kad Vilniaus apskrities socialinės sanglaudos rodikliai yra aukšti, o Alytaus apskritis smarkiai atsilieka ir šis atotrūkis didėja. Vilniaus regione sukuriama didesnė pridėtinė vertė vienam gyventojui, todėl darbdaviai sutinka mokėti didesnius atlyginimus ir investuoja į naujų darbo vietų kūrimą – tai privilioja darbo jėgą. Atitinkamai, kvalifikuotas žmogiškasis kapitalas ir išvystyta infrastruktūra vilioja investuotojus, kurie žada kurti aukštos pridėtinės vertės produktus. Šie procesai susijungia į ekonominę grandinę ir Vilniaus regionas rinkos dėsnių dėka išlieka regionu lyderiu. Tuo tarpu Alytaus regione, dėl mažo atlygio už darbą ir sukuriamos žemos pridėtinės vertės vienam gyventojui, pajamos vienam gyventojui taip pat yra mažos. Socialinę nelygybę valstybė taiso didelėmis socialinėmis išmokomis. Tačiau tokia praktika turi ir neigiamą pusę – Alytaus regiono gyventojai prisiima pasyvią poziciją, tampa valstybės „išlaikytiniais“ ir dažnai nesiima veiksmų, kad „išlaikytinio“ statusą pakeisti.

2.1.4. Alytaus ir Vilniaus regionų plėtros įvertinimas remiantis ekonominių-socialinių rodiklių analize

Visi aukščiau išanalizuoti socialiniai-ekonominiai rodikliai rodo regiono išsivystymo lygį ir problemines sritis, kurias reikėtų įtraukti į prioritetinių plėtros sričių sąrašą. Kad Vilniaus ir Alytaus regionai savo viduje ir tarpusavyje vystytųsi tolygiai bei atitiktų nacionalinės regioninės plėtros politikos tikslus, naudojamos tam tikros priemonės, kaip minėtų rodiklių analizė, prognozavimas ir regioninės plėtros planavimas.

Bendrai kalbant, plėtra vyrauja Vilniaus apskrityje. Vilniaus apskritis užėmusi privilegijuotą padėtį dėl palyginti gerai išvystytos infrastruktūros, sostinės statuso, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos, paslaugų sektoriaus išsivystymo, kurių trūksta kitose apskrityse. Taigi, paramos įsisavinimas, pramonės ir inovacijų susitelkimas visų pirma pasireiškia Vilniuje. Jeigu Vilniaus apskrityje nebūtų sostinės, apskrities makroekonominiai rodikliai būtų žymiai blogesni. Tuo tarpu Alytaus apskritis laikoma atsiliekančiu regionu Lietuvoje.

Lietuvoje skirtumai regionų viduje pasireiškia ekonominiais infrastruktūros skirtumais, ekonomikos sektorių skirtingu išsivystymo lygiu, aukštesniais už regiono vidurkį regionų centrų rodikliais. Miestams būdinga geresnė ekonominė infrastruktūra, ypatingai transporto infrastruktūra, geriau išsivystęs paslaugų sektorius, didesnė investuoto kapitalo grąža ir didesnė darbo jėgos kvalifikacija [28]. Geografinė regionų centrų padėtis, jų ūkio sektorių išsivystymo lygis ir sukuriama pridėtinės vertės vienam gyventojui skirtumai pirmiausiai lemia BVP pasiskirstymą tarp regionų, o ilguoju laikotarpiu ir socialinės gerovės lygį.

Vilniaus regione ekonominė infrastruktūra, jungianti periferijas su centrais ir užsienio rinkomis yra geriau išvystyta negu Alytaus regione. Tačiau abiejuose regionuose susiduriama su problema, kad privatus sektorius periferijoje yra mažiau išsivystęs negu regionų centruose. Ūkinės veiklos struktūroje periferijoje dominuoja žemi gamybos pajėgumai, silpnas paslaugų sektorius, žemi atlyginimai, tuo tarpu regionų centrams būdingi aukštesni gamybos pajėgumai, didesnė paslaugų sektoriaus dalis pridėtinės vertės struktūroje. Be to, susiduriama su regionų pasienio rajonų išsivystymo problemomis, tokiomis kaip aukštas nedarbo lygis, žemas pajamų vienam gyventojui lygio rodiklis, nenoru investuoti į pasienio regionų ekonomiką.

Taigi, apžvelgus ekonominius ir socialinius Vilniaus ir Alytaus regionų plėtros rodiklius galima vertinti, kad Vilniaus apskritis turi palyginti gerus ekonominės plėtros pagrindus bei plėtros perspektyvas ir konkurencinį pranašumą. Tuo tarpu Alytaus apskrities ekonominis ir socialinis atsilikimas yra regiono augimo „stabdis“, o šios tendencijos pastovumas ilguoju laikotarpiu lemia, kad regiono gyventojai „apsiranta“ su atsiliekančio regiono statusu ir nesiima iniciatyvos situaciją keisti. Iš tikrųjų negalima teigti, kad Alytaus regionas „neturi potencialo

pritraukti šalies ir užsienio investicijas, vystyti pramonę ar kurti verslą“ [29, p. 92], todėl valstybė turi imtis intervencinių veiksmų ir pritaikyti efektyvių mikroekonominių ir makroekonominių politikos priemonių derinį, kad ši situacija keistųsi.

2.2. VILNIAUS IR ALYTAUS REGIONŲ AUGIMO TYRIMAS NEOKLASIKINIO MODELIO PAGRINDU

Išanalizavus Vilniaus ir Alytaus regionų ekonominę ir socialinę situaciją, bei identifikavus netolygaus regionų augimo reiškinių, reikia išsiaiškinti netolygaus regionų augimo priežastis. Kaip minėta analizuojant regionų plėtros teorijas, netolygiam regionų augimui paaiškinti yra tinkamiausias neoklasikinis augimo modelis.

2.2.1. Vilniaus ir Alytaus regionų augimas pagal neoklasikinę augimo teoriją

Remiantis moderniu neoklasikiniu augimo modeliu, regionų augimas Lietuvoje gali būti vertinamas naudojant tam tikrus augimo rodiklius. Kadangi dažniausiai vartojami augimo rodikliai yra gamybos augimas, gamybos vienam užimtajam augimas, gamybos vienam gyventojui augimas, šiais rodikliais remiantis bus analizuojamas ir Vilniaus bei Alytaus regionų augimas. Kuris rodiklis bus pasirinktas analizei atlikti, priklauso nuo pačios analizės srities. Pavyzdžiui, gamybos vienam užimtajam augimas dažniausiai naudojamas vertinti regionų kompetenciją, o gamybos vienam gyventojui augimo rodiklis rodo ekonominės gerovės pokyčius.

Atliekant empirinius tyrimus valstybėse, įvairūs mokslininkai skirtingai supranta gamybos terminą. Vieni iš jų gamybą vertina kaip vieno gyventojų pajamas, kiti kaip BVP vienam gyventojui dydį ar vieno gyventojų sukurtą pridėtinę vertę.

1 lentelė

Lietuvos Respublikos, Alytaus ir Vilniaus apskričių BVP, BVP tenkančio vienam gyventojui bei vienam užimtajam augimo tempai 1999-2006 metais

Metai	BVP augimo tempas			BVP tenkančio vienam gyventojui augimo tempas			BVP tenkančio vienam užimtajam augimo tempas		
	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Vilniaus apskritis	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Vilniaus apskritis	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Vilniaus apskritis
1999	-2,3%	-0,2%	0,5%	-1,6%	0,0%	1,2%	-0,1%	17,0%	-1,6%
2000	4,6%	0,5%	6,0%	5,6%	1,9%	6,7%	9,0%	0,1%	8,7%
2001	6,4%	4,3%	9,1%	6,9%	4,7%	9,2%	10,0%	5,1%	11,8%
2002	7,0%	3,0%	12,5%	7,1%	3,6%	13,2%	2,9%	2,0%	10,7%
2003	9,3%	2,3%	9,9%	9,6%	2,6%	9,8%	6,9%	2,6%	3,9%
2004	10,2%	6,8%	10,8%	10,8%	8,4%	10,6%	10,3%	6,3%	10,2%
2005	14,1%	12,4%	14,9%	14,8%	13,2%	14,9%	11,1%	4,5%	10,1%
2006	14,7%	-	-	15,4%	-	-	12,8%	-	-

[Parengta pagal 59 šaltinį]

Pasirinkus gamybą vertinti pagal bendro vidaus produkto (BVP) pokyčius, H. Armstrong ir J. Taylor tyrimų pavyzdžiu apskaičiuojama Vilniaus ir Alytaus regionų augimo netolygumo lentelė (žr. 1 lentelę).

Augimo tempas skaičiuotas pagal formulę: $T_r = \frac{y_i}{y_{i-1}} * 100 - 100$, kur T_r yra padidėjimo/sumažėjimo tempas, y_i – ataskaitinio laikotarpio dinamikos eilutės lygis, y_{i-1} – lygis, tiesiogiai esantis prieš y_i lygį.

Taigi, 1 lentelėje gauti duomenys dar kartą patvirtina netolygų Vilniaus ir Alytaus regionų augimą.

Remiantis regionine neoklasikinio augimo modelio versija, netolygus Vilniaus ir Alytaus regionų augimas pasireiškia dėl šių priežasčių (gali pasireikšti viena ar kelios priežastys):

- Regionuose yra skirtingas technikos progresas.
- Regionuose yra skirtingas kapitalo augimas.
- Regionuose yra skirtingas darbo jėgos augimas.

Analizuojamuose Lietuvos regionuose išryškėja tendencija, kad kapitalas auga ten, kur investuotojai tikisi aukščiausios produkto ar paslaugos paklausos ir didžiausio pelno. Paklausa yra aukščiausia tuose regionuose, kuriuose yra didelė žmonių perkamoji galia (didesnės už vidutines pajamos vienam gyventojui), t.y. turtinguose ir stipriuose ekonomiškai Lietuvos regionuose kaip Vilnius. Alytaus regionui sunku pritraukti naujus investuotojus, nes smulkiems investuotojams išsilaikyti yra sunku dėl didelės konkurencijos ir sąlyginai mažos žmonių perkamosios galios. Tuo tarpu stambūs investuotojai dažnai nesirenka silpnų ekonomiškai regionų kaip Alytus, nes šiuose regionuose nepakanka aukštos kvalifikacijos darbo jėgos. Mokslininkai sutaria, kad žmogiškųjų išteklių išsilavinimas turi didelę reikšmę gamybos augimui. Tačiau, kvalifikuota darbo jėga keliai į tuos regionus, kuriuose galima gauti didesnes pajamas. Taigi, technologinės žinios susitelkia pirmaujančiame Vilniaus regione, o tokio regiono viduje susitelkia regiono centre – Vilniaus mieste.

Cituojant A. Džikevičių, „pažanga technologinės žinių srityje sudaro beveik du trečdalius techninio progreso indėlio į augimą“. Taip pat išskiriami kiti du šaltiniai turintys įtaką technikos progresui, tai [54]:

- geresnis resursų išdėstymas – kai kapitalas (žmogiškasis, finansinis) geografiškai efektyviai paskirstomas ir dėl to gaunama ekonominė nauda.
- ekonomikos mastas – kai didėjant ekonomikos operacijų pardavimo mastui, vienam produkto vienetui sukurti reikia mažesnio išteklių kiekio.

Tačiau geresnis resursų išdėstymas ir ekonomikos mastas tikėtina greičiau pasireikš pirmaujančiame Vilniaus regione negu atsiliekančiame Alytaus.

Apibendrinant galima teigti, kad kapitalo, darbo jėgos ir technikos pažangos veiksnių tyrimas išaiškina problemas, dėl kurių regionų gamyba auga skirtingais tempais ir atsiranda regionų ekonominė bei socialinė divergencija. Todėl reikia išsiaiškinti pagrindinius Lietuvos regionų augimo stimulus, kurie sąlygoja gamybos vienam dirbančiajam augimą ilguoju laikotarpiu.

2.2.2. Tarpreregioninės migracijos reikšmė Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrai

Analizuojant neoklasikinį augimo modelį buvo pastebėta tarpreregioninės migracijos įtaka regionų augimui. Todėl svarbu atsižvelgti į šį faktorių siekiant didesnės socialinės ir ekonominės sanglaudos tarp Vilniaus ir Alytaus regionų.

Neoklasikai teigia, kad tarpreregioninė migracija esant laisvai rinkai pasireiškia kapitalo ir darbo judėjimu į tuos regionus, kuriuose aukščiausias pelningumo lygis. Kadangi judėjimui tarp Alytaus ir Vilniaus regionų kliūčių nėra ir yra žinomos gamybos veiksnių kainos, tai neoklasikinį modelį galima pritaikyti analizei. Daroma prielaida, kad Vilniaus ir Alytaus regionų darbo jėga ir kapitalas gali judėti tik tarp Vilniaus ir Alytaus regionų. Tokiu atveju, galima teigti, kad gamintojai ieškos pelningiausių vietų savo gamybai ir investuos ten, kur gamybos veiksniai bus pigesni. Tada kapitalas iš Vilniaus kelsis į vargingesnę Alytaus regioną. Darbo jėga turi tendenciją judėti į pirmaujančius regionus, taigi, Alytaus darbuotojai dėl aukštesnių atlyginimų kelsis į Vilniaus regioną.

Vadinasi, jeigu nebūtų kitų veiksnių įtakos ir galimybės darbo jėgai bei kapitalui judėti į kitus Lietuvos regionus, rinka ilguoju laikotarpiu padėtų pasiekti regionų sanglaudą. Tačiau realybėje Vilniaus ir Alytaus regionų rinkos nėra atskirtos nuo kitų Lietuvos regionų. Vilniaus investuotojai gali rinktis, kuriame gretimame Utenos, Alytaus ar Kauno regione investuoti. Gali susiklostyti situacija, kad gaminti bus pigiau netgi ne gretimame Vilniui regione, bet bus pasirinktas kitas regionas dėl mažų gamybos kaštų, kvalifikuotos darbo jėgos ar geografinės padėties. Taigi, regionai konkuruoja tarpusavyje, kad pritrauktų investicijas ir darbo jėgą.

Atsiliekantis regionas (Alytaus) turi ieškoti būdų, kad taptų patrauklus investuotojams. Tačiau kapitalo augimas priklauso ne tik nuo kapitalo įplaukų iš kitų regionų, bet ir pritrauktų užsienio investicijų bei regiono gyventojų investicijų. Šie faktoriai priklauso nuo Alytaus gyventojų santaupų normos ir kapitalo pelningumo regione. Remiantis neoklasikiniu modeliu, jeigu gyventojai daugiau taupys, regionas sukurs didesnę bendro vidaus produkto kiekį, kadangi augant investicijoms, greičiau auga ir kapitalas.

Be to, tarpreregioninės migracijos atveju, iš atsiliekančio Alytaus regiono ieškodama geresnio atlygio išvyks darbo jėga. Sumažėjęs darbo jėgos kiekis gali Alytaus regionui atnešti neigiamas pasekmes, nes regiono gamintojams gali neužtekti darbo jėgos toliau gaminti esamą

produkto kiekį ir gamintojai gali mažinti gamybą. Emigravus kvalifikuotiems specialistams, regionas rizikuoja prarasti investuotojus, kurie kuria didelės pridėtinės vertės produktus (paremtus technologinėmis žiniomis). Todėl Alytaus regionas turi ieškoti būdų, kaip sulaikyti darbo jėgos migraciją, jeigu norime pasiekti ne vien greito ekonominio augimo, bet ir sanglaudos tarp regionų.

Prie turinčių įtaką regiono (gamybos) augimui faktorių priskiriamas ir gamybos veiksnių tarpregioninės migracijos greitis. Vilniaus ir Alytaus regionų augimo skirtumams mažinti ypatingai svarbus kapitalo gebėjimas persikelti iš vieno regiono į kitą. Būtent Alytaus regionas turėtų išnaudoti kapitalo veiksnio migraciją regiono augimo tempų didinimui.

Dažnai investuotojams yra nesvarbu atsiliekančiame ar pirmaujančiame regione investuoti, ypač, jeigu regionai ribojasi ir savo teritorija panašūs į Vilniaus ir Alytaus regionus. Pagrindinis apsisprendimo investuoti veiksnys yra kaštų produkcijai pagaminti dydis. Kaštų dydis galėtų tapti Alytaus regiono konkurenciniu pranašumu ir pasinaudojant kapitalo mobilumu pritraukti jį į Alytaus regioną. Taigi, kapitalo veiksnio mobilumas leidžia tikėtis palankaus Vilniaus ir Alytaus regionų sanglaudai plėtros proceso. Galima tikėtis, kad žemų atlyginimų Alytaus regionas patirs didesnę gamybos augimą, kadangi kapitalas judės į šią vietovę greičiau nei išvažiuos darbo jėga.

2.2.3. Vilniaus ir Alytaus regionų plėtra ir technologinės žinios

Remiantis neoklasikinės teorijos ir kai kurių modernių teorijų šalininkų publikacijomis, gamybos augimas ilguoju laikotarpiu regione pasireiškia tik esant technologijų pažangai. Kaip minėta, gamybos augimas regione gali būti sąlygotas vidinių ir išorinių veiksnių, priklausomai nuo to ar technologijų pažanga yra gamybos augimo priežastis ar pasekmė.

Analizuojant Vilniaus ir Alytaus regionų augimą vidinių veiksnių („endogeninės“) teorijos pagalba, technologines žinias reikia priskirti dirbantiesiems. Regionuose augimas pasireiškė tada, kai gamintojų pelno troškimas juos skatins investuoti į technologijų kūrimą. Tokiu atveju, lyginamų regionų technologinių žinių pokyčiai ir tų pokyčių tempas bus priklausomas nuo užimtųjų skaičiaus ir egzistuojančio žinių kiekio žinių ekonomikoje.

Reiškia, kad darbo jėgos augimas (vadinasi ir gyventojų skaičiaus augimo tempas) lemia technologinių žinių augimo tempą ilguoju laikotarpiu.

Daroma prielaida, kad Vilniaus ir Alytaus regionuose vis daugiau žmonių įdarbinama kurti naujas idėjas ir vystosi žinių ekonomika. Tada, Lietuvos regionuose, kuriuose gyventojų skaičius, o tuo pačiu metu ir dirbančiųjų skaičius, yra didesnis, bus sukurta daugiau naujų idėjų ir pritaikyta daugiau inovatyvių technologijų. Be to, greičiau augant gyventojų skaičiui, greičiau kuriamos naujos idėjos ir greičiau auga gamybos apimtis vienam dirbančiajam. Esant tokioms tendencijoms, ryškesnio gamybos apimties augimo galima tikėtis Vilniaus regione, kuriame

2007 m. pradžios Statistikos departamento duomenimis yra ne tik daugiau gyventojų ir užimtųjų, bet deklaruojamas mažesnis gyventojų mažėjimo tempas. Alytaus regione gyventojų yra 4,7 kartus mažiau nei Vilniaus, ir šis santykis turi tendenciją didėti, todėl naujų idėjų spartaus kūrimo bei žymaus gamybos apimties vienam dirbančiajam augimo nereiktų tikėtis.

Apibendrinant galima teigti, kad remiantis teorija regiono vidinis augimas teigiamos įtakos ekonominei bei socialinei Vilniaus ir Alytaus regionų sanglaudai neturės, jeigu ir toliau sparčiai mažės gyventojų skaičius Alytaus regione.

Tačiau realybėje Vilniaus ir Alytaus regionai nėra izoliuoti ir gali pasinaudoti vienas kito sukurtomis žiniomis, t.y. patirti ekonomikos augimą dėl technologijų pažangos sklaidos. Kadangi mažos ekonomikos (regionai) gali naudotis technikos pažanga tiesiogiai neprisidėdamos prie technologijų kūrimo, tai Alytaus regionas gali pasinaudoti šia galimybe. Mokslininkų teigimu, bet kurio regiono technikos pažanga priklausys nuo apimties, kuria jos technologijos atsiliks nuo pirmaujančio technologijomis regiono. Kuo labiau regiono technologijos atsiliks nuo pirmaujančio technologijomis regiono, tuo spartesnė bus atsiliekančio regiono technologijų pažanga. Vadinasi, technologijų lygiu atsiliekančio Alytaus regionas gali patirti žymiai didesnį augimą ir pasivyti pirmaujančią Vilniaus regioną, tik reikia pakankamai investuoti į technologijų pritaikymą Alytaus regiono ekonomikoje. Tačiau reikia įvertinti tiek Alytaus, tiek Vilniaus regionų galimybes pasinaudoti labiau išsivysčiusio (užsienio) regiono sukurtomis technologijomis. Tokiu atveju, nuo naujų technologijų pobūdžio, įsisavinimo kaštų ir greičio priklausys ar Alytaus regionas priartės prie Vilniaus.

Apibendrinant galima teigti, kad tiek Alytaus, tiek Vilniaus regionas turi galimybes pasinaudoti technologijų sklaida. Alytaus regionas, kurio santykinai žemesnis technologinių žinių lygis gali turėti spartesnę gamybos vienam dirbančiajam augimą. Reikia atkreipti dėmesį, kad siekiant konvergencijos, Alytaus regionui reikia investuoti į kuo pažangesnes technologijas, kurios būtų bent jau ne mažesnės vertės negu Vilniaus regiono.

Remiantis H. Armstrong ir J. Taylor tyrimais, Alytaus regionas, kurio pajamos vienam gyventojui yra žemos, gautų didelės naudos iš pasivijimo, nes pasinaudotų egzistuojančiomis žiniomis efektyviau. Regionai, kurių pajamos vienam gyventojui yra aukštos (tokie kaip Vilnius), gali elgtis dviem būdais: arba kurti naujas žinias, arba pasinaudoti kitų šalių jau sukurtomis žiniomis. Vis dėlto žymių augimo tempų tarp Vilniaus ir Alytaus regionų skirtumų, dėka technologinių žinių sklaidos, nereiktų tikėtis.

2.2.4. Žmogiškojo kapitalo įtaka Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrai

Kaip minėta anksčiau, technikos pažanga gali įtakoti regiono augimą, kai yra diegiami nauji gamybos metodai ir investuojama į naujus produktus. Pasak H. Armstrong ir J. Taylor, technologinės pažangos įdiegimas į naujausius produktus nėra vienintelis būdas, kuriuo technologijos tampa gamybos sistemos dalimi. Ekonomikos našumui, o kartu ir gamybos augimui, įtaką daro žmogiškojo kapitalo veiksnys, kurio reikšmę Vilniaus ir Alytaus regionų augimui taip pat svarbu išanalizuoti.

Remiantis nagrinėtomis teorijomis, žmogiškųjų išteklių veiksnys yra svarbus įsisavinant, naudojant bei kuriant regione naujausias technologijas. Lietuvoje atsiliekantiems regionams reikia stengtis sudaryti sąlygas gyventojams tobulinti savo žinias bei įgūdžius ir pritraukti iš kitų regionų aukštos kvalifikacijos darbo jėgą. Jeigu Alytaus regione daugėtų kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių, regionas turėtų daugiau galimybių uždirbti iš technologijų plėtos, ir kartu kelti ekonomikos našumo lygį. Taip regionas pritrauktų investuotojus, kadangi būtų pašalinta regiono nepatrauklumo priežastis – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Pritraukus kvalifikuotą darbo jėgą, bus galima kurti naujas idėjas arba greitai įsisavinti kitų regionų sukurtas technologijas. Tuo tarpu Vilniaus regionas ne tik turi daugiau žmogiškųjų išteklių, bet sugeba juos pritraukti iš kitų Lietuvos regionų. Pirmaujantiems ekonomiškai regionams neoklasikinės teorijos autoriai siūlo kurti savo viduje technikos pažangą. Būtent tai Vilniaus regione ir pastebima, nes šiame regione yra platus mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos institucijų tinklas, veikia 10 universitetų, 13 valstybės mokslo institutų, 7 universiteto mokslo institutai bei daug kitų valstybinių ir viešųjų įstaigų, verslo struktūrų. Vilniaus apskrityje yra sutelktas stiprus verslo ir mokslo potencialas, dirbantis tokiose aukštųjų technologijų srityse kaip biotechnologijos, šviesos technologijos, informacinės technologijos ir telekomunikacijos, elektronika ir tikslioji mechanika.

Be to, regionų augimo tyrinėtojai atskyrė įdiegtą ir neįdiegtą technikos pažangą. Analizuojant Vilniaus ir Alytaus regionų netolygų augimą, galima daryti prielaidą, kad netolygų augimą įtakojo neįdiegta į produktus technikos pažanga. Nes pirkdamas kapitalo produktus su įdiegta technologija, regionas automatiškai įsigis įdiegtas technologijas ir galės pritaikyti kitiems produktams ar paslaugoms kurti.

Taigi, Vilniaus regionas turėtų ir toliau specializuotis tyrimų ir plėtos, mokslinių tyrimų institucijų ir aukšto lygio paslaugų teikimo veikloje, nes turi sutelkęs technologines žinias ir pakankamai žmogiškųjų išteklių. Vilniaus regionas turi generuoti naujas idėjas, kurios prisideda prie regiono technologinių žinių ir gali būti transformuotos į naujus produktus ir naujus gamybos metodus. Priešingai, Alytaus regionas turi specializuotis standartinėje veikloje ir stengtis būti

konkurencingu kitų regionų tarpe, nes turi mažiau žmogiškųjų išteklių. Taigi, Vilniaus ir Alytaus regionai turi užsiimti savo nišą, priklausomai nuo žmogiškųjų išteklių, t.y. būti naujų idėjų generatoriais, ar specializuotis standartinėje veikloje. Nepaisant to, Alytaus regione reikia skatinti darbo našumo augimą, nes jis lemia konkurencingumą ir ilguoju laikotarpiu kelia regiono pragyvenimo lygį. Be to, žmogiškojo kapitalo Alytaus regione trūkumas gali dar labiau išryškėti, jeigu regione padaugės valstybės „išlaikytinių“, nes padidės mokestinė našta regiono gyventojams.

Neoklasikinė teorija paaiškina, kodėl Vilniaus ir Alytaus regionų ekonomikos augimas yra netolygus. Netolygiai plėtrai įtakos turėjo technikos pažangos, žmogiškųjų išteklių, sugebėjimo pritraukti investicijas veiksniai. Kadangi turtingi technologijomis ir žmogiškaisiais ištekliais regionai, prisidedantys prie naujų idėjų sukūrimo ir perdavimo, turi pranašumą prieš regionus, kurie daugiau priklauso nuo įsigytų technologijų, gamyba auga skirtingais tempais ir atsiranda divergencija. Nepaisant to, Lietuvoje reikia daugiau dėmesio skirti technologinių žinių įgijimui, technologijų kūrimui ir jų diegimui į gamybos procesą, nes remiantis EUROSTAT duomenimis, Lietuvoje bendros išlaidos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai yra beveik tris kartus mažesnės už ES šalių vidurkį (2005 m. duomenimis sudarė 0,76 proc. BVP). Be to, valstybė turėtų daugiau investuoti į Vilniaus regiono technologijų plėtrą, kadangi Vilniuje sukurti techninę pažangą ir ją perkelti į kitus regionus, tame tarpe ir Alytaus, būtų žymiai efektyviau (nereikėtų kurti naujų institucijų, įsigyti įrangos, pritraukti kvalifikuotus žmogiškuosius išteklius).

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant konvergencijos tarp Vilniaus ir Alytaus regionų, reikia ypatingai atsižvelgti į technologijų pažangos ir žmogiškojo kapitalo įtaką regiono plėtros procesams. Technologijų pažangos, technologinių žinių, žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos veiksnių pokyčiai lemia regionų augimo tempų pokyčius. Atsižvelgiant į tai, reikia modeliuoti regioninės politikos priemones, kad atsiliekančių regionų augimas spartėtų, ir tuo pačiu nenukentėtų lyderiaujančių regionų plėtros procesai.

2.3. LIETUVOS REGIONINĖS POLITIKOS IR NETOLYGIAUS REGIONŲ VYSTYMOSI SANTYKIS

Žinant, kad regioniniai skirtumai tarp Vilniaus ir Alytaus regionų bei visų kitų Lietuvos regionų egzistuoja ir turi tendenciją didėti, reikia atsakyti į klausimą ar Lietuvos valdžia atitinkamai reagavo į tokią situaciją, formuodama regioninę politiką ir ją įgyvendindama.

Reikšmingiausi centrinės valdžios regioninės politikos instrumentai, per kuriuos valdžia įtakoja regionų vystymąsi, yra valstybės biudžetas ir ES struktūrinės paramos lėšos. Tačiau kol kas jie nėra skirstomi kiekvienam regionui pagal išsivystymą. Be to, pastebima, kad valdžia suteikia pirmenybę augančių miestų plėtros rėmimui, diegdama nacionalinius paramos planus arba finansuodama dideles šių miestų infrastruktūros fondų dalis (pvz., Vilniuje).

Minėtų instrumentų paskirstymas regionams iki šiol nebuvo labai efektyvus – tai rodo netolygus regionų augimas. Kokios yra regioninės politikos neefektyvumo priežastys, kokių priemonių įgyvendinimas išspęstų išryškėjusias problemas ir kokie regioninės politikos pokyčiai daromi, siekiant regionų konvergencijos, bus aptarta analizuojant Lietuvos regioninę politiką.

2.3.1. Lietuvos regioninės politikos analizė

Siekiant išlyginti netolygumus ekonominėje ir socialinėje srityse, šalyje turi būti suformuota aiški ir veiksminga regioninė politika bei organizuotas jos įgyvendinimas. Be to, Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos regioninė politika turi būti derinama su ES reikalavimais, nes šių politikų atitikimas tiesiogiai įtakoja Lietuvos regionų finansavimo iš ES struktūrinių fondų apimtį.

Lietuvos regioninė politika suprantama kaip visuma priemonių, kuriomis siekiama efektyviai paskirstyti išteklius ir sudaryti sąlygas kuo geriau juos panaudoti ekonominei - socialinei regionų plėtrai. [30, p. 252] Regioninė politika skatina regionų išsivystymo lygio skirtumų sumažinimą atsilikusiuose regionuose ar srityse. [20, p. 75]

Kalbant apie regionų plėtrą Lietuvoje, reikia apibūdinti kaip regioninė plėtra suvokiama Lietuvoje. Regioninės plėtros apibrėžimas suformuluotas LR Regioninės plėtros įstatyme, kur konstatuojama, kad „regioninė plėtra – visuomenei ir aplinkai palanki gamtinė, kultūrinė bei socialinė ir ekonominė raida, atitinkanti nacionalinę regioninės plėtros politiką“.

Regioninę politiką Lietuvoje sudaro du komponentai: nacionalinės regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas, kurios pagrindinis tikslas yra išsivystymo skirtumų tarp Lietuvos regionų sumažinimas; bei ES regioninės politikos principų įgyvendinimas. Šios dvi regioninės politikos dalys papildo viena kitą [45].

Remiantis LR Regioninės plėtros įstatymu, nacionalinė regioninė politika – valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės

regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą. [7, 2 str. 2 d.]

Lietuvoje yra taikomos visos trys organizacinės regioninės politikos valdymo formos. Kokia organizacinė regioninės politikos forma – prognozavimas, programavimas ar planavimas – yra naudojama, priklauso nuo valdymo lygmens. Be to, Lietuvai būdingas ekonominės ir socialinės regionų politikos tipų derinys. Tuo siekiama regioninės ekonominės pusiausvyros, naudojant tiek valstybės paramą, tiek privataus kapitalo skiriamas lėšas, visuomenės gerovės ir socialinio saugumo užtikrinimo.

Pagrindiniai dokumentai, įgyvendinantys regioninę politiką Lietuvoje, yra Vyriausybės programa, Nacionalinis plėtros planas bei regioninio lygmens planavimo ir programiniai dokumentai (regionų plėtros planai). Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys regionų plėtros planavimo dokumentų rengimą, yra LR Regioninės plėtros įstatymas, Strateginio planavimo ir Regionų plėtros planų rengimo ir atnaujinimo metodikos, LR Biudžeto sandaros įstatymas.

2000 m. liepos 20 d. patvirtintas LR Regioninės plėtros įstatymas - vienas svarbiausių įstatymų, reglamentuojančių regioninę plėtros politiką Lietuvoje. LR Regioninės plėtros įstatymas nustato pagrindinius Lietuvos regioninės plėtros politikos tikslus, įvairių institucijų santykius rengiant regionų plėtros planavimo dokumentus, reikalingus nacionalinei regionų plėtros politikai formuoti bei įgyvendinti. Šiuo metu regioninę politiką siekiama vykdyti per: atskirų ūkio šakų strategijas ir programas, į kurias integruotas regioninis matmuo (horizontalus požiūris); regionines programas specifinėms regioninėms problemoms spręsti (vertikalus požiūris); vietines ir regionines plėtros iniciatyvas, finansuojamas iš savivaldybių biudžetų (vertikalus požiūris). [20, p. 97]

2005 m. gegužės 23 d. patvirtinta Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategija, kuria siekiama sudaryti išankstines sąlygas vykdyti kryptingą nacionalinę regioninę politiką Lietuvoje.

2007 m. gegužės 17 d. priimtas Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas, kurio pagrindu plečiamas regionų vaidmuo regioninės politikos įgyvendinime.

2.3.2. Lietuvos regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas

Nacionalinės regioninės politikos tikslai bei uždaviniai ne tik turi atspindėti Lietuvos požiūrį į regionų plėtrą, bet atitikti ir ES regioninės (struktūrinės) politikos keliamus reikalavimus. Pasikeitus ES požiūriui į regionų plėtrą, priverstinai keičiamos ir derinamos Lietuvos regioninės politikos kryptys. Arba pasikeitus politinei daugumai, regionų plėtrą bus siekiama vystyti kitais aspektais, todėl keisis regioninės politikos tikslai ir uždaviniai. Lietuvos mokslininkai šiuo metu vykdomos regioninės politikos tikslus apibrėžia taip:

- teikti nuolatinę paramą, atsiliekančioms regionams, kuriuose nedarbo lygis ir/ arba

gyvenimo sąlygos žymiai atsilieka nuo šalies vidurkio;

- skatinti ekonominę plėtrą regionuose, turinčiuose potencialą ženkliai prisidėti prie visos šalies ekonominės plėtros. [20, p. 97-98]

Reikia pabrėžti, kad Lietuvoje regioninė politika formuojama ir įgyvendinama nustatant ilgalaikius ir strateginius tikslus bei uždavinius.

Lietuvos nacionalinės regioninės politikos tikslai ir uždaviniai reglamentuoti LR Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme. Pagrindinis Lietuvos nacionalinės regioninės politikos tikslas yra mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą [7, 3 str. 1 d.].

Regioninės plėtros įstatyme yra išskelti ir trys šiam tikslui pasiekti skirti nacionalinės regioninės politikos uždaviniai:

- 1) teikti valstybės pagalbą probleminėse teritorijose įgyvendinamiems projektams;
- 2) teikti valstybės pagalbą regionuose, turinčiuose atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinių regioninių ir vietinių problemų, įgyvendinamiems projektams;
- 3) sudaryti sąlygas tolygiai ir tvariai ilgalaikiai visų regionų plėtrai. [7, 3 str. 2 d.]

Be to, regioninės politikos įgyvendinimui Lietuvoje išskeltas ilgalaikis nacionalinės regioninės politikos tikslas – užtikrinti gerą gyvenimo kokybę visos šalies teritorijos gyventojams, pasiekti aukštesnį teritorinės socialinės sanglaudos lygį. [13, 4 str.]

Valstybės ilgalaikėje raidos strategijoje taip pat numatyti regionų plėtros ilgalaikiai tikslai – užtikrinti palankias sąlygas investicijoms į regionų ekonomiką; plėtoti regionų techninę ir socialinę infrastruktūrą remiantis tvariosios raidos principais; optimizuoti centrinių valstybės institucijų, atsakingų už regionų plėtros politikos vykdymą, funkcijas; išplėsti ekonomikos plėtros valdymo (planavimo, įgyvendinimo, koordinavimo ir kontrolės) funkcijas apskričių administracijose ir savivaldybėse; didinti regionų žmogiškųjų išteklių kompetenciją; sukurti žinių visuomenę plėtojant regiono informacinę infrastruktūrą. [8]

Įgyvendinant regioninę politiką Lietuvoje, regionai yra skirstomi pagal tam tikrus kriterijus, išskiriamos tikslinės vystymo teritorijos.

Dėl nepakankamai tolygios teritorinės ekonominės plėtros ruošiantis 2007-2013 m. plėtros laikotarpiui, Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje suformuluotas trumpalaikis regioninės politikos strateginis tikslas – pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje:

- vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus, nebūtų žemesnis nei 75 procentai samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje;
- nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 procentais aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį [13, 32 str.]

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strateginiam tikslui pasiekti yra suformuluota prioritetinė kryptis [19, 33 str.; 67] – kryptingas ir koordinuotas ilgalaikės ekonominės plėtros skatinimas ir konkurencingumo didinimas nepakankamai išvystytuose bei turinčiuose ekonominių potencialą bei infrastruktūrą ir galinčiuose atlikti regioninių augimo centrų funkcijas regioniniuose centruose.

Kaip minėta anksčiau, Lietuvos regioninė politika yra glaudžiai susijusi su ES sanglaudos politika. Be to, ES struktūrinės paramos lėšos yra pagrindinis Lietuvos regioninės politikos instrumentas, skatinant Lietuvos regionų augimą ir siekiant sanglaudos tarp regionų. Todėl norint sužinoti būdus, kad Vilniaus ir Alytaus regionai vystytųsi tolygiai ir pasiektų konvergenciją, reikia išanalizuoti ES struktūrinių paramos lėšų panaudojimo ypatybes.

2.3.3. 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinė parama – pagrindinis Lietuvos regioninės politikos instrumentas

Pasinaudoti ES struktūrinių fondų teikiama parama augimui Lietuvoje skatinti Lietuva įgavo teisę tapusi ES nare. ES struktūrinių fondų požiūriu Lietuva yra vienas regionas ir paramą gauna pagal I-ąjį prioritetinio struktūrinių lėšų investavimo tikslą. Pirmojo tikslo esmė yra skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių regionuose, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas.

2007-2013 m. laikotarpiu ES struktūrinė parama Lietuvai bus skiriama iš Europos socialinio fondo, Europos regioninės plėtros fondo bei Sanglaudos fondo. Parama Lietuvai per 7 metų laikotarpį sudarys daugiau kaip 23 milijardus litų. Ši suma prilygsta vienam papildomam valstybės biudžetui. [6]

ES struktūrinių fondų parama bus teikiama pagal Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir atskiras veiksmų programas, skirtas strategijai įgyvendinti.

2007 m. balandžio 28 d. Europos Komisijos patvirtintoje Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje apibrėžiamos prioritetinės ES struktūrinės paramos investicijų kryptys, kurios suderintos su ES lygiu nustatytais struktūrinės paramos panaudojimo prioritetais ir Lietuvos ilgalaikėmis strategijomis.

Kadangi vienas iš ES konvergencijos uždavinių yra „stimuliuoti ūkio augimo potencialą, kad būtų palaikoma ar pasiekta aukšta ūkio augimo norma“ [6], Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje daugiausia dėmesio teikiama ūkio augimui skatinti, koncentruojant investicijas į tam tikras proveržio sritis: mokslinius tyrimus ir inovacijas bei švietimą.

Pagrindinis Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos

tikslas – sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus. Be to, strategijoje apibrėžti ir trys plėtros tikslai: [6]

- Spartinti ūkio augimą ilguoju laikotarpiu. Tai viena esminių gyvenimo gerėjimo sąlygų, susijusi su Lietuvos ūkio konkurencingumu tarptautinėse rinkose. Lietuvos, kaip mažos ir atviros ekonomikos šalies, neturinčios didelių nuosavų gamtinių, energetinių, žmogiškųjų ir visų kitų išteklių, plėtra ateityje vis labiau remsis žiniomis, o ne daug kapitalo ar žaliavų reikalaujančia pramone ar paslaugomis.
- Kurti daugiau geresnių darbo vietų. Didžiausias Lietuvos turtas yra žmonės. Jau dabar kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas riboja plėtrą, todėl jaučiamas poreikis kuo greičiau pereiti prie žinių visuomenės kartu kuriant didesnę pridėtinę vertę kuriančias darbo vietas.
- Plėtoti socialinę sanglaudą. Sanglauda reiškia darnią integruotą visuomenę ir deramą dėmesį aplinkai. Lietuvos gyventojai turėtų jaustis vienos bendruomenės dalimi ir dalintis ekonominės plėtros nauda.

Plėtros tikslams pasiekti numatytos strategijos investavimo kryptys – produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei, konkurencinga ekonomika bei gyvenimo kokybė ir sanglauda, kurios atitinkamai susijusios su Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programomis. Minėtos veiksmų programos padės įgyvendinti strategijoje išskeltus tikslus ir uždavinius. Be to, veiksmų programose yra išdėstomos plėtros strategijos su nuosekliais prioritetais, kurie turi būti įgyvendinti bendrai finansuojant iš nacionalinių ir ES paramos lėšų. Konkreti veiksmų programa gali būti bendrai finansuojama tik iš Europos socialinio fondo lėšų arba iš Sanglaudos fondo ir/arba Europos regioninės plėtros fondų lėšų.

Įgyvendinant Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą, bus siekiama pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje, skatinti aktyvesnį mokymąsi visą gyvenimą, plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą ir tobulinti viešąjį administravimą. Šiai programai skirta 13,8 proc. ES struktūrinių fondų lėšų iš Europos socialinio fondo. [2;11]

Ekonomikos augimo veiksmų programai yra skirta didžiausia paramos lėšų dalis - 45,72 proc., iš kurių apie 10 proc. numatoma skiri ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirtiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai. Remiantis finansų ministerijos duomenimis, įgyvendinant programą bus siekiama didinti aukštos pridėtinės vertės verslo lyginamąją dalį Lietuvos ūkyje, sudaryti palankią aplinką smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei inovacijoms ir efektyvinti ekonominę infrastruktūrą. Programa finansuojama iš dviejų ES struktūrinių fondų – Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo (transportui).

Sanglaudos skatinimo veiksmų programa skirta darniai visuomenei kurti. Tam bus

siekiami geriau išnaudoti vietos potencialą, teikti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas, išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę. Sanglaudos skatinimo veiksmų programai skirta 39,08 proc. ES struktūrinių fondų lėšų. Programa finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo (aplinkos apsaugai).

Be to, Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijai įgyvendinti bus finansuojama specialioji veiksmų programa - Techninės paramos veiksmų programa, kuri skirta administruoti teminėms veiksmų programoms. Šiai veiksmų programai skirta 1,4 proc. ES struktūrinės paramos lėšų.

Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijai įgyvendinti, ES struktūrinės paramos lėšoms valdyti ir administruoti Lietuvoje yra sukurtas tam tikras institucijų tinklas bei paskirstyta atsakomybė (žr. 9 priedą). Iki 2007 m. skirstant Lietuvoje struktūrinės paramos lėšas mažai dėmesio buvo skirta pačių regionų norams ir prioritetams. Alytaus ir Vilniaus regionai įsisavindavo neproporcingai savo išsivystymui ir augimui struktūrinės paramos lėšų. Išryškėjus didėjančio netolygumo tarp regionų problemai, naujame programavimo periode regionams suteikta galimybė panaudoti dalį ES struktūrinės paramos lėšų savo nuožiūra, kad būtų vystomos potencialios augimo sritys.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė 11,265 proc. (arba 2,6023 mlrd. Lt) nuo visų ES struktūrinės paramos lėšų paskirstyti regionams (žr. 10 priedą). [11] Šiomis lėšomis nutarta remti regionines ir vietines iniciatyvas, kurios bus reikšmingos regionui ir kurias atrinks regionų plėtros tarybos.

Būtent šių lėšų paskirstymas Vilniaus ir Alytaus regionams gali turėti svarbų vaidmenį siekiant regionų tolygaus augimo. Todėl, regionams skirtų ES struktūrinės paramos lėšų analizės pagalba, reikia išsiaiškinti ar Vyriausybės regioninė politika nukreipta regionų konvergencijos kryptimi.

2.3.4. Europos Sąjungos struktūrinės paramos regionams lėšų analizė

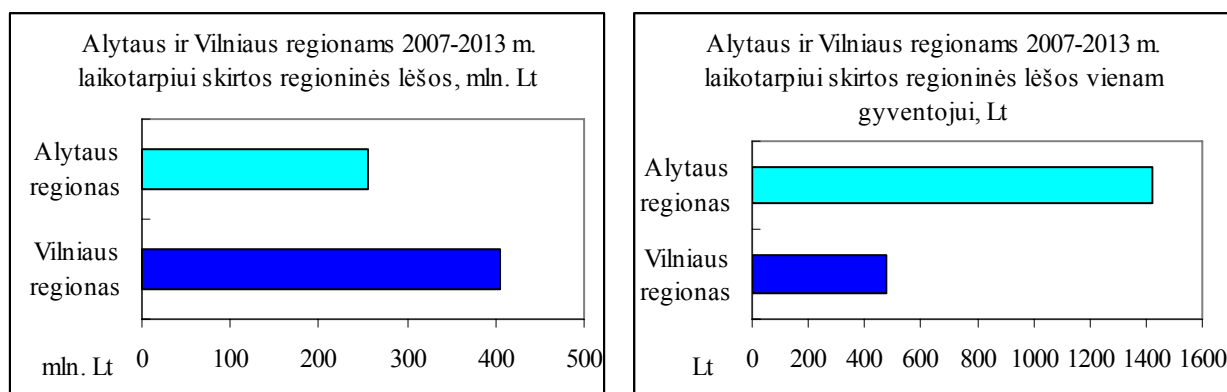
Lietuvoje 2004-2006 metų laikotarpiu ES strategine parama daugiau pasinaudojo išsivystę regionai, nes juose buvo suteikti aukštesnės kvalifikacijos žmogiškieji išteklių bei didesnės technologinės galimybės gauti paramą. Privataus sektoriaus laisvas pasirinkimas investuoti ir pasinaudoti parama 2007-2013 metais taip pat nulemtų Alytaus ir kitų neturtingų regionų nenaudai. Todėl reikalinga valstybės intervencinė politika, kuri reguliuotų paramos proporcijas, atsižvelgiant į ekonominio ir socialinio išsivystymo lygį. Valstybė didesnę lėšų dalį turi skirti atsiliekančių regionų plėtros tempams skatinti, o pirmaujantiems regionams skirti mažiau lėšų – siekiant palaikyti esančius jų augimo tempus.

Atsižvelgdama į 2004-2006 metų programavimo laikotarpio netolygų regionų finansavimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ruošdamasi 2007-2013 m. laikotarpiui, išskyrė 12 intervencijos sričių (žr. 10 priedą), kurioms bus skiriamas ypatingas dėmesys, o lėšos skirstomos proporcingai regionams. Tuo siekiama:

- skatinti augimą atsiliekančiuose regionuose,
- palaikyti augimą augančiuose regionuose,
- didinti sanglaudą tarp atsiliekančių ir pirmaujančių regionų,
- priartėti prie ES ekonominio ir socialinio išsivystymo rodiklių vidurkio.

Taigi, regioninė politika Lietuvoje tampa sanglaudos politika ir tikėtina, kad turės teigiamos įtakos Vilniaus ir Alytaus regionų tarpusavio konvergencijai. Norint įsitikinti regioninės politikos 2007-2013 m. laikotarpio veiksmingumu siekiant užsibrėžtų tikslų, reikia išanalizuoti regionams skiriamų lėšų apimtį.

Beveik visoms intervencinėms sritims ES lėšos paskirstytos tolygiai pagal gyventojų skaičių, tačiau atsižvelgiant į konkretaus regiono situaciją probleminėms sritims skirta papildomai lėšų. Vilniaus regionui bus skirta apie 1/6 dalis nuo visų regioninei dimensijai skirtų lėšų sumos. Tai nėra daug, nes Vilniaus regione gyvena beveik ketvirtadalis visų Lietuvos gyventojų. Tuo tarpu Alytaus regione gyvena 1/19 Lietuvos gyventojų, o paramos Alytaus apskritis gaus apie 1/10 nuo visoms intervencijos sritims skirtos lėšų sumos. Taigi, kaip atsiliekančiam Lietuvoje regionui Alytaus apskričiai skiriama daugiau lėšų, negu vidutiniškai gaus kitos Apskritis, jeigu lyginsime vienam gyventojui tenkančią paramos sumą.

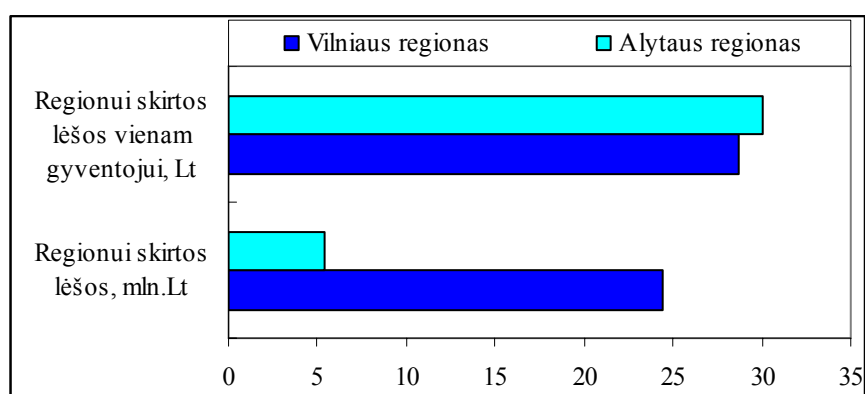

12 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos regioninės lėšos mln. Lt ir lėšos vienam gyventojui, Lt

Didžiausią dėmesį valstybė skiria ekonominės infrastruktūros („Transporto tinklo“), „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ ir „Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimo“ sritims. Šioms

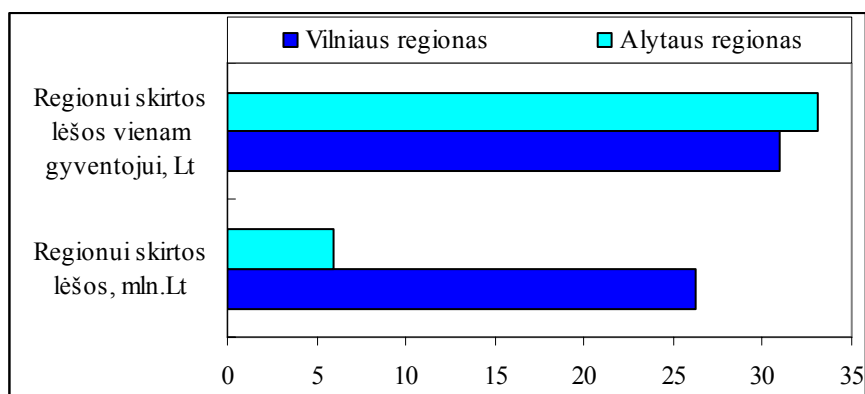
sritims vystyti skirta apie 60 proc. visų regioninės dimensijos lėšų.

Kalbant apie regionų technologinę pažangą, reikia pabrėžti, kad moksliniai tyrimai nėra priskirti intervencinei valstybės politikai regionuose. Valstybė investuos tik į technologijų diegimą regionuose tiek, kiek tai susiję su elektroninių paslaugų teikimu. Regionuose šiai sričiai bus skirta apie 0,4 proc. (100 mln. Lt) visos ES struktūrinės paramos. Lyginant Vilniaus ir Alytaus regionų gautų lėšų dalį „Elektroninių paslaugų ir jų turinio plėtros“ intervencinėje srityje, Vilniaus regionas gaus 24,4 proc., o Alytaus – 5,1 proc. sričiai skirtos sumos. Tačiau skaičiuojant lėšas vienam gyventojui, abiem regionams bus skirta beveik po lygiai ES paramos. Taigi, „Elektroninių paslaugų ir jų turinio plėtros“ intervencinė sritis regionų tarpusavio sanglaudai įtakos neturės.

13 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos lėšos „Elektroninių paslaugų ir jų turinio plėtros“ intervencijos sričiai

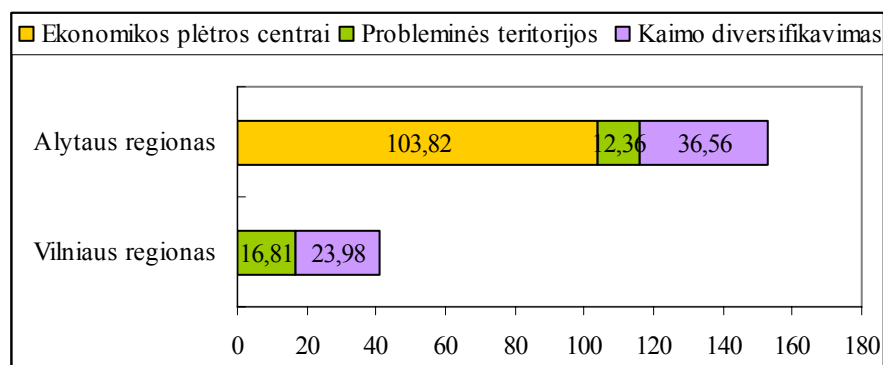
Remiantis neoklasikine augimo teorija, norint pasiekti regionų augimo, reikia investuoti į žmogiškąjį kapitalą ir pritraukti į regioną gyventojus. Taigi, regioninė politika ir pagrindinis jos įgyvendinimo šaltinis ES struktūrinė parama turi būti orientuota į regiono gyventojus ir jų gyvenamąją aplinką.

14 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui skirtos lėšos „Administracinių gebėjimų stiprinimo ir viešojo administravimo efektyvumo didinimo“ intervencijos sričiai

Viena iš valstybės intervencijos sričių regionams, susijusi su žmogiškųjų išteklių plėtra, yra „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“. Sričiai skirtas 107 mln. Lt ES struktūrinių fondų finansavimas, iš kurių skirstant proporcingai pagal gyventojų skaičių Vilniaus regionui tenka 26,26 mln. Lt, o Alytaus regionui 5,92 mln. Lt. Nors absoliutūs regionams skirtų lėšų dydžiai skiriasi žymiai ir parama Vilniaus regionui didesnė net 20 mln. Lt, tačiau skaičiuojant paramą vienam gyventojui, Alytaus regiono gyventojui tenka didesnė paramos dalis negu Vilniaus regiono gyventojui.

Lietuvoje vyrauja tendencija, kad dalis gyventojų išvyksta iš atsiliekančių regionų. Siekiant stabdyti gyventojų emigraciją, dalį ES struktūrinės paramos numatoma skirti gyvenimo aplinkos gerinimo ir sveikatos, švietimo, socialinių paslaugų plėtrai regionuose. Didžiausia paramos dalis (apie 860 mln. Lt) skiriama „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ sričiai.

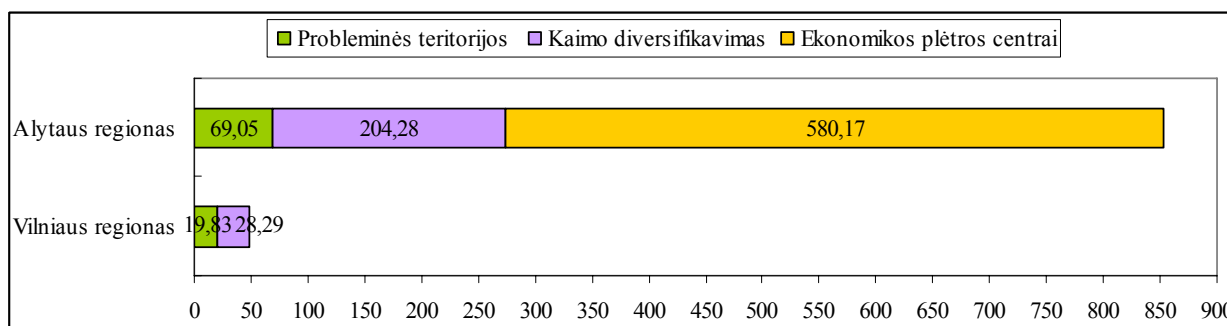
15 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos mln. Lt „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ intervencijos sričiai

Kaip atsilikusiam Lietuvos regionui, Alytaus apskričiai bus skirta beveik 17,5-18 proc. šios intervencinės srities lėšų, tuo tarpu Vilniaus apskričiai parama nesieks 5 proc. srities lėšų. Sanglaudai tarp regionų didinti ir emigracijai mažinti vyriausybė nustatė tris priemones:

- *Ekonomikos plėtros centrai.* Pagal šią priemonę, remiantis Lietuvos Regioninės politikos iki 2013 metų strategija bei Valstybinės regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumų mažinimo, jų plėtros skatinimo 2007-2010 metų programos projektu, Alytaus regionas išskiriamas kaip plėtotinas regioninis centras. Todėl jam bus skirta net 100-105 mln. Lt, arba apie ketvirtadalis šios priemonės lėšų. Vilniaus regionui lėšų pagal šią priemonę skirta nebus.
- *Probleminės teritorijos.* Tiek Vilniaus, tiek Alytaus regionuose išskirta po dvi problemines teritorijas, tačiau finansavimas skiriamas nevienodas. Alytaus regionas

pagal šią priemonę gaus apie 12-13 mln. Lt lėšų, o Vilniaus regionas 16-17 mln. Lt. Tačiau skaičiuojant lėšų sumą vienam gyventojui, Alytaus regiono gyventojui parama daugiau kaip 3 kartus viršys Vilniaus regiono paramą vienam gyventojui.

- *Kaimo diversifikavimas*. Pagal Kaimo diversifikavimo priemonę ryškiai pirmauja Alytaus regionas, kuriam skirta parama sudarys net 36-37 mln. Lt, t.y. trečdaliu daugiau negu Vilniaus regionui teksianti paramos suma.

16 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos vienam gyventojui „Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimo ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymo“ intervencijos sričiai, Lt

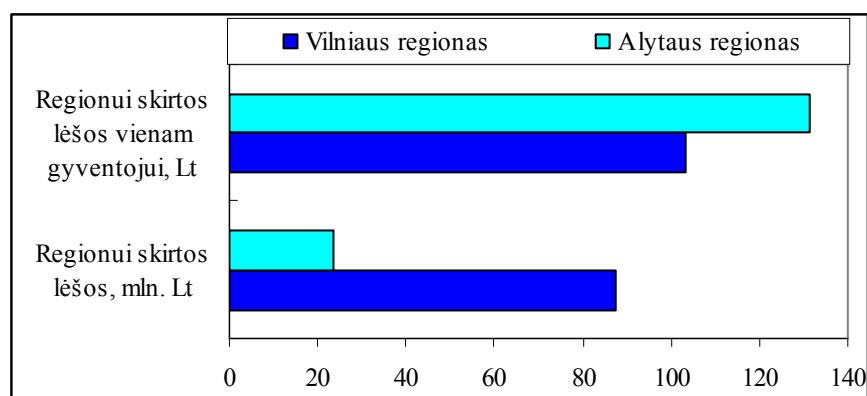
Regionų gyventojų gyvenimo sąlygos ir aplinka bus gerinama įgyvendinant „Būsto plėtros išskirtose probleminėse teritorijose“ intervencijos srities priemones. Lyginant Vilniaus ir Alytaus regionų gaunamą finansavimą, reikia pabrėžti, kad Alytaus regiono gyventojai įgyvendinus priemones pajus didesnę gerovės augimą, nes vienam Alytaus gyventojui teks 5 kartus daugiau ES paramos negu Vilniaus regiono gyventojui.

Kalbant apie Sanglaudos veiksmų programos prioriteto „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ įtaką žmogiškųjų išteklių pritraukimui į regioną, vyriausybė numachi tris intervencijos sritis. „Švietimo ir mokslo institucijų“ bei „Profesinio mokymo, valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių, socialines paslaugas ir paslaugas neįgaliesiems teikiančių institucijų“ intervencijos sritys galima sakyti neturės poveikio Vilniaus ir Alytaus regionų sanglaudai, nes lėšos regionams pagal gyventojų skaičių paskirstytos tolygiai. Tačiau „Sveikatos institucijų“ intervencinė sritis gali turėti teigiamos įtakos Vilniaus ir Alytaus regionų konvergencijai.

Apibendrinus vyriausybės regioninę politiką žmogiškojo kapitalo atžvilgiu, galima teigti, kad pagaliau žadama imtis konkrečių priemonių, norint gerinti atsiliekančių regionų gyventojų aplinką ir taip juos sulaukyti nuo emigracijos. Kadangi ši problema aktualesnė Alytaus regione, ypatingas dėmesys žmogiškųjų išteklių išsaugojimui turės teigiamos įtakos tiek ekonominei, tiek

socialinei regiono plėtrai.

Kaip minėta analizuojant neoklasikinę augimo teoriją, regiono augimo vienas iš stimulų yra kapitalo pritraukimas ir regiono vidaus investicijos. Šiai sričiai galima priskirti kelias vyriausybės intervencines sritis. Visų pirma investicijų augimas labai priklauso nuo regiono infrastruktūros ir komunikacijų. Tarp vyriausybės išskirtų intervencijos sričių infrastruktūros vystymui regionuose yra numatytos nemenkos lėšos 428 mln. Lt arba apie 16 proc. visos regionams skirtos paramos. Tačiau Alytaus regionui skirta 5,5 proc. lėšų „Transporto tinklo“ sričiai, nors infrastruktūrą plėtoti jam reikia labiau nei pirmaujančiam Vilniaus regionui, kuriam skirta 20-21 proc. lėšų. Skirstyti šios intervencinės srities pagal gyventojų skaičių netikslinga, nes Vilniuje yra pakankamai gerai išplėtotas transporto tinklas, o Alytaus regionas stipriai atsilieka nuo Vilniaus.

17 pav. Alytaus ir Vilniaus regionams 2007-2013 m. laikotarpiui regionams skirtos lėšos „Transporto tinklo“ intervencijos sričiai

Kapitalo augimą regionuose turėtų skatinti ir „Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimo naudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukuriant palankesnes aktyvaus poilsio sąlygas“, „Gamtos išteklių išsaugojimo sudarant sąlygas efektyviai juos naudoti gyventojų ir ūkio reikmėms“ bei „Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimo“ intervencijos sritys. Iš jų Alytaus ir Vilniaus regionų augimui didžiausią poveikį turės „Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimo“ sritis, tačiau sunku spėsti ar šis poveikis bus teigiamas regionų sanglaudos atžvilgiu.

Taigi, ES struktūrinės paramos lėšos regionams yra regioninio finansavimo pavyzdys Lietuvoje. Šios lėšos turėtų sudaryti prielaidas tolygesnei šalies ekonomikos plėtrai ir Alytaus bei Vilniaus regionų konvergencijai. Nors vyriausybė deklaruoja, kad Europos Sąjungos fondų lėšos yra „papildomas valstybės pajamų šaltinis regionų projektams finansuoti“ [9], tačiau tai yra pagrindinė regioninės politikos priemonė siekiant sanglaudos tarp regionų. Be to, regionams

skirta parama sukurs prielaidas mažinti gyventojų migracijai iš atsiliekančių regionų, tokių kaip Alytus, į stipriuosius, pirmaujančius regionus (pvz., Vilnių) ir užsienio šalis. Kryptingas ir efektyvus lėšų regionams paskirstymas padės veiksmingai spręsti socialines problemas, kelti ekonominę gerovę ir siekti sanglaudos. Vilniaus ir Alytaus regionų socialinės ir ekonominės plėtros pokyčių tikslinga tikėtis ir dėl to, kad ES struktūrinės paramos lėšas regionams galima priskirti prie netiesioginių politikos priemonių. Vadinasi naujuoju 2007-2013 metų laikotarpiu Lietuvos regioninė politika yra orientuota į netolygios regionų plėtros problemos sprendimą. Politikos priemonės ir plėtros kryptys yra suderintos tarpusavyje, tačiau plėtros sėkmė priklausys nuo politikos priemonių įgyvendintojų sugebėjimo išnaudoti atsiradusias galimybes.

IŠVADOS

Darbe atlikta regioninės plėtros, plėtros teorijų, regionų plėtrą lemiančių socialinės-ekonominės sanglaudos rodiklių bei Vilniaus ir Alytaus regionų plėtros analizė leidžia teigti, kad:

- Regiono plėtra yra daugiafunkcinis ir reikšmingas procesas. Regioninės plėtros ekonominis veiksnys esminis, nes ekonominis augimas sudaro sąlygas kitų veiksnių plėtrai. Ekonominė regionų plėtra turi didžiausią poveikį regiono vystymuisi ir tiesioginę įtaką socialiniam plėtros veiksmui. Socialinė ir ekonominė regionų plėtra turi būti optimaliai derinama ir nukreipta į gyvenimo lygio ir kokybės gerinimą. Siekiant regionų vystymosi norima linkme, būtina numatyti regiono vystymosi kryptis globalizacijos kontekste ir įvertinti ekonomikos augimo, žmogiškųjų išteklių ir pajamų pasiskirstymo įtaką plėtrai. Be to, reikia įvertinti esamas ir numatyti naujas regionų plėtrą skatinančias konkrečias priemones, kurių pasirinkimas priklauso nuo regioninės politikos tikslų ir regionų plėtros realizavimo krypčių. Regionų augimo ir plėtros teorijos aiškina sudėtingus ekonominius procesus regionuose. Darbe analizuotos ekonominio augimo teorijos orientuotos į palankių sąlygų ekonominiam regiono augimui sudarymą, tačiau tik neoklasikinis augimo modelis pateikia netolygaus regionų socialinio ir ekonominio augimo priežasčių aiškinimą.

- Netolygus regionų augimas yra Lietuvos ekonomikos aktualija. Lietuvos regionų vystymosi tolygumas (regionų viduje ir Lietuvos mastu) vertinamas socialiniais-ekonominiais rodikliais (BVP, TUI, samdomojo darbo pajamų, vidutinio metinio nedarbo lygio). Šių rodiklių vertės rodo, kad Lietuvoje vyrauja ryškūs regionų plėtros netolygumai. Regioniniai ekonominiai ir socialiniai skirtumai tarp pirmaujančio Vilniaus ir atsiliekančio Alytaus regiono auga, nors regionų augimo tempai pastaruoju metu yra panašūs. Vilniaus apskritis turi palyginti gerus ekonominės plėtros pagrindus bei plėtros perspektyvas ir konkurencinį pranašumą. Tuo tarpu Alytaus apskrities ekonominis ir socialinis atsilikimas yra regiono augimo „stabdis“, o šios tendencijos pastovumas ilguoju laikotarpiu lemia, kad regiono gyventojai „apsipranta“ su atsiliekančio regiono statusu ir nesiima iniciatyvos situaciją keisti. Norint, kad socialiniai-ekonominiai skirtumai pradėtų mažėti, tikslinga įgyvendinti intervencines politikos priemones.

Darbe atlikta neoklasikinio augimo modelio bei jo pritaikymo regionų augimui skatinti galimybių analizė leidžia teigti, kad:

- Regiono (gamybos) augimui įtaką daro trys veiksniai – kapitalas, darbo jėga ir technikos pažanga. Technikos pažanga yra pagrindinis augimo stimulus ir sąlygoja gamybos vienam dirbančiajam augimą ilguoju laikotarpiu, nes naudojama mažiau gamybos resursų ir didėja našumas. Technologinė pažanga regione atsiranda, kai regione sutelktos technologinės žinios sukuria technologijų pažangą (vidinis technologijų augimas) arba naujos technologijos

perimamos iš kitų regionų (išorinė technologijų pažanga). Be to, regionų gamybos augimas priklauso ne tik nuo technikos pažangos aspekto, bet ir nuo gyventojų skaičiaus regione, technikos pažangos sklaidos, regiono sugebėjimo pritaikyti kitų regionų sukurtas technologines žinias, žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos, tarpregioninės migracijos. Technologijų tarp regionų sklaida yra svarbi našumo augimui, o kitų regionų technologinių žinių pritaikymas padeda sutaupyti laiko ir kaštų. Priklausomai nuo žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos, regionai turi pasirinkti ar būti naujų idėjų generatoriais, ar specializuotis standartinėje veikloje.

- Neoklasikinė augimo teorija ir ją papildantys augimo modeliai aiškina Vilniaus ir Alytaus regionų netolygaus augimo priežastis. Siekiant konvergencijos tarp analizuojamų regionų, reikia ypatingai atsižvelgti į technologijų pažangos ir žmogiškojo kapitalo įtaką regiono plėtros procesams. Kaip rodo Vilniaus ir Alytaus regionų plėtros tyrimas, Vilniaus regionas sėkmingai vystosi sutelkto kapitalo, technologinių žinių, sugebėjimo panaudoti kitų regionų technikos pažangą, kvalifikuotų žmogiškųjų išteklių dėka. Alytaus regionas taip pat gali pasinaudoti technologijų sklaida ir turi šia galimybe naudotis, nes išnaudojant technologinę spragą Alytaus regione galima stipriai padidinti našumą ir gamybos vienam dirbančiajam augimo tempus. Nepaisant to, kad Alytaus regione mažesni kapitalo augimo tempai nei Vilniuje, kapitalas yra pakankamai mobilus veiksnys ir Alytaus regionui būtų tikslinga tuo pasinaudoti. Vadinas, Vilniaus regionas yra orientuotas į paklausą ir stengiasi didinti turto kūrimo tempus išnaudodamas visą potencialą. Tuo tarpu Alytaus regiono augimas paremtas pasiūlos teorijomis, nesirenkant technologijų kūrimo, o prisitaikant prie situacijos be pastangų keistis. Atsižvelgiant į tai, kad technologijų pažangos, technologinių žinių, žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos veiksnių pokyčiai lemia regionų augimo tempų pokyčius, reikia modeliuoti regioninės politikos priemones, kad atsiliekančių regionų augimas spartėtų, ir tuo pačiu nenukentėtų lyderiaujančių regionų plėtros procesai.

Regioninės politikos teisinių pagrindų ir jos įgyvendinimo priemonių analizė bei Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninės politikos instrumentų augimo netolygumams tarp regionų mažinti tyrimas parodė, kad:

- Regioninė plėtra ir regioninė politika glaudžiai susijusios tarpusavyje, nes regioninė politika parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje. Regionų ekonominė plėtra yra skatinama mikroekonominėmis, makroekonominėmis ir koordinavimo regioninės politikos priemonėmis. Šios priemonės pasirenkamos priklausomai nuo suformuluotų regioninės politikos tikslų ir regionų plėtros realizavimo krypčių. Mikroekonominės politikos priemonėmis siekiama įtakoti kapitalo ir darbo jėgos pokyčius. Makroekonominės priemonės skirtos regionų pajamų ir išlaidų struktūrai keisti. Šių priemonių pagalba valstybės valdžia perskirsto biudžeto pajamas arba išlaidas, suteikdama paramą mažiau išsivysčiusiems regionams. Viešųjų išlaidų ir

mokesčių persikirstymo tarp teritorinių vienetų efektas yra labai svarbus, bet dažnai nematomas ir sunkiai išmatuojamas. Be to, regionų plėtros priemonių poveikis regionų plėtrai priklauso nuo valstybės investavimo į regionus požiūrio – sektorinio ar regioninio. Vykstant globalizacijos procesams regionams lėšos skiriamos ir iš tarpvalstybinių darinių ir valstybės vidaus šaltinių. Taigi, regioninė politika apspendžia regioninės plėtros priemones ir koku mastu jos bus taikomos. Europos Sąjungos šalyse narėse regioninės politikos priemonės yra suformuluotos kaip bendros kryptys ar sritys, kurias valstybės narės turėtų vystyti per tam tikrą laikotarpį. Reikia pabrėžti, kad reikšmingiausi centrinės valdžios regioninės politikos instrumentai, per kuriuos valdžia įtakoja regionų vystymąsi, yra valstybės biudžetas ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšos. Šiuos instrumentus tikslinga skirstyti regionams pagal ekonominio-socialinio išsivystymo lygį.

▪ Regioninę politiką Lietuvoje sudaro nacionalinės regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas bei ES regioninės politikos principų įgyvendinimas. Todėl Lietuvoje būtina formuoti aiškia, veiksmingą, su ES reikalavimais suderintą regioninę politiką, nes šių politikų suderinamumas tiesiogiai įtakoja Lietuvos regionams skirtų lėšų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų apimtis. ES struktūrinės paramos lėšos yra pagrindinis Lietuvos regioninės politikos instrumentas, skatinant Lietuvos regionų augimą. Nors regioninė politika deklaruoja tolygumo siekį, iki šiol politikos instrumentų paskirstymas regionams nebuvo efektyvus. Siekiant sustabdyti regionų augimo netolygumo didėjimą, 2007-2013 metais pradėta įgyvendinti valstybės intervencinė regioninė politika. Ši politika koreguos paramos proporcijas, atsižvelgiant į regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo lygį ir gyventojų skaičių. Tai sudaro prielaidas atsiliekančio Alytaus regiono augimo tempų didėjimui ir pirmaujančio Vilniaus regiono esančių augimo tempų išlaikymui. Be to, regionams skirta parama Alytaus regione padidins kapitalo investicijas iš pirmaujančių regionų (tame tarpe ir Vilniaus) ir užsienio šalių. Kryptingas ir efektyvus paskirstytų lėšų įsisavinimas regionams padės veiksmingai spręsti socialines problemas, kelti ekonominę gerovę ir siekti sanglaudos. Analizės metu identifikuotos šios Vilniaus ir Alytaus regionų ekonominės ir socialinės plėtros bei regioninės politikos problemos:

- Socialinių ir ekonominių rodiklių atotrūkis tarp Alytaus ir Vilniaus regionų didėja.
- Lietuvos regioninės politikos tikslai deklaruoja tolygų regionų vystymąsi, tačiau lig šiol nebuvo taikomos efektyvios priemonės netolygumams mažinti.
- Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos naujose narėse, 2004-2006 metais susidurta su neproporcingos regiono išsivystymui Europos Sąjungos struktūrinės paramos problema.
- Sunku įvertinti privataus sektoriaus, turinčio neabejotiną įtaką Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrai, indėlį.
- Sprendžiant regionų vystymosi problemas Lietuvoje apsiribojama Europos Sąjungos

sanglaudos politikos priemonių įgyvendinimu.

- Savarankiškai Alytaus regionas nesugeba pritraukti investicijų, kvalifikuotos darbo jėgos ir padidinti našumą tiek, kad regiono augimo tempai išaugtų iki tokio lygio, kai Alytaus regiono atsilikimas nuo lyderio Vilniaus regiono nedidėja.
- Jau prasidėjo struktūrinės paramos įsisavinimo 2007-2013 metų laikotarpis, tačiau Lietuvoje nėra priimta reikalinga paramos lėšų įsisavinimui teisinė bazė.
- Regiono lygmens institucijų funkcijų apimtis didinama, tačiau funkcijų turinys apsiriboja nepakankamais įgaliojimais daryti realią įtaką regiono plėtrai ir veiksmingai skirstyti finansinę paramą.
- Regioninė politika Lietuvoje orientuota į regionų netolygaus augimo pasekmių, o ne į priežasčių jam atsirasti, neutralizavimą.
- Regionų institucijų nesugebėjimas identifikuoti plėtros prioritetu, dėl ko pinigai koncentruojami ne ten, kur galėtų būti gaunama didžiausia ekonominė ir socialinė nauda.

Analizės metu identifikuotoms Vilniaus ir Alytaus regionų socialinės ir ekonominės plėtros problemoms spęsti yra siūloma:

- Teritorinius socialinius ir ekonominius netolygumus tarp Alytaus ir Vilniaus regionų reikia mažinti kryptingai ir koordinuotai, skatinant ilgalaikę ekonominę plėtrą, didinant Alytaus regiono konkurencingumą. Tai įgyvendinama, taikant mikroekonominės, makroekonominės ir koordinavimo priemones, skatinančias regioninę plėtrą. Finansavimas turi būti koncentruotas atsiliekančių regionų ekonominiam potencialui, infrastruktūrai ir regioniniams augimo centrams kurti.

- Viena iš priemonių netolygiam Vilniaus ir Alytaus regionų augimui mažinti galėtų būti didesnės Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų regionams dalies nuo bendros Europos Sąjungos paramos regioninis skirstymas.

- Lietuvos regionų plėtrai skatinti siūloma naudoti daugiau makroekonominių politikos priemonių (fiskalinių, monetarinių), kurios padėtų spręsti atsilikusių regionų (tame tarpe ir Alytaus regiono) konkurencingumo problemą, keltų pragyvenimo lygį. Regioninės politikos priemonės tikslinga pasirinkti pagal tai, kiek jos regionuose užtikrins adekvačias darbo galimybes, turės poveikį siekiant gyventojus ir interesų grupes tenkinančio augimo tempo, paskirstys pajamas ir turtą pagal socialinį teisingumą.

- Sprendžiant netolygios regionų plėtros problemą, tikslinga taikyti darbo našumą atsiliekančiame Alytaus regione keliančias, investicijas (mokesčių ir subsidijų pagalba) bei naujų darbo vietų kūrimą skatinančias mikroekonomikos priemones.

- Alytaus regione siūloma skatinti naujų produktų, gamybos metodų ir naujų firmų kūrimą. Firmų kūrimas tikslingas, nes nauji privatūs investuotojai sukuria naujas darbo vietas,

industrinę bazę, ragina naudoti inovacijas, gerina prekybos ryšius ir kuria geresnę darbo aplinką, skatina firmų konkurenciją.

- Skirtumus tarp Vilniaus ir Alytaus regionų socialinio-ekonominio augimo mažinti siūloma skatinant didesnę pridėtinę vertę sukuriančių veiklų Alytaus regione vystymui ir kūrimui, kadangi dėl sukuriamos didesnės pridėtinės vertės vienam gyventojui regionas tampa patrauklesniu investuotojams ir dirbantiems.

- Tam, kad būtų užtikrintas ne tik Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų paskirstymas regionams pagal ekonominį ir socialinį išsivystymo lygį, bet lėšos būtų ir efektyviai įsisavintos, siūloma atsiliekančioms regionams skirti valstybės pagalbą, nacionalinėms išlaidoms padengti. Šiuo atveju neturtingos savivaldybės galėtų pasinaudoti didesne struktūrinės pagalbos dalimi negu naudodama tik savo biudžeto lėšas.

Darbe atlikta Vilniaus bei Alytaus regionų ekonominės-socialinės plėtros lyginamoji analizė ir neoklasikinio augimo modelio apžvalga, netolygaus regionų augimo priežastims nustatyti, patvirtina hipotezę, kad Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrą lemia žmogiškųjų išteklių, kapitalo, technologijų pažangos ir technologinių žinių veiksniai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Europos regionų asamblėjos statutas - Statute of The Assembly of European Regions (AER) [online]. Adopted by the Constitutive General Assembly of 14th June 1985 and last revised by the Extraordinary General Assemblies of 7th December 2000 [cited 2007 10 15]. Available from Internet: <http://www.a-e-r.org/fileadmin/user_upload/GoverningBodies/GeneralAssembly/Statutes/Statutes-200x/EN-Statuts-Naples2002.pdf>.
2. Europos Komisijos sprendimas Nr. K(2007)1808, patvirtinantis tam tikras Lietuvos nacionalinio strateginių krypčių plano dalis, 2007-04-26.
3. Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis), Nr. 11992M [interaktyvus]. Europos komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [Žiūrėta 2007 10 03] Prieiga per Internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32156>.
4. Europos Vietos savivaldos chartija, priimta 1985 10 15, Lietuvoje ratifikuota 1999 05 25 // Valstybės žinios, 1999 10 01, Nr. 82-2418. [Žiūrėta 2007 10 03] Prieiga per Internetą: <www.hrmi.lt/downloads/structure/EUROPOS_VIETOS_SAVIVALDOS_CHARTIJA.pdf>.
5. Laikinojo bendro stebėsenos komiteto Žmoniškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų, įgyvendinančių Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, įgyvendinimo priežiūrai atlikti 2007 m. gegužės 15 d. posėdžio nutarimas 2007 m. liepos 9 d. Nr. 1
6. Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti.
7. Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 66-1987, 2002, 2002, Nr. 123-5558, 2007, Nr. 61-2339.
8. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ 2002 m. lapkričio 12 d. Nr. IX-1187 // Valstybės žinios, 2002 11 27, Nr. 113-5029.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Europos Sąjungos fondų ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuotinių regionų projektų atrankos tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto poveikio bazinio vertinimo pažyma.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 14 d. Nr. 252 nutarimas „Dėl atsakomybės už Europos Sąjungos 2007–2013 metų struktūrinės paramos, gaunamos pagal Europos Sąjungos sanglaudos politikos konvergencijos tikslą, administravimą paskirstymo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės Europos Sąjungos struktūrinės paramos komiteto 2004–2006 metų ir 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos klausimams spręsti sudarymo“ // Valstybės žinios, 2006, Nr. 31-1085.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. lapkričio 14 d. pasitarimo protokolas „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų, kurios bus skiriamos investicijoms pagal savivaldos institucijų kompetenciją, ir jų paskirstymo tarp regioną principų 2007-2013 metais“.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas „Dėl probleminių teritorijų“, Nr. 112 //Valstybės žinios, 2007-02-03, Nr. 15-555.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“ 2005 m. gegužės 23 d. Nr. 575. // Valstybės žinios, 2005 05 26, Nr. 66-2370.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų sistemos tobulinimo koncepcijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano patvirtinimo“, 2003 m. birželio 17 d. Nr. 785. // Valstybės žinios, 2003 06 20, Nr. 59-2679.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 31 d. nutarimo Nr. 649 „Dėl atsakomybės už Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įgyvendinimą Lietuvoje pasiskirstymo tarp valstybės institucijų“ pakeitimo“ 2003 m. rugsėjo 11 d. Nr. 1166 // Valstybės žinios, 2003 09 17, Nr. 88-3999.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Europos Sąjungos fondų ir Lietuvos

- Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuotinių regionų projektų atrankos tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektas.
17. Vilniaus apskrities (regiono) plėtros planas 2007-2013 metams // Vilnius, 2007.
 18. Armstrong H. Regional economics and policy / Harvey Armstrong, Jim Taylor. Malden (Mass.) : Blackwell Publishing, 2000. p. 65-89. ISBN 0-631-21713-4
 19. Bagdzevičienė R. Regioninės politikos vykdymo prielaidos // Regionų plėtra – 2001: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2001]. Kaunas: Technologija, 2001. p. 10-15. ISBN 9986-13-964-3.
 20. Bagdzevičienė R. Regioninė politika / R. Bagdzevičienė, R. Dapkus // Regionų plėtra: prisitaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas: mokomoji knyga / [R. Bagdzevičienė ... et al. ; atsakingoji redaktorė ir sudarytoja V. Baršauskienė]. Kaunas: Technologija, 2005. ISBN 9955-09-958-5. p. 71-121.
 21. Bagdzevičienė R. Regionų ekonomikos plėtros strategija / R. Bagdzevičienė, Rimas J., Venckus A. // Regionų plėtra – 2002: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2002 m. spalio 3-4 d.]. Kaunas: Technologija, 2002. p. 30-35
 22. Bagdzevičienė R. Valstybės ir regionų valdymo institucijų vaidmuo inovacijų sklaidos procese / R. Bagdzevičienė, J. Vasiliauskaitė // Viešoji politika ir administravimas. ISSN 1648-2603. 2002, Nr. 3, p. 79-84.
 23. Belazarienė, G. Ekonominės plėtros metodologiniai principai ir jų praktinio pritaikymo prielaidos / G. Belazarienė, R. Bagdzevičienė // Regionų plėtros problemos: respublikinės konferencijos pranešimų medžiaga [Panevėžys, 2000 m. lapkričio 9, 10 d.]. Kaunas: Technologija, 2000. p. 71-76. ISBN 9986-13-864-7.
 24. Blakely E. J. Planning Local Development. SAGE Publications Inc, 1989. p. 307 ISBN 0-8039-3275-8
 25. Cuddy M. N. Ekonominės plėtros strategija Lietuvai: veiksniai ir galimybės. Nacionalinis Airijos universitetas. Gahvay. 1998. p.51
 26. Dokurnevič E. Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje / E. Dokurnevič, R. Bagdzevičienė // Regionų plėtra – 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2002 m. spalio 3-4 d.]. Kaunas: Technologija, 2002.
 27. Kaziliūnas A. Projektinės orientacijos veiklos viešajame administravime problemos // Viešoji politika ir administravimas. ISSN 1648-2603. 2002, nr. 3, p. 39-45.
 28. Kenneth D. Investing in Regional Development. Policies and Practices in EU Candidate Countries. [CD-ROM]. Budapest (Hungary): Open Society Institute, 2003.
 29. Kuliesis G. Capital Investment Funding in Lithuania / Gediminas Kuliesis, Vitalis Nakrosis, Algirdas Petkevicius, Sarunas Radvilavicius // Investing in Regional Development. Policies and Practices in EU Candidate Countries. Budapest (Hungary): Open Society Institute, 2003. p. 89-99. ISBN 963-9419-59-1.
 30. Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005. ISBN 9955-19-009-4
 31. Mačys G., Stempkauskas V. Regionų ekonominė plėtra: analizės metodika ir finansiniai šaltiniai // Ekonomika ir vadyba 2000. Aktualijos ir metodologija: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2000 m. gegužės 4-5d.]. Kaunas: Technologija, 2000. p. 252-254. ISBN 9986-13-749-7
 32. Martinaitis Ž. Nacionalinės 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir veiksmų programų rengimo proceso ir jo rezultatų apžvalga. LR finansų ministerija.
 33. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, 2003. ISBN 9955-501-53-7.
 34. Šimelevič K. Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą / K. Šimelevič, R. Bagdzevičienė // Regionų plėtra – 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2002]. Kaunas: Technologija, 2002. ISBN 9955-09-275-0

35. Štreimikienė D. Regioninė politika Lietuvoje ir Europos Sąjungoje // Regionų ekonomika ir plėtra: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 1999 m. spalio 21-22 d.]. Kaunas: Naujasis lankas, 1999. p. 143-145.
36. Štreimikienė D. Regioninės plėtros problemos Lietuvoje // Ekonomika ir vadyba – 1999: konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 1999. p. 79-86.
37. Štreimikienė D. Regionų plėtros teorijos ir politika. // Regionų plėtra – 2001: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2001]. Kaunas: Technologija, 2001. p. 279- 283. ISBN 9986-13-964-3.
38. Taylor J., Wren C. UK Regional Policy: An Evaluation. Regional Studies. Journal of the Regional Studies Association. 1997. p. 838-848.
39. Tijūnaitienė R. Globalizacija versus regionalizmas / R. Tijūnaitienė, L. Giedrimienė // Regionų plėtra - 2002: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga [Kaunas, 2002]. Kaunas: Technologija, 2002. p. 191-195 ISBN 9955-09-275-0
40. Žilinskas G. Savivalda ir regioninė politika // Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida / A. Krupavičius, A. Lukošaitis. ISBN 9986-850-51-7. Poligrafija ir informatika, 2004. p. 513-514.
41. Гладкий, Ю. Н. Основы региональной политики: учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. Ид-во Михайлова В. А., Санкт-Петербург, 1998. 659 с. ISBN 5-8016-0032-9.
42. Тодаро, М. П. Экономическое развитие. Факультет МТУ, 1997. 666 с.
43. Lietuvos darbo biržos informacinė duomenų bazė[interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [Žiūrėta 2007 10 03] Prieiga per Internetą: <http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm>.
44. Anna Orlik. Real Convergence and Its Different Measures [online]. Center of Social and Economic Research 2003 [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://www.case.com.pl/plik--852383.pdf?nlang=710>>.
45. Dumčius R. Europos Sąjungos regioninė politika Lietuvoje - problemos ir galimybės [interaktyvus]. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2007 [Žiūrėta 2007 10 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpvi.lt/naujienos.php%3Fpid%3D5+regionin%C4%97+politika&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=3>>.
46. Economic growth [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2007 October. [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_growth>.
47. Egwald Economics: Microeconomics Production Functions [online]. Elmer G. Wiens: Egwald Web Services Ltd [cited 2007 10 22]. Available from Internet: <<http://www.egwald.com/economics/productionfunctions.php>>.
48. Exogenous growth model [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2007 October. [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <http://en.wikipedia.org/wiki/Exogenous_growth_model>.
49. Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2002 [žiūrėta 2007 10 23]. Prieiga per internetą: <<http://www.ekm.lt/files/Docs/Ilgalaikė/11.%20regionu%20ekonomikos%20pletotes%20strategija.doc>>.
50. Julien P. A., Lachance R., Dynamic regions and high-growth SMEs: uncertainty, potential information and weak signal networks [online]. IOS Press, Human Systems Management, Volume 20, No. 3, 2001, pp. 237-248(12) [cited 2007 10 11]. Available from Internet: <<http://www.ingentaconnect.com/content/ios/hsm/2001/00000020/00000003/hsm483>>.
51. Kuodis R. 6 paskaita. Ilgalaikis ekonominis augimas [Interaktyvus]. Raimondas Kuodis, 2003-2007 [žiūrėta 2007 10 20]. Prieiga per internetą: <http://neris.mii.lt/~ekonomika/Makro/PPT/6sk_Augimas.ppt>.

52. Lietuvos ekonomikos apžvalga [interaktyvus]. AB bankas „NORD/LB Lietuva“, 2007 10 03 [žiūrėta 2007 10 03]. Prieiga per Internetą: <<http://www.nordlb.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea%202006%2001%2012%20prezentacija.pdf>>.
53. Parr J. B. Regional economic development: an export stlages framework [online]. Land economics, February 1999, [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://library.northernlight.coni/PN19990520010001931.html?cb=0&sc=0>>.
54. Paskaita: Valstybės finansai ir augimas [Interaktyvus]. Finansai ir investicijos, Andrius Dzikevičius [žiūrėta 2007 10 20]. Prieiga per internetą: <<http://finansai.tripod.com/P6.htm>>.
55. Pamfil C. Evolving Intergovernmental Relations for Effective Development in The Context of Regionalization. Budapest (Hungary): Open Society Institute, 2003. p. 110. ISBN 963-9419-56-7.
56. Regional policy [online]. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2007. [cited 2007 10 15]. Available from Internet: <http://en.wikipedia.org/wiki/Regional_policy>.
57. Regional policy: introduction. Regional policy [online]. Last updated: 20.06.2005 [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/g24000.htm>>.
58. Regionas [interaktyvus]. Vikipedija laisvoji enciklopedija, 2007. [Žiūrėta 2007 10 10] Prieiga per Internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Regionas>>.
59. Regioninių duomenų bazė [interaktyvus]. Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [Žiūrėta 2007 10 03] Prieiga per Internetą: <http://db.std.lt/rdb_lt/dialog/statfile1.asp>.
60. Robert M. Solow “Perspectives on Growth Theory“ [Interaktyvus]. Virmantas Kvedaras [žiūrėta 2007 10 25]. Prieiga per internetą: <[http://vk.puslapiai.lt/RES/Santr_Solow\(1994\).doc](http://vk.puslapiai.lt/RES/Santr_Solow(1994).doc)>.
61. Rodiklių duomenų bazė [Interaktyvus]. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2007 [žiūrėta 2007 10 25] Prieiga per internetą: <<http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1152>>.
62. Solow economic growth [online] Economy professional [online]. Arts & Sciences Network, 2004-2007 [cited 2007 10 22]. Available from Internet: <<http://www.economyprofessor.com/economictheories/solow-economic-growth.php>>.
63. Solow, Robert M. [online]. Encyclopedia Britannica, 2007 [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://www.britannica.com/eb/article-9068630/Robert-M-Solow>>.
64. Sorensen T. Regional development: Some Issues for Policy Makers [online]. Library of Parliament of Australia, 2001 [cited 2007 10 11]. Available from Internet: <<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp26.htm>>.
65. Švedienė G. Pasirengimas ES fondų lėšų panaudojimui regionuose. Vidaus reikalų ministerija, 2007.
66. The Cobb-Douglas production function [online]. Euro Macro Economic Site 2002-2004, Manfred Gärtner [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://www.fgn.unisg.ch/eurmacro/Tutor/cobb-douglas.html>>.
67. The Neoclassical Growth Model [online]. The History Of Economic Thought Website [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <<http://cepa.newschool.edu/het/essays/growth/neoclass/solowgr.htm#model>>.
68. The Solow growth model [online]. Euro Macro Economic Site 2002-2004, Manfred Gärtner [cited 2007 10 20]. Available from Internet: <http://www.fgn.unisg.ch/eurmacro/Tutor/solow_index.html>.
69. Vološčiuk I. Regioninė raida: tendencijos ir problemos. ES paramos įgyvendinimas/ I. Vološčiuk, J. Rimkutė, A. Driskiuvienė, V. Motiekaitienė [interaktyvus]. Žmogaus socialinės raidos tyrimų centras, 2007. [Žiūrėta 2007 10 21]. Prieiga per internetą: <www.starkeviciute.lt/files/final%20studija.doc>.

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: regionų plėtra, regioninė politika, ekonominė ir socialinė plėtra, modernus neoklasikinis augimo modelis, kapitalas, žmogiškasis kapitalas, technikos progresas.

Lietuvoje vyrauja dideli ir augantys tarpregioniniai skirtumai, kurie matomi ne tik tarp pirmaujančių ir atsiliekančių regionų, bet ir tarp regionų lyderių. Todėl iškyla dilema ar regioninė politika suformuluota ir nukreipta taip, kad ateityje bus pajėgi ne tik skatinti regionų plėtrą, bet ir mažinti netolygumus.

Regiono plėtra yra sudėtingas procesas, kuriam suprasti ir paaiškinti tikslinga naudoti ekonominius modelius. Iš ekonominių modelių įvairovės darbe pasirinkta naudoti pritaikytą regionų augimui neoklasikinį augimo modelį, nes būtent šis modelis aiškina regionų netolygaus augimo priežastis, vietinių išteklių pagrindu.

Darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje „*Regioninė plėtra ir regioninė politika: teoriniai ir taikomieji aspektai*“ aprašomos regiono ir regioninės plėtros koncepcijos, teorijos, žmogiškųjų išteklių, kapitalo ir technologijų pažangos įtaka regionų vystymuisi. Šioje dalyje pateikiami regioninės politikos pagrindiniai teoriniai aspektai bei aprašomos regioninės politikos priemonės regionų plėtrai skatinti.

Antroje darbo dalyje „*Vilniaus ir Alytaus regionų plėtros tyrimas*“ socialinių-ekonominių rodiklių pagalba įvertinama Vilniaus ir Alytaus regionų sanglauda ir techninės pažangos augimo modelio pagrindu identifikuojamos netolygaus regionų augimo priežastys. Be to, analizuojama Lietuvos regioninė politika, politikos tikslai ir įgyvendinimo priemonių efektyvumas. Šioje darbo dalyje išskiriama Lietuvos regionų augimo skatinimo specifika, analizuojama Europos Sąjungos struktūrinės paramos įtaka Vilniaus ir Alytaus regionų augimui bei konvergencijai.

Darbo tikslas: apžvelgus teorinius ir taikomuosius regioninės plėtros bei regioninės politikos aspektus, atlikti Vilniaus bei Alytaus regionų ekonominės-socialinės plėtros lyginamąją analizę ir neoklasikinio augimo modelio pagrindu nustatyti netolygaus regionų augimo priežastis.

Darbo metodai. Iškeltiems darbo uždaviniams įgyvendinti, tyrimo metu buvo panaudoti įvairūs tiek teoriniai, tiek empiriniai tyrimo metodai – lyginimo, apibendrinimo, mokslinės literatūros bei teisinių dokumentų analizės metodai, teisės aktų kiekybinė ir kokybinė analizė.

Darbo hipotezė – Vilniaus ir Alytaus regionų plėtrą lemia žmogiškųjų išteklių, kapitalo, technologijų pažangos ir technologinių žinių veiksniai.

SUMMARY

Comparative Analysis of Economical and Social Development of Vilnius and Alytus Regions

Keywords: regional development, regional policy, economical and social development, modern neoclassical growth model, capital, human resources, technical progress.

Regional development becomes important issue of the European Union and Lithuania regional politics, because only developed region can entrench the secured position in the globalized world. Moreover, regional development is closely related with people and their well-being. In order to achieve this, stable and coordinated regional development is needed. This should be done by integrating effective regional policy instruments.

Regional development is complexible process. So, economical models is needed and used to explain regional development. From variety of economical models the neoclassical growth model was chosen to explore the causes of widening regional growth disparities.

The work consists of two parts. The first part deals with general theoretical and adaptable aspects of the region, its development as well as the regional growth and development models for regional development. In this part the explanation of impact of human resources, capital and technical progress is given. Also, this part proposes the theoretical overview about regional policy, including the conception of regional policy, the instruments which influence regional development.

In the second part economical and social indicators are used for analysis of Vilnius and Alytus regions, the convergence of regions is evaluated and regional growth disparities between Vilnius and Alytus regions is evaluated by using neoclassical growth model. The second part analyzes the regional policy and its goals of Lithuania, the relation between regional development and regional policy. The work discusses and shows policy instruments oriented to reduce regional disparities.

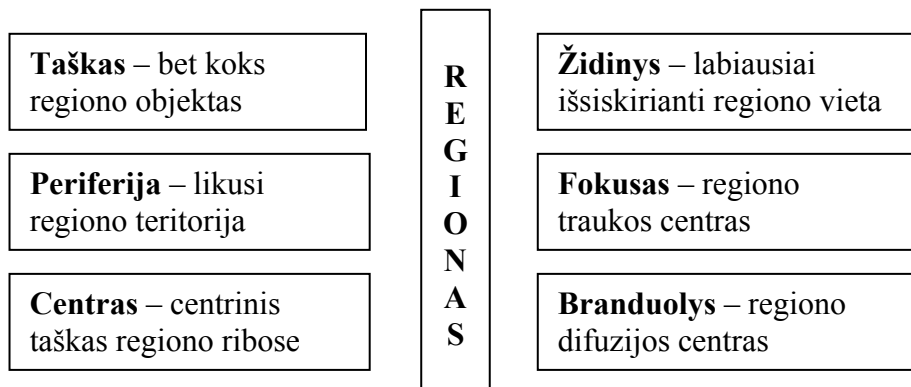
The goal of this work: after explaining theoretical and adaptable aspects of regional development and regional policy, to analyze and to compare economical and social development of Vilnius and Alytus regions and identify the causes of regional growth disparities by using neoclassical growth model.

The following methods of the research have been used: comparative analysis of scientific literature and normative documents as well as statistic analysis and review of electronic documents.

Hypothesis: the factors of human resources, capital, technical progress and technological knowledge have the main impact to development of Vilnius and Alytus regions.

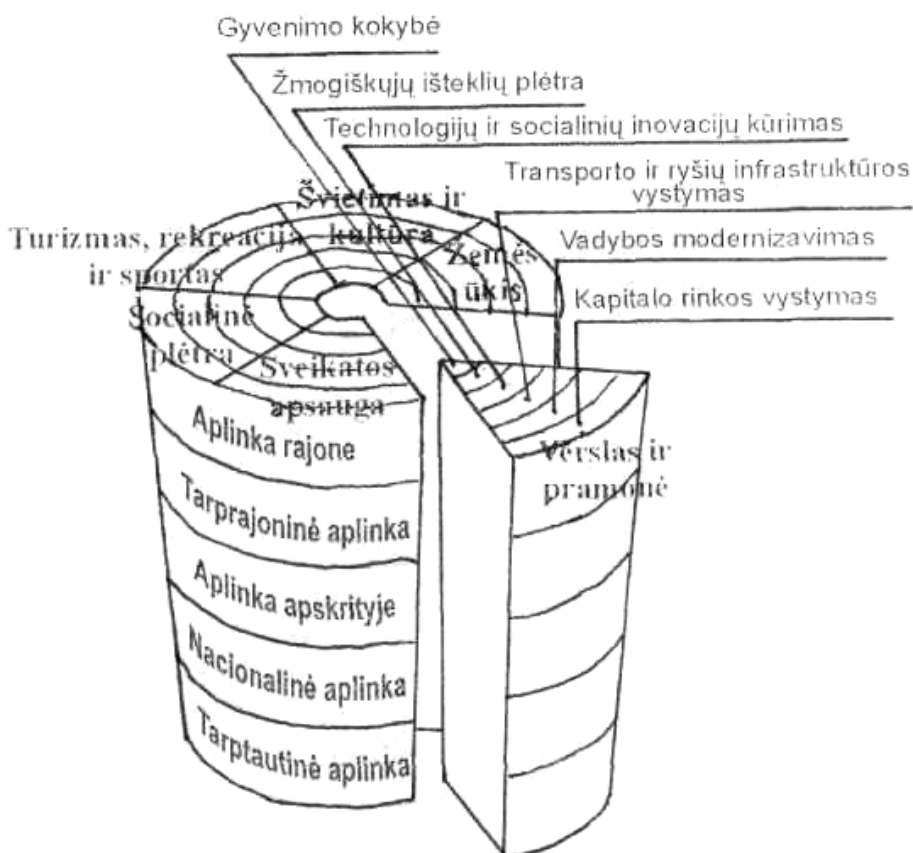
PRIEDAI

Regiono struktūra

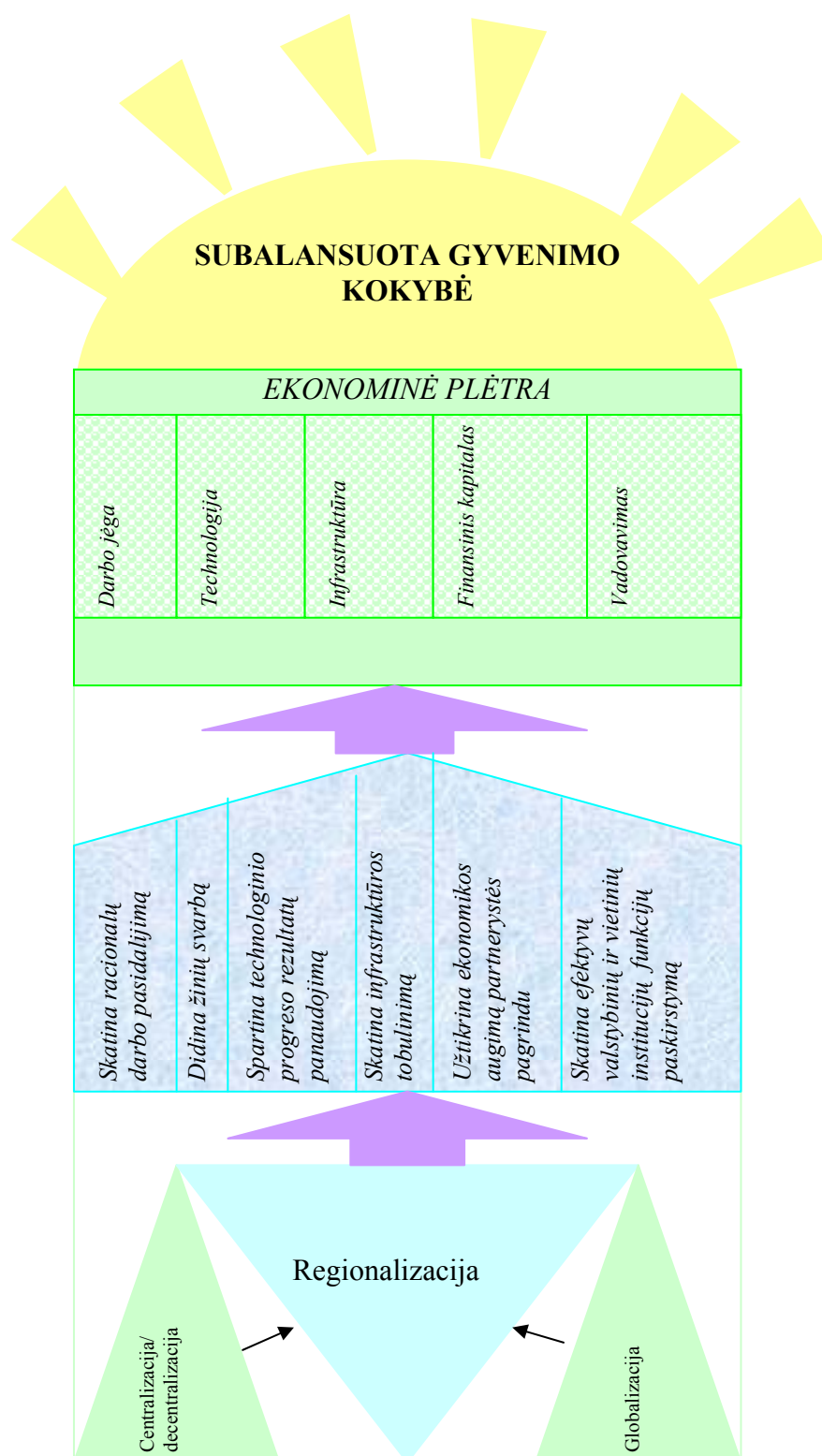
Šaltinis: Гладкий, Ю. Н. Основы региональной политики: учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. Исд-во Михайлова В. А., Санкт-Петербург, 1998. 659 с. ISBN 5-8016-0032-9.

Ekonominės ir socialinės veiklos regione sektoriai, komponentai ir aplinka

Šaltinis: Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas, 2005, p. 84.

Regionalizacijos poveikio ekonominei plėtrai modelis

Šaltinis: Šimelevič K. Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą / K. Šimelevič, R. Bagdzevičienė // Regionų plėtra – 2002. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2002, p. 181.

Ekonominių regionų plėtros teorijų lyginimas

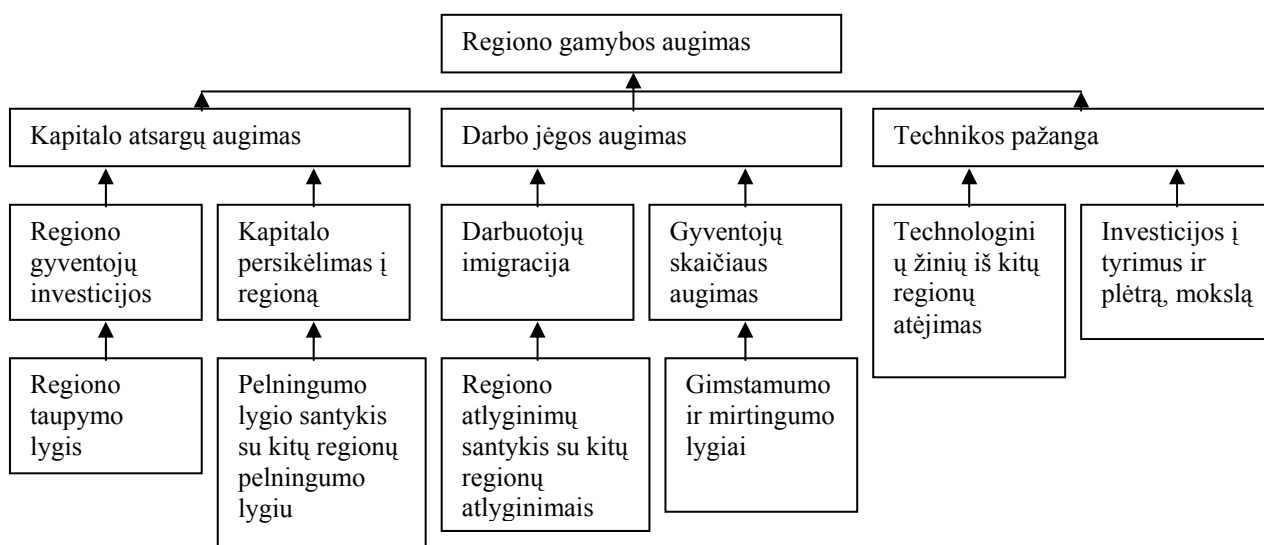
Teorijos	Regionų divergencijos teorijos		Regionų ekonominio augimo teorijos				
Kriterijai	<i>Kumuliacinio augimo teorija</i>	<i>Centro-periferijos teorija</i>	<i>Urbanizacijos masto ekonomijos teorija</i>	<i>Raidos etapų teorija</i>	<i>Išteklių teorija</i>	<i>Eksportu grįstu teorija</i>	<i>Metropolijos-užkampio teorija</i>
Teorijos pagrindinis akcentas	Regioninių skirtumų konvergavimas		Miestų vystymas	Regionų tolygus ekonominis augimas			
Regioninės politikos tikslas	Skirtumų tarp regionų mažinimas		Miestų ekonominis augimas	Tolygus ekonominis augimas visuose regionuose			
Regioninės plėtros strategija	Tolygi regionų plėtra		Miestų ekonominio augimo skatinimas	Ūkio restruktūrizavimas ir modernizavimas			
Regioninės plėtros realizavimo kryptys	Efektyvus gamybinių pajėgumų pasiskirstymas; kapitalo ir kvalifikuotos darbo jėgos pasiskirstymas tarp regionų		Miesto infrastruktūros gerinimas; Įvaizdžio kūrimas; Užsienio kapitalo pritraukimas	Efektyvus investicinių fondų paskirstymas; Efektyvus gamybos resursų paskirstymas; Eksportui imlių sektorių vystymas; Infrastruktūros gerinimas; Kapitalo			
Regionų išskirtinumas / tolygumas	Akcentuojamas regionų tolygumas		Akcentuojamas regionų išskirtinumas per miestus	Akcentuojamas regionų tolygumas			

Šaltinis: Bagdzevičienė R., Dapkus R., Regioninė politika // Regionų plėtra: prisitaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas. Kaunas: Technologija, 2005, p. 92.

Šiame modelyje regionų divergencijos bei regionų ekonominio augimo teorijos suklasifikuotos pagal 5 kriterijus:

1. teorijos pagrindinį akcentą;
2. regioninės politikos tikslą;
3. regionų plėtros strategiją;
4. regionų plėtros realizavimo kryptis;
5. orientacijai regiono tolygų vystymą arba į regiono savitumą. [30]

Veiksnių pasiūla ir regiono gamybos augimas

Šaltinis: Armstrong H. Regional economics and policy / Harvey Armstrong, Jim Taylor. Malden (Mass.): Blackwell Publishing, 2000. p. 72. ISBN 0-631-21713-4.

Regioninės politikos tikslai

Regiono tolygumas	Regiono išskirtinumas
<ul style="list-style-type: none"> • Vieningos ekonominės erdvės sukūrimas ir stiprinimas, aprūpinimas ekonominiais, socialiniais, teisiniais bei organizaciniais pagrindais; • Regiono socialinės-ekonominės plėtros sąlygų suvienodinimas; • Kompleksinė ekologinė regionų apsauga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Strategiškai svarbių šaliai regioną prioritetinis vystymas; • Maksimalus išnaudojimas regionų, gausiai apdovanotą gamtiniais ištekliais.

Šaltinis: Bagdzevičienė R. Regioninė politika / R. Bagdzevičienė, R. Dapkus // Regionų plėtra: prisitaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas: mokomoji knyga / [R. Bagdzevičienė ... et al.; atsakingoji redaktorė ir sudarytoja V. Baršauskienė]. Kaunas: Technologija, 2005. ISBN 9955-09-958-5. p. 71-12.

Struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo finansavimo tikslai ir intervencijos sritys

Eil.Nr.	Fondai:	Finansavimo tikslai	Intervencijos sritys
1.	Europos regioninės plėtros fondas (European Fund for Regional Development – ERDF)	Skatinti atsiliekančių regionų ir sričių ekonominę ir socialinę plėtrą bei struktūrinį reguliavimą. Atgaivinti tuos regionus ar regionų dalis, kurių pramonė nusmukusi.	Gamybos sektorius, infrastruktūra, vietos plėtra ir techninė parama.
2.	Europos socialinis fondas (European Social Fund – ESF)	Plėtoti užimtumo skatinimo strategiją, mažinti nedarbą, padėti jauniems, iš darbo rinkos išstumtiems žmonėms įsilieti į darbo rinką, darbininkams – adaptuotis prie pramonės pokyčių.	Nacionalinių užimtumo veiksmų planų įgyvendinimas, tarp jų aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, socialinė integracija, švietimas, mokymas, kt. Be to, teritoriniai užimtumo paketai, informacinės visuomenės priemonės bei lygių galimybių priemonės.
3.	Europos žemės ūkio plėtros ir garantijų fondas (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF)	Skatinti struktūrinės ir pagalbines kaimo plėtros priemones. Tobulinti gamybos struktūrų efektyvumą. Tobulinti žemės ūkio ir miško produktų perdirbimą bei prekybą.	Lydimosios priemonės ir kitos kaimo plėtros priemonės (ūkių pertvarka, mokymas, perdirbimas, rinkodara)
4.	Žuvininkystės plėtros finansinis instrumentas (Financial Instrument for Fisheries Guidance – IFG)	Plėtoti vietinį potencialą kaime. Priemonių, skirtų žuvininkystei restruktūrizuoti ir modernizuoti, palaikymas.	Žuvininkystės sektoriaus pertvarkymo priemonės
5.	Sanglaudos fondas (Cohesion Fund – CF)	Padėti tam tikroms šalims gerinti aplinkos apsaugą ir plėtoti Europos transporto sistemą.	Transporto ir aplinkosaugos priemonės

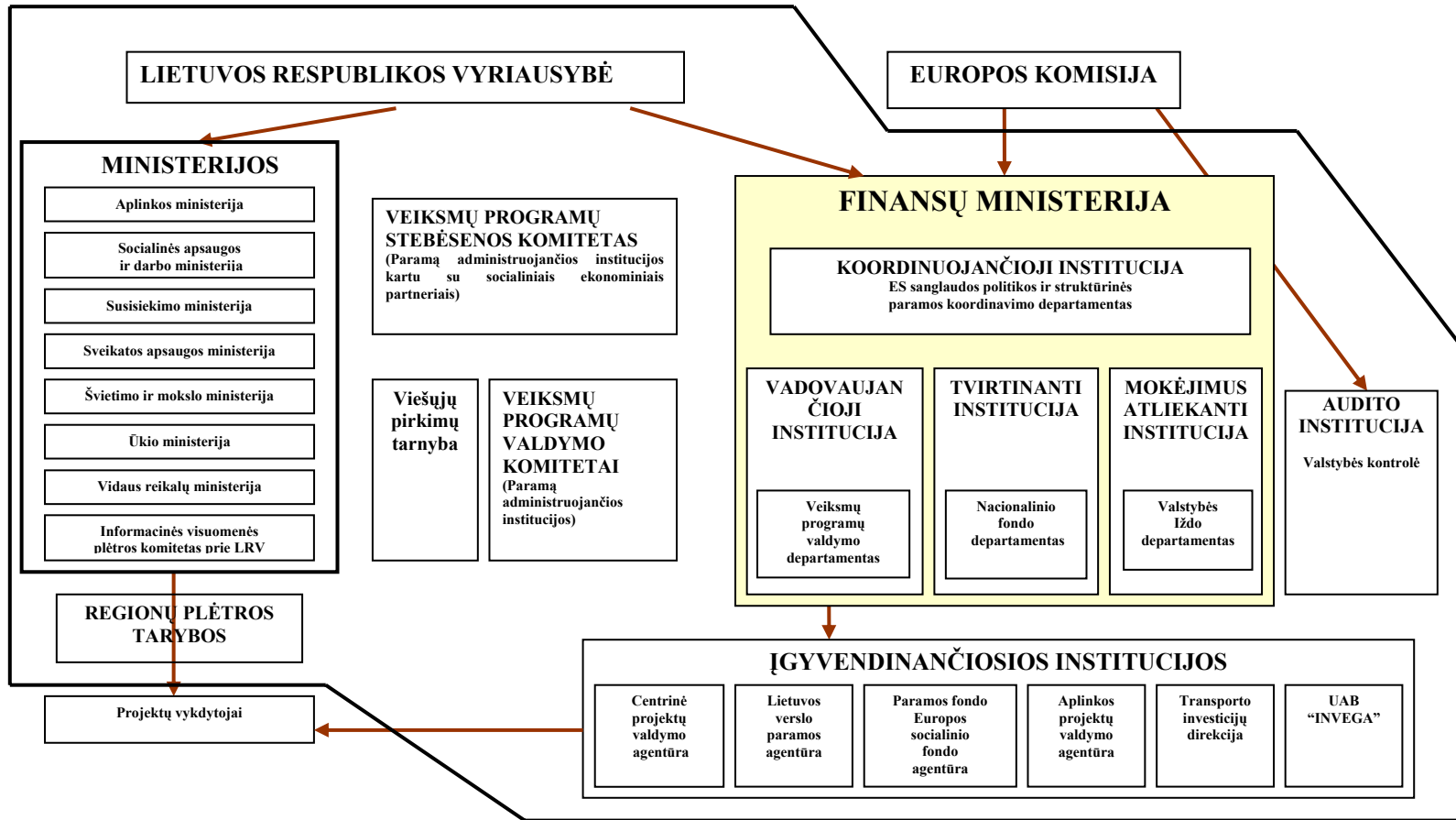
Parengta pagal: [58, p. 10] ir [47, p. 40]

Užimtųjų Lietuvos Respublikoje, Alytaus ir Vilniaus apskrityse skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2004-2006 metais

	Užimtųjų skaičius, tūkst.			Užimtųjų ekonominėje veikloje dalis nuo visų regiono užimtųjų, proc.		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Lietuvos Respublika						
Iš viso pagal ekonomines veiklas	1436,3	1473,9	1499			
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	227,5	207	186,6	15,8%	14,0%	12,4%
Pramonė	288,7	296,2	296	20,1%	20,1%	19,7%
Statyba	116,2	132,5	148,7	8,1%	9,0%	9,9%
Paslaugos	803,6	838,2	867,7	55,9%	56,9%	57,9%
Alytaus apskritis						
Iš viso pagal ekonomines veiklas	67,4	72,5	71			
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	11,6	10,6	8,6	17,2%	14,6%	12,1%
Pramonė	15,6	16,3	15,1	23,1%	22,5%	21,3%
Statyba	4,9	5,4	7,8	7,3%	7,4%	11,0%
Paslaugos	35,2	40,3	39,5	52,2%	55,6%	55,6%
Vilniaus apskritis						
Iš viso pagal ekonomines veiklas	380,9	397,5	410,3			
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	19,4	17,9	17,1	5,1%	4,5%	4,2%
Pramonė	71,9	73,5	77,1	18,9%	18,5%	18,8%
Statyba	34	39,4	41,3	8,9%	9,9%	10,1%
Paslaugos	255,6	266,7	274,9	67,1%	67,1%	67,0%

Parengta pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

Europos Sąjungos 2007–2013 metų struktūrinės paramos, administravimo schema

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 14 d. Nr. 252 nutarimas „Dėl atsakomybės už Europos Sąjungos 2007–2013 metų struktūrinės paramos, gaunamos pagal Europos Sąjungos sanglaudos politikos konvergencijos tikslą, administravimą paskirstymo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės Europos Sąjungos struktūrinės paramos komiteto 2004–2006 metų ir 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos klausimams spręsti sudarymo“ // Valstybės žinios, 2006, NR. 31-1085.

**Europos Sąjungos 2007–2013 m. struktūrinės paramos Vilniaus ir Alytaus regionams
pasiskirstymas***

Kryptis, veiklų grupė (VP, prioritetas), tarpinė institucija	Regioninei dimensijai tenkanti subsidiijos suma, mln, Lt	Regioninei dimensijai tenkanti krypties subsidiijos dalis, %	Regioninei dimensijai tenkanti subsidiijos dalis nuo visos paramos, %	Regionas, %	
				Alytaus	Vilniaus
1. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas, VRM	114	18,3	0,46	5,53	24,54
2. Transporto tinklas, SM	428	28	1,83	5,49	20,47
3. Informacinė visuomenė visiems, IVPK	95,5	28,85	0,415	5,1	23,302
3.1. Elektroninės valdžios paslaugos	52	25,12	0,226	2,777	12,688
3.2. Elektroninės sveikatos paslaugos	27	29,67	0,117	1,442	6,588
3.3. Elektroninė demokratija	16,5	50	0,07	0,881	4,026
4. Gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumų tarp pagrindinių ir kitų šalies miestų mažinimas ir sąlygų sparčiau diversifikuoti ūkinę veiklą kaimo vietovėse sudarymas, VRM	856,35	100	3,72	17,55	4,72
4.1. Ekonomikos plėtros centrai	411,05	48	1,77	24,85	-
4.2. Probleminės teritorijos	102,76	12	0,44	5,81+6,02	8,95+7,41
4.3. Kaimo diversifikavimas	342,54	40	1,51	10,5	6,9
5. Būsto plėtra išskirtose probleminėse teritorijose, VRM	200	100	0,87		
5.1. Daugiabučių namų atnaujinimas	160	80		0,83+2,22	0,63+4,83
5.2. Socialinio būsto plėtra ir jo kokybės gerinimas	40	20		5,03+5,22	7,75+6,42
6. Atvykstamojo ir vietos turizmo skatinimas naudojant gamtos išteklius, kultūros paveldą ir sukuriant palankesnes aktyvaus poilsio sąlygas, ŪM	70	7,8	0,3	10	10
7. Gamtos išteklių išsaugojimas, sudarant sąlygas efektyviai juos naudoti gyventojų ir ūkio reikmėms, AM		24,52	0,65	7,26	21,51
8. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra, SAM, ŠMM, SADM	344,91	14,21	1,49		
8.1. Sveikatos institucijos, SAM	72	8,69	0,32	6,71	19,88
8.2. Švietimo ir mokslo institucijos, ŠMM	120	14,71	0,52	5,53	24,54
8.3. Profesinio mokymo, valstybės užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančios, socialines paslaugas ir paslaugas neįgaliesiems teikiančios institucijos, SADM	152,91	18,45	0,65	4,33	21,5
9. Energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo bei atsinaujinančių energijos išteklių vartojimo didinimas, ŪM	400	40,14	1,74	5,53	24,54
Iš viso	2602,3		11,265		

* Negalutiniai duomenys

Parengta pagal [5;11; 65]